

**FRILUFTSLIV I FOLKEHØGSKOLEN -
IDRETTSLIG UTFOLDELSE ELLER ØKOLOGISK
FORPLIKTELSE?**

**EN STUDIE AV SAMMENHENGEN MELLOM
FOLKEHØGSKOLENS VERDIGRUNNLAG
OG MÅL FOR UNDERVISNING I FRILUFTSLIV
VED ÅTTE FOLKEHØGSKOLER**

AVDELING FOR LÆRERUTDANNING

HOVEDFAGSOPPGAVE I KROPPSØVING

GUNNAR BORVIK

JUNI 1996

SAMMENDRAG

Oppgaveforfatter:

Gunnar Borvik, Hovedfag kroppsøving ved Høgskolen i Nord-Trøndelag 1996

Avhandlingens tittel:

Friluftsliv i folkehøgskolen - idrettslig utfoldelse eller økologisk forpliktelse?

Problemområde:

Studien handler om forholdet mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og faglige mål for undervisning i friluftsliv ved åtte folkehøgskoler. På bakgrunn av en forståelse av ulike sider ved allmenndanningsbegrepet, og ulike sider ved friluftslivsbegrepet, søker studien å finne fram til og drøfte ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen.

Problemstillinger:

Hvordan forstår den enkelte skole allmenndanningsbegrepet?
Hva er den enkelte skoles faglige mål med undervisning i friluftsliv?
Hvordan er sammenhengen mellom den enkelte skoles forståelse av allmenndanningsbegrepet, og skolens faglige mål med undervisning i friluftsliv?
Hvilke ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv kan formuleres ut fra de enkelte skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, og skolenes faglige mål med undervisning i friluftsliv?

Metode:

Studien vil ved hjelp av en hermeneutisk tilnærming, tolke åtte folkehøgskolers skoledokumentasjoner. Dokumentasjonene beskriver skolenes verdigrunnlag, allmenndanningsyn, overordnede mål for det pedagogiske arbeid og faglige mål med undervisning i friluftsliv.

Resultat:

Blandt de åtte skolene som er undersøkt, blir målsettingen for undervisningen i friluftsliv profilert i forhold til økologisk rettet friluftsliv, utfordringsrettet friluftsliv, helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. De ulike profileringene som er funnet knytter seg til ulike tolkninger av allmenndanningsbegrepet. De skolene som har en bred tolkning av begrepet, har sin friluftslivsprofil nærest knyttet til økologisk rettet friluftsliv. En smalere tolkning av allmenndanningsbegrepet ser ut til å forme målene for undervisning i friluftsliv mot helse- og rekreasjonsrettet, kultur- og tradisjonsrettet og utfordringsrettet friluftsliv.

Det er i utgangspunktet ikke en type målformuleringer som kan legitimeres ut fra folkehøgskolens fastsetting av verdigrunnlag og tolkning av allmenndanningsbegrepet. Samtidig er det klart at det i de fire retningene kan finnes elementer som bryter med folkehøgskolens ideologi. Dette vil i særlig grad gjelde utfordringsrettet friluftsliv, dersom målene først og fremst rettes mot egne opplevelser, og ikke relateres i forhold til medmennesker, samfunn og natur. Det økologisk rettede friluftslivet ivaretar folkehøgskolens verdigrunnlag på den beste måten. Det er i denne sammenheng lagt vekt på vurderinger knyttet til grunnleggende verdier i folkehøgskolens idegrunnlag, og på vesentlige trekk i dagens samfunnsutvikling. En nærmere avklaring av det innhold undervisning i friluftsliv bør ha i folkehøgskolesammenheng, og undersøkelser om i hvilken grad undervisningen når de ønskede mål er gode tema for videre forskning.

Nøkkelord:

Friluftsliv, folkehøgskole, verdigrunnlag, allmenndanning, undervisning, utfordring, økologi, helse, rekreasjon, kultur, tradisjon

FORORD

Det er mange som har bidradd positivt i arbeidet med oppgaven. Jeg takker medstudenter i Levanger for inspirasjon og oppmuntring, Høgskolen i Finnmark som stilte kontorplass til disposisjon, Idar Lyngstad og Kirsti Pedersen for god veiledning underveis, og Øyvinn Danielsen for gjennomlesning av manus. I sangstrofene nedenfor beskriver Jens Zetlitz på en god måte sentrale trekk i min egen arbeidsprosess, og angir samtidig en tone i forhold til tema friluftsliv:

Hvor såre lidet vil der til for lykkelig at være,
et muntert sind, en piges smil, en ven som gjør dig ære,
en hytte, som dig skjule kan, sundt brød og kildens klare vand,
så megen visdom at du vil og bruger denne lære.

Guld har sin glans og magt sit værd, og rang vanærer ingen.
Det er rett smugt at være lærd, men det er ikke tingen.
Nei, skjelve ei for dårens dom og tage dagen som den kom,
er mer end guld og ære verd, og det dig røver ingen.

Til enlig dal jeg søgte hen, min hånd en hytte bygged,
som mig, min pike og min ven indslutted og betrygged.
Til frugtbarhed jeg jorden tvang, og ved min sved hans godhed sang,
som troner høit i himmelen, men mig min kreds betrygged.

Jeg fader blev - de kjære små på ømme kne jeg satte,
på dem med samme øine så som gjerrige på skatte.
Jeg ledte efter moders trekk, og kyssed barnlig tåre vekk,
jeg jorden skjønn, Gud god jeg så, som mig på jorden satte.

Alta, 17/6-96

Gunnar Borvik

INNHOLDSFORTEGNELSE

	Side
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Temapresentasjon og hensikt	1
1.3 Tidligere studier	4
1.4 Avgrensninger	6
1.5 Oppbygging av oppgaven	7
2.0 TEORI	9
2.1 Modell over problemområdet	9
2.2 Folkehøgskolens tradisjoner	10
2.3 Allmenndanning	11
2.3.1 Dannings-/allmenndanningsbegrepet	12
2.3.2 Allmenndanning i folkehøgskolen	13
2.3.3 Oppsummering av allmenndanningsbegrepet i folkehøgskolen	16
2.4 Folkehøgskolens verdigrunnlag	16
2.5 Forståelse av målbegrepet	18
2.6 Friluftslivsundervisning i folkehøgskolen	19
2.6.1 Begrepsavklaring	19
2.6.2 Ulike forståelser av friluftslivsbegrepet	22
2.6.3 Forholdet mellom natursyn og forståelse av friluftsliv	24
2.6.4 Ulike didaktiske retninger i forhold til forståelse av allmenndanningsbegrepet og målformuleringer i friluftslivsundervisning	26
2.6.5 Nærmere forståelse av friluftslivsundervisning	27
2.6.6 Oppsummering/utgangspunkt for min forskning	30
2.7 Presisering av problemstillinger	31

3.0 METODE	32
3.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tilnæringsmetode	32
3.2 Hermeneutikk - tradisjon og metode	33
3.3 Sentrale element i tolkning, forståelse og vurdering av skriftlige kilder	35
3.4 Nærmere beskrivelse av skoledokumentasjonene som kilder	37
3.5 Nærmere beskrivelse av tolkningsprosessen og forholdet mellom tolker og tekst, med tanke på validitet og reliabilitet	40
3.5.1 Prosessbeskrivelse	41
3.5.2 Forholdet mellom tekst og tolker	41
3.5.3 Konklusjon i forhold til validitet og reliabilitet	42
4.0 RESULTAT OG DRØFTING	43
4.1 Resultat	43
4.1.1 Skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, skolenes faglige mål med undervisning i friluftsliv og sammenhengen mellom disse	43
4.1.2 Ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen, og de åtte skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til disse	66
4.1.3 Kommentarer til resultat	74
4.2 Drøfting	82
4.2.1 Friluftslivsfagets begrunnelse i folkehøgskolen	82
4.2.2 Nærmere beskrivelse og drøfting av ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning	93
5.0 AVSLUTNING	106

LITTERATURLISTE

LISTE OVER KILDEGRUNNLAG

VEDLEGG

FIGUROVERSIKT

Figur 2.1: Modell over studiens problemområde	9
Figur 3.1: Oversikt over ulike kildetyper	36
Figur 4.1: Modell for forståelse av forskjellige hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen	67
Figur 4.2: Profilering av de enkelte skolene i forhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen	72
Figur 4.3: Forholdet mellom profilering av friluftslivsundervisning og forståelse av allmenndanningsbegrepet	73
Figur 4.4: Skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til fagtilknytning	75
Figur 4.5: Skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til organisasjonstilknytning	77
Figur 4.6: Profilering av de åtte folkehøgskolenes fagtilbud i friluftsliv i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivs undervisning i folkehøgskolen	79
Figur 4.7: Profilering av folkehøgskolens samlede fagtilbud i friluftsliv i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivs undervisning i folkehøgskolen	80

1.0 INNLEDNING

I innledningsdelen vil jeg først presentere tema og hensikt med studien. Deretter vil jeg si litt om bakgrunnen for hvorfor jeg har valgt det aktuelle tema, og henvise til andre studier som grenser inn til dette. Til slutt vil jeg avgrense tema, og skissere hvordan studien er oppbygd.

1.1 Temapresentasjon og hensikt

Studien handler om forholdet mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og faglige mål for undervisning i friluftsliv. Verdigrunnlaget vil være grunnleggende for fastsetting av overordnede mål som igjen vil påvirke friluftslivsundervisningens målformuleringer.

Folkehøgskolen i Norge opererer innenfor rammen av allmenndanningsbegrepet (Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementet (KUF) 1995:19). Den enkelte skole tolker allmenndanningsbegrepet gjennom fastsetting av verdigrunnlag og overordnede mål. Denne tolkning vil være grunnleggende i forhold til å forstå skolens allmenndanningsprofil og blir, sammen med skolenes faglige mål, sentral i arbeid med å analysere og vurdere skolenes målsetting med undervisning i friluftsliv. Ut fra det analyse materialet kan indikere, søker studien å formulere og gi et innhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen.

Studien vil fokusere på de intensjoner som finnes i folkehøgskolens friluftslivsundervisning. Med intensjoner forstår jeg hensikt eller formål. I følge Gudem (1990:175) finner vi et skoleslags intenderte innhold først og fremst i læreplaner, skolefag og studietilbud på ulike utdanningsnivå.

Folkehøgskolen har ikke felles læreplaner, og heller ikke andre felles normer eller planer innenfor ulike fagområder. Gjennom et kompetanseprosjekt initiert av Kirke-

undervisnings- og forskningsdepartementet (KUF 1995:11) har ti folkehøgskoler definert seg selv og sitt arbeid gjennom skoledokumentasjoner. Skoledokumentasjonene beskriver skolenes verdigrunnlag og overordnede mål, skolenes læringsprogram, rammefaktorer, - intern skolevurdering, planlegging og utviklingsstrategi, og emneplaner. Dokumentasjonene er ikke formet som læreplaner, men inneholder de vesentligste elementer i slike plantyper. Åtte av skolene har friluftsliv som hovedfag/linjefag, og vil danne basis for studien. I løpet av kort tid vil alle folkehøgskoler i Norge arbeide med å dokumentere sin egen virksomhet. Denne studien stiller spørsmål om hvilke faglige mål som er relevante i forhold til folkehøgskolens verdigrunnlag. Studien får en utforskende karakter, og vil være et bidrag til utvikling av friluftslivsfaget i folkehøgskolen.

1.2 Bakgrunn for studien

Av ialt 64 norske folkehøgskoler, har 57 friluftsliv som hovedfag/linjefag. Av disse knytter 18 friluftslivet til idrettsfaget, mens 23 har en økologisk/naturfaglig tilknytning. De resterende har uklar eller tvetydig faglig tilknytning. Friluftslivsfaget i folkehøgskolen får en fargerik fremstillingsform i skolebrosjyrene. Folkehøgskolen i Norge har en felles informasjonsbrosjyre, FIN-brosjyren, med bl. a følgende "overskrifter" for friluftslivsfaget (Jonassen 1995:68, 46, 22, 66,25): "Friluftsliv/idrett/ekstrem", "Friluftsliv - tro i praksis", "Friluftsliv - økologi", "Villmarksliv, idrett og miljø" og "Friluftsliv på naturfolks liv"; kort sagt et mangfold av titler som gjør det interessant og nødvendig med en nærmere avklaring av begrunnelser, mål og sammenhenger faget inngår i.

Folkehøgskolen plasseres som egen søyle i det utdanningspolitiske landskapet, og ønsker å være et korrektiv og et supplement i det totale skoletilbudet. I folkehøgskolen foregår det nå et målbevisst arbeid med bevisstgjøring og selvdefinering, ut fra ønsket om å synliggjøre folkehøgskolen, og posisjonere den i forhold til det endrede bildet som idag tegner seg i skole, utdannings- og folkeopplysningslandskapet (KUF

1995:20). Kompetanseprosjektet (Ibid:11) der ti folkehøgskoler har definert seg selv og sitt arbeid, har hatt som mål å beskrive og dokumentere folkehøgskolen som læringsarena for allmenndanning og personlighetsutvikling. Prosjektet er et viktig ledd i drøftingen av kompetansespørsmålet i folkehøgskolen. Da prosjektet ble satt igang var det overordnede mål en formalisering av folkehøgskolens realkompetanse (Ibid:10). Grunnlaget for en slik formalisering ble forsøkt gitt gjennom en beskrivelse av hva en folkehøgskole er, og hva skoleslagets realkompetanse består i.

De ti forsøksskolene ble valgt ut av departementet i forståelse med folkehøgskolerådet med like mange representanter fra frilynte og fra kristelige skoler. Et av resultatene av prosjektet er utarbeidelsen av en skisse til skoledokumentasjon (Ibid :79), slik at andre folkehøgskoler kan følge opp forsøksvirksomheten, og med kritisk blikk på seg selv, gjennomgå sin egen faglige og sosiale virksomhet. På denne måten får prosjektet et vitaliserende sikte, som kan komme både enkeltskoler og skoleslaget som helhet til gode.

Også andre deler av det norske skoleverket gjennomgår store forandringer. De strekker seg fra innføring av skolefritidsordninger og tiårig obligatorisk grunnskole, over Reform 94 for videregående opplæring, til etablering av et Norgesnett for høyere utdanning. I flere av disse skoleslagene er undervisning friluftsliv under utvikling. På samme måte som folkehøgskolen var tidlig ute med å etablere idrettslinjer, og på den måten kunne påvirke de andre skoleslagene, er det viktig at folkehøgskolens erfaringer og tanker med undervisning i friluftsliv, kan komme andre skoleslag til gode. Denne studien kan være et bidrag til dette.

Det er nødvendig og interessant å se nærmere på folkehøgskolens fagtilbud, og fagenes begrunnelse i et vidt perspektiv. Endringer i samfunnet og endringer i utdanningsstrukturer gjør det nødvendig med en ny vurdering av opplæringens innhold. Formålsparagrafer, og læreplanenes tolkning av dem, må tenkes igjennom på nytt (Ibid:1). En annen grunn til at definering av innhold og målformuleringer blir

viktigere, er en generell utvikling av målstyring i offentlig sektor. Det stilles sterkere krav til dokumentasjon til de resultat som oppnås når det brukes offentlige midler (Granheim og Lundgren 1990:10). Gode målformuleringer blir viktige som utgangspunkt for å kunne måle resultat. Det er ikke urimelig å se de to foregående punkt i sammenheng, slik at behovet for strengere krav til dokumentasjon nødvendiggjør arbeidet med bevisstgjøring og selvdefinering.

1.3 Tidligere studier

Det er tidligere utgitt følgende hovedfagsarbeid om friluftsliv i folkehøgskolen, som kan ha interesse for denne studien: "Friluftsliv som pedagogisk utviklingsarbeid i folkehøgskolen, anvendt på faget friluftsliv" (Klingenberg 1985), og "Hundekjøring som naturkontaktsform - forvalteransvar for natur" (Waalder 1993). Klingenberg's studie gir et eksempel på hvordan pedagogisk utviklingsarbeid kan anvendes i forhold til faget friluftsliv. Waalers studie tar for seg en praktisk undervisningssituasjon og belyser hvordan hundekjøring påvirker elevenes naturiakttagelser og opplevelser, og hvilke refleksjoner elevene gjør seg i forhold til forvalteransvar for natur. I en semesteroppgave har Killingbergstrø (1990) tatt opp temaet Natur - friluftsliv og folkehøgskole, der han peker på ulike naturforståelser og forskjellige former for friluftslivsundervisning.

Utenfor folkehøgskolesammenheng er det forsket relativt mye på forholdet mellom friluftsliv og pedagogikk. En del av disse studiene har betydning for denne studien. Tordsson (1993) har drøftet ulike perspektiv på friluftslivets pedagogikk med spesiell vekt på friluftslivets legitimering, ulike naturoppfatninger og tradisjoner for formidling av friluftsliv. Repp (1993) har sett nærmere på natur og friluftsliv i grunnskolen, der siktemålet var å finne ut hva slags natursyn og friluftslivsforståelse som er lagt til grunn for bruk av naturen i grunnskolen. Repp (1977) har også sett på friluftsliv i leirskolesammenheng, der han bl. a ser på den idehistoriske bakgrunn for leirskolen

og ulike friluftslivsbevegelser i andre land. Sjong (1990) har drøftet friluftsliv i forbindelse med behandling av belastede grupper, og Skogen (1994) har sett på forholdet mellom friluftsliv, psykisk helse og problemadferd blandt ungdom. Breivik (1983) har fokusert på risikotaking i sport, og har i flere artikler (1990,1995) pekt på behovet for et dristig friluftsliv og på menneskets trang til å sprengre grenser.

Klingenberg og Waaler sine studier fokuserer på en praktisk undervisningssituasjon med utgangspunkt i en enkelt folkehøgskoleskole (Klingenberg), og i en aktivitet innenfor undervisning i friluftsliv (Waaler), og fokuserer lite på folkehøgskolens generelle verdigrunnlag. Killingbergtrø's studie gir en idehistorisk bakgrunn for friluftslivsundervisningen, men fokuserer i liten grad på målformuleringer. I forhold til det aktuelle tema vil studiene til Tordsson, Repp og Breivik være av størst interesse. Disse studiene fokuserer på forholdet mellom friluftsliv og verdigrunnlag, i ulike pedagogiske sammenhenger. Tordssons studie er mest generell, mens Repp sine studier tar opp en del av de samme spørsmål som denne studien, med utgangspunkt i andre skoleslag. Breivik tar opp spørsmål som berører et spesielt aspekt ved friluftslivsundervisning, og vil være interessant i forbindelse med omtale av dette.

Det er ikke gitt ut nyere studier angående undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen der det fokuseres på sammenhengen mellom verdigrunnlag/overordnede mål for skolene og friluftsliv som fag. Friluftsliv er selv et fagområde der det er stor uenighet angående det verdimeslige grunnlaget og fagområdets posisjon som fag (Faarlund 1994:2). Begge disse aspekter; lite forskning om forholdet mellom verdigrunnlag/overordnede mål og mål for faget friluftsliv i folkehøgskolen, og friluftslivsfagets manglende entydighet, er med på å legitimere denne studien.

1.4 Avgrensninger

I læreplanarbeid kan det være nyttig å skille mellom den idemessige, den formelt vedtatte, den oppfattede, den iverksatte og den erfarte læreplan (Gundem 1990:43). Denne studien vil fokusere på den formelt vedtatte læreplan. Den formelt vedtatte læreplan bygger på den idemessige læreplan, og nedfeller seg i form av dokument som vil bli gjort til gjenstand for tolkning på ulike nivåer.

Etter Goodlads (Ibid:41) inndeling av læreplanundersøkelser i områder og plan, kan innholdet i folkehøgskoleloven plasseres på det samfunnsmessige plan, skolens arbeid med verdigrunnlag og overordnede mål på det institusjonelle plan, lærerens arbeid med mål og innhold i fagene på det undervisningsmessige plan, og det faktisk utførte arbeid i klassen på det personlige plan. Det blir tatt beslutninger om læreplanen på alle disse nivå.

Denne studien tar sikte på å se sammenhenger mellom plannivå to og tre, det institusjonelle og det undervisningsmessige. Dette vil kunne gi en dypere forståelse av utforming og profilering av friluftslivsfaget i folkehøgskolen. I en forståelse av plannivåene i folkehøgskolesammenheng, er det lagt til grunn at det er skoleeier som arbeider med og har ansvar for fastsetting av verdigrunnlag og overordnede mål, mens lærerkollegiet og den enkelte lærer er ansvarlig for utforming av de faglige mål. Lærerens frihet i utforming av faget vil dermed være større enn f. eks i grunnskolesammenheng der undervisningen i større grad bygger på fellesplaner.

I denne studien vil det bli fokusert på målformuleringer. Det er rimelig å anta at målformuleringene i friluftslivsfaget er nært knyttet til skolens verdigrunnlag og overordnede mål (Monsen I: Skagen og Tiller 1983:65), og at dette tilsammen gir uttrykk for skolens intensjoner med undervisningen. Det vil ikke si at de andre relasjonene er uviktige, eller at målene må sees på isolert. Det vil alltid være et samspill som styrer den praktiske undervisningssituasjonen.

Det kunne vært interessant å gå inn på alle sider ved undervisningssituasjonen, og vurdert den ut fra en didaktisk relasjonsmodell, som f. eks hos Bjørndal og Lieberg (1978:51). Det kunne også vært aktuelt å gå nærmere inn på den enkelte klasse, lærer eller elev. En tilnærming mot den enkelte lærer kunne si mye om lærerens forståelse av verdigrunnlag, overordnede mål og fagmål, og ville ikke vært uvesentlig i forhold til å få en dypere forståelse av friluftslivsundervisningen i folkehøgskolen. Det kunne også vært aktuelt å la elevene og deres oppfatning av undervisningens utgangspunkt og mål være i sentrum for studien. Dette ville vært mulig gjennom samtale, intervju evt ved å bruke spørreskjema, og kunne avdekke en forståelse på individplan.

Denne studien begrenser seg til å undersøke intensjoner; verdigrunnlag/overordnede mål og de faglige mål som danner et grunnlag for undervisningen. Studien vil ta for seg det intenderte innholdet slik det kommer fram i skoledokumentasjonene til åtte ulike folkehøgskoler. De åtte skolene er Birkeland, Elverum, Fana, Hallingdal, Hurdal Verk, Nordhordland, Sagavoll og Voss.

1.5 Oppbygging av oppgaven

Etter innledning og teorigapittel, vil jeg definere problemfeltet nærmere i problemstillinger. Deretter vil jeg presentere et metodekapittel der jeg vil begrunne valg av metode, og gjør rede for sentrale elementer i tolkning, forståelse og vurdering av skriftlige kilder. I et resultat- og drøftingskapittel vil jeg sammenfatte og vurdere hver enkelt skoles målsetting med undervisning i friluftsliv i forhold til skolens forståelse av allmenndanningsbegrepet og faglige mål. Ut fra de resultat dette gir vil jeg trekke ut ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen og plassere og kommentere de åtte skolenes profileringer innenfor undervisning i friluftsliv i forhold til disse hovedretningene. I en drøftingsdel vil jeg belyse hva som begrunner friluftslivsfaget i folkehøgskolen, og nærmere beskrive og drøfte ulike

hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen.

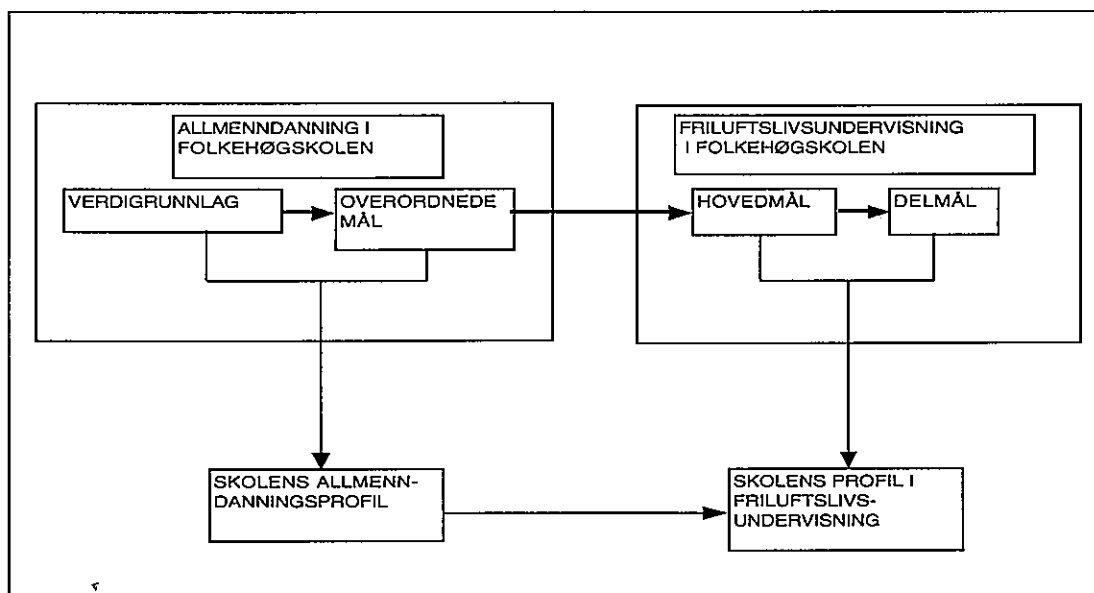
På denne måten vil studien være tredelt. Teorikapittelet, som utgjør del en, vil gi en basis for resultatene i del to (kap 4.1). Resultatene vil være basert på en undersøkelse av åtte folkehøgskoler og kommenteres i forhold til disse. I del tre (kap 4.2) vil resultatene fra del to trekkes videre med vekt på vurderinger og drøftinger av tema som kan være sentrale i forhold til utvikling av friluftslivsfaget i folkehøgskolen.

2.0 TEORI

Teorikapittelet vil ta utgangspunkt i en modell for problemområdet, og drøfte sentrale element i denne modellen for å gi forutsetninger for nærmere utforming og presisering av problemstillinger.

2.1 Modell over problemområdet

I en forståelse av fagenes rolle i allmenndannende skoler mener Monsen (i: Skagen og Tiller 1983:65), at de enkelte fag ikke er et selvstendig område innenfor en allmenndannende skoles virksomhet. Faget må også reflektere de grunnleggende ambisjoner skolen har i sin forståelse av allmenndanningsbegrepet; faget må begrunnes i forhold til en helhet. Ut fra denne forståelsen kan det settes opp en modell for denne studiens problemområde.

Figur 2.1: Modell over studiens problemområde

Figur 2.1 viser sammenhengen mellom en folkehøgskoles verdigrunnlag, skolens overordnede mål og undervisningens hoved- og delmål. Verdigrunnlaget er styrende for fastsetting av overordnede mål som igjen påvirker friluftslivsundervisningens målformuleringer. Verdigrunnlag og overordnede mål vil være grunnleggende i forhold til å forstå skolens allmenndanningsprofil. Denne profilen vil være styrende i forhold til skolens profil i friluftslivsundervisning som også bestemmes av målformuleringer knyttet til faget. Studien vil sammenholde allmenndanningsprofilen og de faglige mål, og se om det ut fra disse kan tegnes et helhetlig og sammenhengende bilde av den enkelte skoles syn på allmenndanning og mål for undervisning i friluftsliv, og å nærmere bestemme og vurdere skolens profilering innenfor undervisning i friluftsliv.

Ut fra denne modellen blir sentrale begrep folkehøgskole, allmenndanning, verdigrunnlag, undervisningsmål og friluftslivsundervisning.

2.2 Folkehøgskolens tradisjoner

Det idehistoriske og pedagogiske grunnlag for folkehøgskolen er lagt av Grundtvig. Hans ideer og visjoner er fremdeles levende i mange folkehøgskoler. Grunnbegrep som "folkelighet", "livsopplysning", "det levende ord", "den levende vekselvirkning" og "skole for livet" er sentrale (Klingenberg 1985). Grundtvigs skoletenkning inneholder stor grad av frihet. Prinsippet om pedagogisk frihet er også nedfelt i loven om folkehøgskoler, (Justisdepartementet 1984), og søker å ivareta hver enkelt skoles mulighet til å legge vekt på og ta opp emner elever og lærere til enhver tid synes er viktige.

Folkehøgskolebevegelsen har fått ulik utforming i de nordiske land. Et raskt blikk på dagens situasjon viser at Danmark søker tilbake til de gamle røtter, og plasserer folkehøgskolen i en klar opplysningstradisjon, der undervisningen er av allmenn-

dannende karakter. Sverige har vært mer pragmatisk i sin folkehøgskoletenkning. Det er idag mulig å skaffe seg generell studiekompetanse på svenske folkehøgskoler. Finland har tydelig og helt bevisst tenkt folkehøgskolen inn i sitt offisielle skolesystem, og langt på vei gjort den til en del av utdanningssystemet (KUF 1995:17).

I Norge bygger folkehøgskoletradisjonen på flere skoleretninger. De kristelige ungdomsskoler og de statlige amtsskoler som ble bygget opp parallelt og til dels i konkurranse med de grundtvigske folkehøgskolene, utgjør viktige røtter. Først i 1949 var folkehøgskolen "juridisk samla" under felles lov og navn (Ibid:18). I Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementets omtale av folkehøgskolen i Norge (Ibid :21) pekes det på at folkehøgskolen i dag ikke gir noen formell kompetanse, samtidig som skoleslaget er inne i en omfattende egenvurdering- og utviklingsprosess som går på sentrale og grunnleggende forhold i selve folkehøgskoleforståelsen. Folkehøgskolen i Norge har sine røtter i Danmark, men oppsto i en samfunnsmessig nasjonal kontekst som et svar på nasjonale, kulturelle og politiske utfordringer i vårt samfunn i siste halvdel av 1800-tallet. Utfordringene var bl. a knyttet til kamp for nasjonal selvstendighet, politisk folkestyre og kulturell frigjøring (Ibid:30). Flere av forsøksskolene gir uttrykk for at de fremdeles står i denne tradisjonen, og her finner røtter til utforming av skolens verdigrunnlag (Ibid:31).

2.3 Allmenndanning

Folkehøgskolene Norge har ikke en felles læreplan, men bygger sitt arbeid på folkehøgskolelovens formål:

“Folkehøgskolen skal i samsvar med sine tradisjonar, fremje allmenndanning på ulike alders- og utdanningssteg. Innan dei rammer dette gjev, fastset skoleeigar verdigrunnlag og målsetjing“
(Justisdepartementet 1984)

Dette vide utgangspunkt gir den enkelte skole stor frihet i utforming av sine fagtilbud. Undervisning i f. eks friluftsliv har ikke forankring til en felles faglig norm, men må begrunnes i folkehøgskolens tradisjoner, allmenndanningsbegrepet og den enkelte skoles tolkning av dette gjennom fastsetting av verdigrunnlag og målsetting.

2.3.1 Dannings-/allmenndanningsbegrepet

Danningsbegrepet stammer fra det greske padeiabegrepet, og viser til danning som en livslang prosess der hele mennesket utvikles. Danningsprosessen skjer i et samspill mellom oppdragelse og samfunnsutvikling:

“Det argumenteres for at pedagogikk og samfunn ikke kan betraktes som atskilte fenomener, de henger nøye sammen”
(Arneberg 1994:82)

På denne måten må en forståelse av dannelsesbegrepet ha bestemte tilknytningspunkt. I følge Arneberg (Ibid:77ff) er det ulike danningsteorier. De kan deles opp i to hovedgrupper. Den første med tyngdepunkt i kultur og samfunnsliv, den andre med utgangspunkt i utvikling av elevens evner og anlegg.

Innen første hovedgruppe finnes to retninger, en med vektlegging av å overføre og å tilegne seg et objektivt stoff som er fastlagt av den etablerte kulturen eller vitenskapen. I den andre retningen slås det fast at ikke alt stoff virker like dannende, det er bare deler av innholdet som er av en slik karakter.

Innen andre hovedgruppe er det også to retninger, den ene legger vekt på utvikling og forming av fysiske og psykiske evner og anlegg, som tenkeevne, dømmekraft og viljestyrke. Den andre retningen vektlegger måten de unge tilegner seg kunnskap og ferdighet på, den er mindre interessert i å oppøve evner.

Arneberg (Ibid:80) skiller også mellom indre og ytre danning. Hvis vekten legges på ytre danning, vil man ta vare på det bestående uten å reflektere over mulige alternativ. Med danning forstått som indre danning vil det viktigste være å videreutvikle demokratiet ut fra kritisk teori om sammenhengen mellom individ og samfunn. Dette blir understreket av Dewey som mener undervisningen må ta utgangspunkt i en erkjennelse av de problem vårt samfunn har å stri med (Ibid:80). Dette vil gi elevene økt innsikt i, og større ansvar overfor samfunnet.

Allmenndanning er et begrep som stammer fra tyske "Allgemeinbildung" og er opprinnelig et uttrykk for det nyhumanistiske dannelsesideal. Allmenndanningsbegrepet har vært gjenstand for ulike tolkninger (Kortner, Munthe og Tveterås 1978:193), med hovedvekt på tilegnelse av et visst mål kunnskaper, eller med hovedvekten på utvikling av evner og anlegg, som tenkeevne, viljestyrke, moralsk holdning og sans for stil.

2.3.2 Allmenndanning i folkehøgskolen

Lov om folkehøgskoler slår fast at folkehøgskolen er en allmenndannende skole. Innholdet i begrepet kan skifte fra tid til tid. I premissene til § 2 i loven heter det at :

"Allmenndanning i folkehøgskolen er eit kvalitativt omgrep som har like mykje med utvikling, vokster og livshaldning å gjere som med innlæring av kunnskap. Allmenndanning tar sikte på heile mennesket, og vil legge forholda til rette for personleg vekst og mogning"

(KUF 1995:23)

Allmenndanningsbegrepet er dermed en fleksibel ramme for arbeid i folkehøgskolen og skal fastsettes inn i ulike tider og samfunnsforhold. Innen allmenndanningsbegrepet skal skolene tegne sin profil ut ifra verdigrunnlag og målsetting (Ibid:23).

I kompetanseprosjektet beskrives allmenndanningsbegrepet slik:

“Allmenndanning er utvikling av kvaliteter og tilegnelse av kunnskaper og verdier som avspeiler seg i livsholdninger og praktisk livsførsel; som f.eks. ansvarfølelse, evne til samarbeid, medfølelse og omsorg for nesten, vilje og evne til personlig vurdering og moralsk mot til å stå for sine meninger. Videre er allmenndanning kunnskaper om den verden vi lever i, og vilje og evne til å være med å ta ansvar for utviklingen“

(Ibid:23)

Allmenndanningsbegrepet er her vidt definert, slik at den enkelte skole selv må plassere seg og sin virksomhet innenfor rammene. Hernes beskriver allmenndannelsens funksjon slik:

“Allmenndannelse skal bruke kunnskapen om mennesket til å forme mennesket, bruke kunnskapen om naturen til å forme naturen, bruke kunnskapen om samfunnet til å forme samfunnet“

(Ibid:23)

Også i dette synet på allmenndanning er det vide rammer for forståelsen av begrepet, det sies ikke noe om hva slags retning utforming av menneske, natur og samfunn skal foregå i.

I Norge er det to folkehøgskolelag. Norsk Folkehøgskolelag (NF) legger vekt på folkelig opplysning som sin pedagogiske tradisjon. Denne tradisjonen tar utgangspunkt hos elevene og vil bl. a kaste lys over iboende krefter, utvikle skaperevne og søke egnede svar (NF 1995:3). Norges Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) har et sterkere utgangspunkt i kristen ideologi, og vil ut fra sin målsetting arbeide for å fremme personlighetsutvikling og allmenndanning ut fra pedagogiske og sosialpedagogiske målsettinger (NKF 1995:1).

Ut fra premissene i loven, departementets beskrivelse av allmenndanningsbegrepet, og organisasjonenes syn på allmenndanning, er det rimelig å anta at folkehøgskolens forståelse av allmenndanningsbegrepet kan tolkes innenfor vide rammer. Det vil være opp til den enkelte skole å plassere seg innenfor de to tradisjonene/tolkningene. Jeg vil sette opp følgende forståelser av allmenndanningens sikte i folkehøgskole-sammenheng:

- Allmenndanning er utvikling av fysiske og psykiske evner og anlegg, der eleven skal rustes til oppgaver i forhold til seg selv og samfunnet

- Allmenndanning er utvikling av kritisk samfunnsengasjement, der det stilles spørsmålstegn til det bestående samfunn og motiveres for engasjement til fornying og forbedring

- Allmenndanning er overføring av kulturelle verdier, der de verdifulle trekk samfunnet bygger på bevares og videreføres

- Allmenndanning er formidling av kunnskap, der skolens oppgave er å gi eleven kunnskap som er nødvendig og interessant ut fra de oppgaver som ligger fremfor eleven, i forhold til elevens og samfunnets behov

De ulike tolkningene av allmenndanningsbegrepet er ikke gjensidig utelukkende, men må forstås som delaspekter innenfor en helhet. Det er likevel slik at en ensidig vektlegging av en av aspektene kan være mulig.

2.3.3 Oppsummering av allmenndanningsbegrepet i folkehøgskolen

Sentralt i en generell forståelse av allmenndanningsbegrepet i folkehøgskole-sammenheng, er fokuseringen på det enkelte mennesket. Med utgangspunkt i en tenkning der hvert individ står i sentrum for oppmerksomheten, er det lagt vekt på utvikling av individets iboende muligheter. Denne utvikling står i en sammenheng, der individets oppgaver overfor sine medmennesker og overfor samfunnet og naturen gir retning og mening. Folkehøgskolen vil bidra med noe i forhold til vedlikehold, kritikk og utvikling/ending av samfunnet. Skoleslaget står tradisjonelt i en posisjon der den samfunnsmessige kontekst er viktig. Dette sees tydelig også idag, i det begge folkehøgskoleorganisasjonene sterk understreker skoleslagets rolle i forhold til dagens kritiske miljøsituasjon, der forurensning fra menneskelig aktivitet og produksjon medfører fare for natur, menneske og samfunn. Folkehøgskolene er blandt de undervisningsinstitusjonene som lengst har arbeidet med spørsmål knyttet til miljø og utvikling (Miljøverndepartementet 1989:133). Friluftsliv er blandt de fagene som i denne sammenheng kan stå sentralt (Næss 1985:19).

2.4 Folkehøgskolens verdigrunnlag

Folkehøgskolen i Norge består idag av to greiner: frilynt og kristelig. Felles for de frilynte skolene er at de vil være viktige møtesteder og "verksteder" der folk kan komme og arbeide med interesser og spørsmål de er opptatt av. Felles for de kristelige folkehøgskolene er at de alle har en kristen basis, og at det kristne verdigrunnlaget preger skolenes menneskesyn, samfunnssyn og livssyn. Litt av ulikhetene mellom de to greinene kan uttrykkes slik: På frilynte skoler skal du som elev ikke oppdras til noe bestemt syn, på kristne skoler vil undervisning og miljø bære preg av kristen tro og livsholdning (Jonassen 1995:6). Selv om det er forskjeller mellom kristelige og frilynte skoler, er det en felles plattform i et verdigrunnlag som har forankring i kristne, humanistiske og demokratiske verdier (KUF 1995:29).

I utforming og konkretisering av folkehøgskolens verdiplattform er det den enkelte skole og de to folkehøgskolelagene som er aktive. Norsk Folkehøgskolelag (NF) mener grunnlaget for menneskesynet i folkehøgskolen er oppfatningen av mennesket som enestående i skaperverket; at mennesket er et åndsvesen som søker ut over seg selv. Ut fra dette syn er folkehøgskolen imot et vitenskapssyn som vil forklare mennesket fullt ut. NF peker ut fra dette på viktigheten av å engasjere seg i vår tids store utfordringer, som miljøspørsmål, kamp mot fattigdom og for fredelig sameksistens (NF 1995:1f). Norges Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) vil arbeide for en bevisstgjøring og en realisering av en kristen målsetting, der det er viktig å ta vare på livsmiljøet (NKF 1995:1).

Jeg oppfatter en forskjell i skoleslagenes utgangspunkt som det er viktig å være klar over. De frilynte skolene tar utgangspunkt i det enkelte individ, og er ikke i samme grad som de kristelige opptatt av å knytte elevene til skolens ideologi. I sin forming av mennesket i en dannelsingsprosess er det lagt ulik vekt på prosessens rammer, de frilynte skolene vil ha videre rammer som elevene kan utfolde seg innenfor, de kristelige vil mer forme elevene innenfor sin virkelighetsforståelse og i sitt bilde.

Felles for skoleslagene er fokuseringen på menneskets særstilling, og en oppfatning om menneskets særegne rolle i vår tids miljøutfordringer slik de f. eks kommer til uttrykk i Brundlandkommisjonens rapport (Brundtland 1987). Denne fokuseringen kan begrunnes på ulike måter, både i en generell forståelse av mennesket som et åndsvesen som søker ut over seg selv, og i en mer spesifikk forståelse av mennesket som en skapning med et spesielt forvalteroppdrag. Med dette har folkehøgskolen tatt opp og lagt vekt på et av de viktigste spørsmål i vår tid. På denne måten viser folkehøgskolen at tradisjonen med å ta utgangspunkt i aktuelle samfunnspolitiske spørsmål ikke trenger å være knyttet til nasjonalt nivå, men og har et internasjonalt perspektiv knyttet til utviklingstrekk i dagens samfunn.

2.5 Forståelse av målbegrepet

Ut fra sitt verdigrunnlag og sin forståelse av allmenndanningsbegrepet, skal den enkelte skole fastsette sine overordnede mål og sine faglige mål. I pedagogisk sammenheng er det vanlig å uttrykke den hensikt skolen har, gjennom formålsparagrafer, generelle mål i læreplanene og i målene for de ulike fagene. Det kan likevel være ulike syn på hvilke verdier og kunnskaper målene skal gjenspeile, hvordan målene skal formes ut og hvor sterkt de skal styre. Uttrykket "målsetting" kan i følge Gudem (1991:65) bety det å sette mål, dvs det som leder til en beslutning om fastsetting og formulering av overordnede mål. De ferdige mål er et resultat av prosessen. De overordnede målene er gjerne generelle, slik at de kan være gjenstand for ulike tolkninger. Bak en tilsynelatende enighet kan det derfor skjule seg store motsetninger i synet på hva målet for skolen og undervisningen er. Uttrykket "overordnede mål" oppfattes vanligvis som mål som tar sikte på å utvikle generelle intellektuelle, sosiale, følelsesmessige, estetiske, manuelle og fysiske funksjoner.

Gudem (Ibid:67f) mener de overordnede mål skal være retningsgivende for utformingen av læreplanen og fagplanenes mål, og deler de overordnede mål i to kategorier; mål som kan karakteriseres som samfunnsrettet, og mål som er individrettet. De samfunnsrettede kan ta sikte på å bevare eller å forandre, de individrettede mål angår elevenes aktuelle eller fremtidige livssituasjon. Ut fra et dels åndsvitenskapelig/hermeneutisk, dels kritisk utgangspunkt er man skeptisk til å styre og kontrollere undervisningen ved hjelp av presise mål. Målenes funksjon dreier seg mer om klargjøring og bevisstgjøring i forhold til undervisningens hensikt, det som samfunnet, skolen, lærerene, foreldrene og elevene selv ønsker å oppnå (Hiim/ Hippe 1993:215f). I forhold til å klargjøre hensikten med arbeidet, kan bruk av mål virke bevisstgjørende både på lærere og elever, slik at de selv opplever at målene fungerer som et hjelpemiddel (Ibid:217).

I denne studien forstås formål som formuleringer som gir uttrykk for skolens grunnleggende intensjoner, slik de er uttrykt i skolens generelle beskrivelse av seg selv i skoledokumentasjonene. Begrepet overordnede mål dekker det samme innhold som formål. Med faglige mål forstås de formuleringer som danner grunnlag for, og som utgjør en ramme for undervisningen, slik de er uttrykt i skolens egen presentasjon av sine fagtilbud i skoledokumentasjonene. Faglige mål deles opp i hovedmål og delmål.

2.6 Friluftslivsundervisning i folkehøgskolen

Friluftslivsundervisningen i folkehøgskolen vil, foruten å ha sin bakgrunn i skolens forståelse av allmenndanningsbegrepet, knytte seg til forståelsen av friluftslivsbegrepet. I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for friluftslivsbegrepet med tanke på å finne bakgrunn for ulike målformuleringer.

2.6.1 Begrepsavklaring

Friluftsliv er et begrep som brukes i mange sammenhenger, og som får ulik mening etter hva slags ståsted en velger å betrakte det fra. Emmelin (1994:8) hevder det finnes forskning som ikke bør ha utgangspunkt i en bestemt definisjon av friluftsliv, men ta utgangspunkt i andres forestillingsverden, og oppfatninger om og motiv for å drive friluftsliv.

Friluftsliv forstås på ulike måter innenfor forvaltning, i forskning, blandt folk flest og i undervisningssammenheng. Forvaltningsmessig hører friluftslivsbegrepet i Norge hjemme under Miljøvern- departementet/Direktoratet for Naturforvaltning, mens det i undervisnings-sammenheng hører hjemme under Kultur-, undervisnings- og forskningsdepartementet. I undervisningssammenheng har friluftslivsfaget ofte blitt

plassert under idrettsfaget/kroppsøvningsfaget, f. eks ved etablering av friluftsliv som eget fagområde under idrettslig avdeling ved Norges idrettshøgskole i 1971/72, og plassering av friluftslivsfaget under kroppsøvningsseksjonene på lærerskolene Eik, Elverum og Levanger fra 1972, og i Bergen i 1974.

Østberg (1980:45) mener det er viktig å få avklart begrepsinnholdet i friluftsliv for å kunne ta stilling til kvaliteten i det pedagogiske arbeidet. Emmelin (1994:8) peker på to viktige avklaringer i sin drøfting av begrepet: en vid kontra en smal definisjon, og forholdet mellom friluftsliv og sport.

Vid eller smal definisjon

Emmelin mener offisielle svenske definisjoner av friluftsliv blir mer eller mindre innholdsløse, fordi friluftsliv blir sett på som all fritidsvirksomhet som foregår utendørs. I Norge finner vi en offisiell forståelse av friluftsliv bl. a i Stortingsmelding nr 40 1986-87 "Om friluftsliv". Målsettingen er friluftsliv for alle, friluftsliv i dagliglivet, og friluftsliv i harmoni med naturen. Særlig fremtredende er myndighetenes tanker om friluftslivets helsefremmende sikte, det pekes bl a på friluftslivets store positive betydning for den enkelte og for samfunnet. Faarlund (1992:8) mener at Norge ut fra meldingen har en politikk om friluftsliv som rommer mange av det naturlige friluftslivets tradisjonelle verdier. Stortingsmeldingen har møtt kritikk fordi den er for vid i sin definisjon av friluftsliv (Vaagbø 1993:2), og dermed ikke klarer å gripe det særegne ved den aktive form for friluftsliv som drives i Norge.

Friluftsliv i forhold til sport/idrett/kroppsøving

I sin forståelse av forholdet mellom friluftsliv og sport hevder Emmelin (1994:23f) at det gir mening å skille mellom disse to former for aktivitet, og at denne mening har

plassert under idrettsfaget/kroppsøvningsfaget, f. eks ved etablering av friluftsliv som eget fagområde under idrettslig avdeling ved Norges idrettshøgskole i 1971/72, og plassering av friluftslivsfaget under kroppsøvningsseksjonene på lærerskolene Eik, Elverum og Levanger fra 1972, og i Bergen i 1974.

Østberg (1980:45) mener det er viktig å få avklart begrepsinnholdet i friluftsliv for å kunne ta stilling til kvaliteten i det pedagogiske arbeidet. Emmelin (1994:8) peker på to viktige avklaringer i sin drøfting av begrepet: en vid kontra en smal definisjon, og forholdet mellom friluftsliv og sport.

Vid eller smal definisjon

Emmelin mener offisielle svenske definisjoner av friluftsliv blir mer eller mindre innholdsløse, fordi friluftsliv blir sett på som all fritidsvirksomhet som foregår utendørs. I Norge finner vi en offisiell forståelse av friluftsliv bl. a i Stortingsmelding nr 40 1986-87 "Om friluftsliv". Målsettingen er friluftsliv for alle, friluftsliv i dagliglivet, og friluftsliv i harmoni med naturen. Særlig fremtredende er myndighetenes tanker om friluftslivets helsefremmende sikte, det pekes bl a på friluftslivets store positive betydning for den enkelte og for samfunnet. Faarlund (1992:8) mener at Norge ut fra meldingen har en politikk om friluftsliv som rommer mange av det naturlige friluftslivets tradisjonelle verdier. Stortingsmeldingen har møtt kritikk fordi den er for vid i sin definisjon av friluftsliv (Vaagbø 1993:2), og dermed ikke klarer å gripe det særegne ved den aktive form for friluftsliv som drives i Norge.

Friluftsliv i forhold til sport/idrett/kroppsøving

I sin forståelse av forholdet mellom friluftsliv og sport hevder Emmelin (1994:23f) at det gir mening å skille mellom disse to former for aktivitet, og at denne mening har

konsekvenser ikke minst for forskning og naturforvaltning. Repp (1993:52) drøfter også forholdet mellom friluftsliv og idrett, og peker på deres ulike verdifelt, som selv om de grenser inntil hverandre, delvis er innbyrdes ekskluderende. Friluftslivsfagets kopleing mot idrettsfaget/kroppsoevingsfaget har ført til mange diskusjoner fordi de to fagene kan ha ulik verdifilosofisk plattform såvel som forskjellig mål og innhold, jfr diskusjonen mellom Flemmen (1994:1) og Kjørmo (1994:19ff). Flemmen ser konturer av et paradigmeskifte i spørsmålet om hvilket vitenskapssyn utdanning i idrett/kroppsoeving skal bygge på, og ser en utvikling fra et mekanistisk til et holistisk menneskesyn som et paradigmeskifte. Kjørmo mener det er misvisende å bruke uttrykket paradigmeskifte i denne sammenheng. Hvis det er slik at de to fagområdene kan ha ulikt grunnlag, vil dette kunne være av betydning for målsettingen med friluftsliv. Friluftslivets ulike verdigrunnlag blir bla drøftet av (Repp (1977). Han finner ulike grunnleggende syn på forholdet mellom menneske og natur, og skiller mellom et utilitaristisk syn, et romantisk syn, et rekreasjonssyn og et natursyn som bygger på økologisk forståelse (Ibid:81ff).

I arbeid med friluftsliv er det flere som hevder fagets "rett" til en selvstendig plassering i en faglig sammenheng. Tordsson (1994) mener at mangelen på en faglig forståelse av friluftsliv skaper uklarheter, tvilsomme prioriteringer og verdikonflikter. Han peker på at friluftsliv er et eget fag med egen selvforståelse, med egne hypoteser og med en egen empirisk forskning, og ser frem til friluftslivsfagets emansivering. Emmelin (1994:27) vil sette friluftslivsfaget inn i en fagtradisjon som beskjeftiger seg med mening. Først når vi forstår hva som er meningen med friluftslivet kan vi forstå den datamasse vi har om friluftslivslignende adferd. Denne forståelsesform kan knyttes til friluftslivsfagets sammenheng med folkehøgskolens allmenndannende sikte, slik at en forståelse av allmenndanningsbegrepet blir nødvendig for å kunne vurdere målene med friluftslivsundervisningen.

I tillegg til forholdet mellom en vid og en snever forståelse av friluftslivsbegrepet, forholdet mellom friluftsliv og sport og friluftslivsfagets eventuelle tilknytning til andre

fag, er det en fjerde dimensjon som er viktig i en avklaring av begrepet friluftsliv. Det er den kontekst begrepet blir satt inn i. Tordsson (1993) hevder:

“Den ideologiska kontext i vilken friluftslivet uppfattas, är central för vilka värden friluftslivet anses rymma ock vilka hållningar det kan leda till”
(Ibid:60)

I følge Repp (1993:28) er Nansen den første til å bruke friluftsliv som utgangspunkt til å problematisere forholdet mellom mennesket og naturen.

I en studie (Østberg 1980:238) analyseres begrepet friluftsliv. Østberg finner to ulike politiske retningslinjer, en forankret i vekst-optimisme, og en ut fra en forståelse av velstandsutviklingens fare for livskvaliteten. Emmelin (1994:85) ser framveksten av friluftsliv i sammenheng med generell samfunnsutvikling, og mener begrepet friluftsliv har vokst frem sammen med industrialiseringen og menneskets behov for å søke tilflukt fra en nedbrytende urban livsstil. I følge Faarlund (1992:8) har utstyrsprodusentene, mediene, reiselivsnæringen og idretten i vårt samfunn dominert oppfatningen av friluftsliv blandt folk flest. I denne sammenheng er det interessant å merke seg utviklingen av friluftslivets spenningsskapende sider. Breivik (1995a:22) hevder de spenningskapende aktiviteter som klatring, elvepadling, fallskjermhopping, rafting og strikkhopping drives av stadig flere. Utvikling av ny teknologi, fokusering på fart og spenning - spesielt i ungdomsmiljø - og en økende konkurranse i reiselivsnæringen, kan være forklarende elementer i denne utviklingen. Breivik (Ibid) peker på at spenningsbehovet også tas ut på negative arenaer som f. eks gjennom eksperimentering med narkotiske stoff (Ibid:22).

2.6.2 Ulike forståelser av friluftslivsbegrepet

Begrepet friluftsliv er mye fokusert og gjenstand for forskning i ulike sammenhenger. Det må understrekes at det ikke finnes ett begrepsinnhold i friluftsliv som er allment

gyldig. Pedersen (1995:15) tar utgangspunkt i en fortolkende og kulturanalyttisk tilnærming, og peker på de utfordringer som ligger i det å undersøke og avklare hvordan friluftslivets fortolkninger er relatert til historiske, kulturelle og sosiale forhold, og åpner for deskripsjonspluralisme, tolknings- og forklaringsmangfold. På denne måten kan det finnes mange ulike forståelser av friluftslivet avhengig av hvem som betrakter det og i forhold til hvilken synsvinkel man har.

Avhengig av hvilket ståsted som velges kan friluftsliv nærmere forståes ut fra ulike synsvinkler. Faarlund (1992) skiller mellom tre ulike forståelser (bestemmelser) av friluftsliv; den politiske, den kommersielle og den tematiske forståelse. Han forventer at den kommersielle forståelse vil nærme seg den politiske og tematiske. Den tematiske forståelsen av friluftslivet for forskning og vegledning, overensstemmer i stor grad med den politiske. Den tematiske forståelsen fremhever det naturlige friluftsliv med preg av varsom fremferd (Faarlund 1992:9ff).

Breivik (1979:13) nevner en del trekk ved friluftslivet som har vært gjennomgående i "sentrale" miljø: Friluftsliv er deltids-liv i natur, foregår i relativt urørt natur, er ikke-motorisert, ikke-konkurransorientert og drives med relativt enkelt utstyr. Breivik (ibid:20ff) skiller mellom følgende forståelser av friluftsliv ut fra den samfunnsmessige sammenheng friluftslivet inngår i:

1. Klassisk norsk friluftsliv, den friluftslivs-tradisjon som utviklet seg mot slutten av forrige århundre med utgangspunkt i bykulturen og med engelsk friluftsliv som en viktig inspirasjonskilde.
2. Friluftsliv som attåttnæring, dette friluftslivet har utspring i den norske landsbygdas livsform med jordbruk som hovednæring.
3. Friluftsliv som sjølberging og naturliv, forskjellen fra pkt 2 er at man i pkt 3 fanger opp dem som forsøker bevisst å bruke friluftsliv som pedagogisk vei til samfunnsendring fra industrivekst-samfunnet til mangfolds-jordbruket.

4. Friluftsliv som friluftslivs-aktiviteter i nærmiljøet, dette har utviklet seg særlig i den senere tid med utgangspunkt i byer og tettsteder og med planlegging og tilrettelegging av friluftsliv som en forutsetning.
5. Friluftsliv som fritidsvirksomhet og rekreasjon, profilen i dette friluftslivet ligger i rekreasjons-aspektet som er trukket i forgrunnen sammen med tilrettelegging. Natursiden rykker noe i bakgrunnen, likeledes ideen om det frie friluftsliv.
6. Friluftsliv som arbeid i natur, som f. eks fiske, tømmerhogst og fløting.
7. Friluftsliv som lek og overskudd i natur, fanger inn en del av det barn og ungdom har drevet med i natur både i by og i bygd de siste hundre år og kanskje før, og som har vært rent overskuddspreget.
8. Virksomhet med friluftslivs-aspekter, som f. eks natur- idretter, arbeid i natur, kunstnerisk og estetisk virksomhet i natur, kunnskaps-preget og vitenskapelig virksomhet i natur.

2.6.3 Forholdet mellom natursyn og forståelse av friluftsliv

Det antas at ulikt syn på natur vil være en mulig årsak til at friluftslivsbegrepet får ulik utforming. Dette støttes av Repp (1993:10), som mener vårt natursyn i stor grad vil bestemme vårt friluftslivsbegrep. I en annen studie hevder Repp (1977:81ff) at ulike pedagogiske målsettinger har utgangspunkt i hvordan mennesket oppfatter seg selv i forhold til naturen. Repp finner her klare uttrykk for et utilitaristisk syn, et romantisk syn og et rekreasjonssyn.

Innenfor den tradisjon som de norske folkehøgskoler bygger på er det mulig å identifisere ulike natursyn. Felles for de fleste av disse er at de tar utgangspunkt i en kristen/humanistisk tradisjon.

Bibelen har vært en viktig kilde for utvikling av den vestlige kultur. I det gammeltestamentlige tekstmaterialet finner Kristiansen (1993:50) tre grunnmotiv som på en særskilt måte har influert menneskets forhold til den naturlige verden, - herskermotivet, forvaltermotivet og kampmotivet. Det nye testamentet bevirker en

nytolkning der herskermotivet modifiseres, forvaltermotivet presisere og kampmotivet nytolkes. Felles for Det gamle og Det nye testamentets skapelsesforståelse, er for det første at verden forstås som avhengig av Gud, for det andre at verden kan karakteriseres som god i den forstand at den er skapt slik Gud ønsket den (Ibid:57).

Ulike teologer og teologiske miljø har ut fra sin tid og sin fortolknings-ramme hatt ulikt syn på naturen. Thoreau (1870-1862) var opptatt av en teologisk økologi og det helliges nærvær i naturens verden. Han så på naturen som en kilde til inspirasjon, vitalitet og åndelig fornyelse, og som en læremester for en ydmyk og enkel livsstil. For Thoreau var naturen ikke en fiende som skulle erobres og overvinnes, men en "annen sivilisasjon" med krav på respekt for sin egen del (Ibid:29 f).

Coxs sekulariseringsteologi framsto som høydepunkt i en trend som var kjennetegnet av en søken bort fra naturen og en idealisering av storbymiljøet. Cox så verden som profan, og som et objekt for menneskets rasjonelt undersøkende og teknologisk orienterte intellekt (Ibid:33).

Historikeren White kritiserer den tankegang Cox representerer. Kritikken retter seg mot tre forhold. For det første det at kristen teologi opererer med et skarpt skille mellom menneskeheten og den øvrige natur, for det andre at det forutsettes et like skarpt skille mellom Gud og menneskeheten, og for det tredje at kristendommen har en instrumentell forståelse av den naturlige virkelighet. Teologen Santmires bok om "Broder jord i økokrisens tidsalder" er et forsøk på å utarbeide et teoretisk grunnlag for å inkludere økologiske hensyn i en teologisk begrunnet etikk (Ibid:38).

Cobb, Jr, har forsøkt å applisere sin prosessteologiske tenkning til økologien ved å forstå alle tings eksistens i relasjon til sine omgivelser. Intet eksisterer "i og for seg", men kun i relasjon til noe annet. Cobb beveger seg i retning av det som i øko-filosofien har blitt kalt dyp-økologien. Dette er en måte å forstå virkeligheten på som vektlegger enheten mellom alt som er til, uavhengig av evne til å uttrykke seg mentalt

eller åndelig. Slik blir naturens verdi avledet av Gud, og ikke i forhold til menneskelige behov. Alle tings egenverdi blir dermed forankret i Gud (Ibid:39 f).

Det kan etter dette ikke sies å finnes ett kristent natursyn, men flere som ut fra sin samtid og ulike fortolkningsrammer legger vekt på ulike sider av det bibelske materiale. Som grunnsyn finner vi herskermotivet, forvaltermotivet og kampmotivet.

2.6.4 Ulike didaktiske retninger i forhold til forståelse av allmenndanningsbegrepet og målformuleringer i friluftslivsundervisning

All undervisning vil ha sitt utgangspunkt i ulike grunnoppfatninger. I det følgende vil jeg kort gjøre rede for hvordan ulike didaktiske hovedretninger kan påvirke forståelsen av allmenndanningsbegrepet og målformuleringene for undervisning i friluftsliv. Det er i denne sammenheng lagt vekt på forbindelsen mellom allmenn-didaktikk og fagdidaktikk slik det f. eks kommer frem hos Rønholt og Peitersen (1992:13). Allmenndidaktikken omhandler generelle spørsmål knyttet til undervisning og utgjør grunnlaget for fagdidaktikken. Fagdidaktikken omhandler didaktiske spørsmål avgrenset til fagområder eller innholdsmessige avgrensede områder som f. eks temaundervisning, prosjektoppgaver og delemner innenfor et skolefag.

Kroksmark (1990:16) skiller mellom tre ulike didaktiske hovedretninger: dannelseseoretisk, kritisk og undervisningsteknologisk didaktikk.

I dannelseseoretisk didaktikk er idealet at det enkelte mennesket, ut fra egne indre motiv og tilegning av felles verdier og normer i samfunnet, skal nå frem til ansvarlig handling. Retningen legger vekt på å velge ut et innhold i skolen som kan hjelpe til for å nå dannelsesidealet. De enkelte fags mål og lærestoffets evne til å formidle danning står sentralt (Gundem 1991:116). Aktuelle målformuleringer i friluftslivsundervisningen kan f. eks være: Å stimulere til en best mulig fysisk, sosial og mental

utvikling hos den enkelte elev. Gi innsikt i gode norske friluftslivstradisjoner. Det faglige innholdet skal løfte fram den felles kulturarven.

Den kritiske didaktikken er knyttet til ideologikritikk, men har og et kritisk erkjennelsesmessig element. En del sentrale begrep i den kritiske didaktikk er "bevissthet", "emansipasjon" og "myndighet", og blir brukt for å beskrive den enkeltes utviklingsprosess som resultat av undervisning og oppdragelse. Hovedvekten blir lagt på indre modning og utvikling. Hensikten eller formålet med skole og utdanning er personlig indre, og samfunnsmessig ytre frigjøring. Danningsidealet er det å kunne stå på egne bein og treffe riktige valg ut fra en indre frigjøring og et herredømme over ytre forhold. Aktuelle målformuleringer i friluftslivsundervisningen kan f. eks være: Fremme en generell kritisk holdning til miljøproblemene. Gi forståelse for hvordan inngrep kan få katastrofale følger for biotop/økosystem.

Undervisningsteknologisk didaktikk er inspirert av amerikansk læringsteori, undervisningsteori og læreplanteori, der behaviorismen spiller en dominerende rolle, og sikter mot en teoristyrte læreradfærd og vitenskapsbasert kunnskap. Hensikten er å sikre at alt som gjelder undervisning og læring blir mest mulig effektivt og kommer inn under vitenskapelig analyse og kontroll (Ibid:120). Aktuelle målformuleringer i friluftslivsundervisningen kan f. eks være: Å utvide naturkunnskap og naturkjennskap ved gjennomgang av en del biologiske emner. Gi elevene en allmenn innsikt i hvordan den frie naturen fungerer.

2.6.5 Nærmere forståelse av friluftslivsundervisning

Repp (1993:56) peker på den betydning forståelse av friluftsliv får for hva som formidles og hvordan det formidles. Repp (Ibid:72) skiller også mellom friluftsliv som egenverdi, og friluftsliv som middel for å nå bestemte mål. Det siste er stadig mer vektlagt, ikke minst fra myndighetene side. I sin forståelse setter Repp (1977:110)

friluftslivet inn i en helhetlig sammenheng der han peker på friluftslivets egenverdi og de verdier som ligger i friluftsliv for oppdragelse av mennesket. Det skjer en holdningsdannelse ved at en reflekterer over egen livssituasjon og menneskets plass i den globale sammenheng. Dette kan føre til en enklere og mer meningsfull livsform bygget på medansvar, økologisk forståelse og et menneskeintegreert natursyn. Repp (Ibid:96) ønsker et friluftsliv uten konkurransemotiv og med en prestasjonsmotivering på et realistisk og forsvarlig nivå.

I forhold til mer spesifikt avgrensede faglige spørsmål, mener Tordsson (1993:35) friluftslivets pedagogikk bør omfatte tema og spørsmålsstillinger om hvilke verdier som finnes i friluftslivet, og hvilke verdier og mål vi bør legge vekt på. Repp (1993:176) hevder at det er vesentlig å ta utgangspunkt i en nasjonal friluftslivstradisjon, og at et mål blir å ta vare på den norske egenarten ved friluftslivet. Hvis undervisning i friluftsliv ikke tar utgangspunkt i en bevisst pedagogisk tenkning kan naturen bli en arena for mer eller mindre gjennomtenkte pedagogiske påfunn uten å bli sett i en sammenheng.

Tordsson kan i det foregående forståes snevert, og tillegges en noe ensidig forståelse der friluftslivet blir uttrykk for en bestemt oppfatning av verdier og innhold. Det samme gjelder for Repp fordi han kan tolkes til å mene at undervisning som tar utgangspunkt f. eks i en lokal tradisjon, lettere kan føre til bruk av naturen som arena for pedagogiske påfunn. En noe videre tolkning av Tordsson og Repp kan være at verdier og innhold blir viktig med tanke på undervisning i friluftsliv. Verdispørsmål er noe som er avgjørende på alle nivå i undervisningsprosessen, fra grunnleggende oppfatninger i filosofiske spørsmål til prioriteringer i fagdidaktikken.

Korsæth (1995) hevder at verdioppfatninger er styrende for overveielser og beslutninger i det fagdidaktiske arbeidet. Repp (1977:97) mener f. eks at undervisningssituasjonen vil få større egenverdi ved at det dynamiske, det skapende og det ekspressive får en stor plass i forhold til kunstig undervisningsteknologi. I dette

ligger det at elevene får anledning til å utvikle egne interesser, til å skape seg et personlig verdisyn, og til å kunne oppleve glede, nysgjerrighet, utfordring og spenning.

Tordsson (1993:64ff) peker på 8 ulike legitimeringer for friluftslivet idag:

1. Friluftsliv leder til et sannere natursyn, som leder til vennskap med naturen
2. Møtet med naturen øker opplevelsesevnen og frigjør skapende krefter
3. Møtet med natur gir oss opplevelse av at våre liv har en sammenheng med helhet
4. Naturen stiller krav som utvikler oss
5. Friluftsliv gir sosialt fellesskap og modning
6. Friluftsliv inspirerer til en endret livsstil
7. Friluftsliv gir meningsfull fritid som har en sterk appell hos ungdommen og motvirker destruktiv innflytelse
8. Friluftsliv gir helse, glede og opplevelse av livskvalitet

Utvelgelse av mål i friluftslivsundervisningen kan fokusere på bestemte utsagn. Spørsmålet blir hvordan vi kan drive undervisning i friluftsliv slik at den f. eks gir sosialt fellesskap og modning, eller inspirerer til en endret livsstil. Det er slett ikke sikkert at undervisning i friluftsliv fører til de ønskede resultat. Tordsson forstås her slik at friluftsliv kan og bør drives slik at de nevnte resultat kan oppnås. Interessant i forhold til denne studien blir om noen av de oppsatte legitimeringer kan grunngis i en forståelse av allmenndannings-begrepet slik vi finner det i folkehøgskole-sammenheng.

2.6.6 Oppsummering/utgangspunkt for min forskning

Teorigjennomgangen viser at det i forvaltning, i forskning, blandt folk flest og i undervisningssammenheng finnes ulike typer av definisjoner eller forståelser av friluftslivsbegrepet.

Det er grunn til å anta at friluftslivsundervisningen på de enkelte folkehøgskolene vil ha ulik profilering, og at målene for undervisningen kan knyttes til skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet gjennom fastsetting av verdigrunnlag og overordnede mål. Ulik profilering vil også kunne ha sin bakgrunn i faglige målformuleringer knyttet til forståelse av friluftslivsbegrepet, til ulik forståelse av menneskets forhold til naturen og til forskjellige didaktiske grunnsyn.

I denne studien vil jeg ikke ta utgangspunkt i en bestemt definisjon av begrepet friluftsliv, men forsøke å se hva de ulike skolene ut fra sitt verdigrunnlag og sine overordnede mål, legger inn som mål i friluftslivsundervisningen. Resultatene av dette kan igjen være med på å nærmere definere den enkelte skoles, evt skoleslagets forståelse av friluftslivsbegrepet og plassering av friluftslivsundervisningen i samfunnsmessig sammenheng.

For nærmere å kunne undersøke disse spørsmål er det nødvendig å formulere problemstillinger som kan være et utgangspunkt, og gi et godt grunnlag for nærmere analyse og drøfting.

2.7 Presisering av problemstillinger

Studien vil finne ut hva åtte folkehøgskoler vil med sin undervisning i friluftsliv. For å finne svar på dette vil jeg med utgangspunkt i skolenes skoledokumentasjoner, analysere hver enkelt skoles faglige mål med undervisning i friluftsliv i forhold til skolens tolkning av allmenndanningsbegrepet. Ut fra det analyse materialet kan indikere, søker jeg å formulere og gi et innhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. Studiens tema kan formuleres og presiseres i følgende fire problemstillinger:

Problemstilling 1:

Hvordan forstår den enkelte skole allmenndanningsbegrepet?

Problemstilling 2:

Hva er den enkelte skoles faglige mål med undervisning i friluftsliv?

Problemstilling 3:

Hvordan er sammenhengen mellom den enkelte skoles forståelse av allmenndanningsbegrepet, og skolens faglige mål med undervisning i friluftsliv?

Problemstilling 4:

Hvilke ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv kan formuleres ut fra de enkelte skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, og skolens faglige mål med undervisning i friluftsliv?

3.0 METODE

Metodekapittelet vil gi en bakgrunn og en begrunnelse for valg av metode, gi et grunnlag for en forståelse av den valgte metoden og den vitenskapelige tradisjon den står i, og gjøre rede for sentrale elementer i tolkning, forståelse og vurdering av skriftlige kilder. Dessuten vil kapittelet gi en nærmere beskrivelse av skoledokumentasjonene som kilder, tolkningsprosessen, og forholdet mellom tolker og tekst med tanke på validitet og reliabilitet

3.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tilnæringsmetode

Problemstillingene i denne studien setter fokus på hva åtte folkehøgskoler vil med sin undervisning i friluftsliv. Skolene uttrykker dette i skoledokumentasjoner som kan forstås som skolenes læreplaner. Forsøksprosjektet, som skoledokumentasjonene er et ledd i, har sitt utgangspunkt i Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementet, og antas å være solid fundert. Prosjektet har gått over flere år og er fulgt opp av en koordinerende styringsgruppe. Flere ansatte på hver skole har arbeidet med prosjektet. Deler av forsøksprosjektet er evaluert av Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt (NVI). Jeg legger til grunn at dokumentasjonene, slik de foreligger, gir uttrykk for en samlet forståelse av den enkelte skoles verdigrunnlag, overordnede mål og fagmål.

I forskningsprosessen vil jeg tolke dokumentasjonene, og forsøke å forstå de meninger, motiver og sammenhenger som de gir uttrykk for i forhold til undervisning i friluftsliv. Tilnæringsmetoden blir kvalitativ, der ønsket er å få en best mulig totalforståelse av temaområdet.

På denne bakgrunn velger jeg å ta de ferdig utformede skoledokumentasjonene som utgangspunkt for studien, og bruker dokumentanalyse som metode.

3.2 Hermeneutikk - tradisjon og metode

Dokumentanalyse som forskningsmetodisk arbeid kan sammenfattes i termen hermeneutikk (Befring 1992:11). Ordet hermeneutikk er egentlig gresk, og kan knyttes til guden Hermes. Hermes kunne sette sammen meningsløse tegn til en forståelig enhet. Virksomheten hans var preget av å meddele, forklare, oversette eller tyde budskap fra gudene. Hermeneutikk er en metode som brukes innenfor ulike fagdisipliner som f. eks filosofi, religion, litteraturvitenskap, språkfag og historie.

I vitenskapsfilosofien finnes det ulike retninger som er i slekt med hermeneutikken: I fenomenologien beskriver man fenomen slik de umiddelbart fremtrer for en, i eksistensialismen søker man å forstå de grunnforhold som karakteriserer det menneskelige liv, og i ideologikritikken søker man en forståelse av hva som ligger bak de umiddelbart fremtredende ideer og forestillinger i samfunnslivet (Jacobsen, Schnack og Wahlgren 1979:136). Hermeneutikken kan forståes på bakgrunn av en kritikk mot den positivistiske vitenskapsforståelse, som etter manges syn kom til kort når det gjaldt vitenskapene om mennesket. I følge Næss (1980:143) er begrepet hermeneutikk knyttet til det å trenge inn til meningen med litterære tekster, særlig i forbindelse med å skaffe et metodegrunnlag for de såkalte åndsvitenskapene. Næss (ibid:143) knytter hermeneutikken til spørsmålet om forskjellen mellom natur- og samfunnsvitenskap.

Diltey har utviklet en teori om hermeneutikk som en metode innenfor de humanistiske vitenskapene (Fjelland og Gjengedal 1995:98). Teorien om hermeneutikk er ført videre av bl. a Heidegger og Gadamer (ibid:99). I motsetning til naturvitenskapene som årsaksforklarer fenomener, hevdet Diltey at de humanistiske må være forstående. Dette innebærer at man fremhever den åndelige siden ved mennesket, i motsetning til den materielle. På denne måten legger man vekt på at mennesket er et språklig vesen, og på uttrykt språk som symbolsk handling. Språklig handling kan deles i to ytringsformer, muntlig og skriftlig (ibid:100). I begge tilfeller er ordene

symboler. En tekst som skal tolkes er bygget opp av setninger, som igjen er bygget opp av ord. Ordenes mening avhenger av forfatterens generelle språkbruk, og den mening han legger i ordene i den bestemte teksten. På samme måte som forfatteren, legger leseren sine meninger inn i teksten, teksten blir derved et møte mellom forfatter og leser.

Henriksen (1993:16) skiller mellom metodehermeneutikk og forståelseshermeneutikk. Det første uttrykket sier noe om hvordan vi skal tolke og forstå en tekst, det siste vil bli å kartlegge de fordommer som er med i vår forståelse av teksten, f. eks hva slags interesser vi har når vi tolker.

I en hermeneutisk sirkel vil det foregå en veksling mellom tekst og tydning, mellom realinnholdet i teksten og innsiktsgivende tolkning. Henriksen (Ibid:267) viser i denne sammenheng til at det vanskelig lar seg gjøre å ha en absolutt nøytral stilling i forhold til teksten og dens innhold, utover å ha dette som et ideal (som neppe kan virkelig gjøres). Ved å beskrive tolkningsprosessen i lys av en hermeneutisk sirkel kan vi bli bevisst at det som er tekstens mening, er avhengig av hva slags forforståelse vi bruker for å oppfatte den. Den som tolker er derfor nødt til å reflektere over sine egne emosjonelle og kognitive forutsetninger.

Termen hermeneutisk sirkel viser hvordan nye delinnsikter blir fanget inn og plassert i nye helheter. Hermeneutisk metode innebærer en systematisk framgangsmåte for søking etter indre mening og helhetlig forståelse (Befring 1992:103). Målrettet og systematisk innhenting av informasjon kan oppdage, kartlegge og analysere relevante sammenhenger, noe som i neste omgang kan gi grunnlag for ønskelige praktiske reformer. For å kunne analysere er det nødvendig med et systematisk utgangspunkt. En registrering og et oppsett av aktuell tekst vil være en viktig del av dette. (Jfr vedlegg 1: Matrise i tolkningsprosessen). Teksten i det skriftlige materiale som legges til grunn i denne studien vil fungere som en kilde.

3.3 Sentrale element i tolkning, forståelse og vurdering av skriftlige kilder

En kilde kan defineres på ulike måter. Torstendahl definerer kilde som en **“skrift som åberopas for en viss oppgift ock själv utgjør grunden for denne oppgifts auktoritet”** (Torstendahl 1966:71). I denne definisjonen er det lagt vekt på den måten materialet blir brukt på, og hva slags informasjon som ligger i det.

Kildene vil være deler av en tidshistorisk helhet, noe som vil være viktig for forståelsen av kilden. Samtidig er den delforståelse kilden gir, viktig for å få en bedre forståelse av den tidshistoriske helheten. Kilden vil formidle et budskap, den ønsker å meddele sine lesere noe. Det kan ut fra dette tales om kognitive og normative kilder.

“Er siktemålet å få inntrykk av hvordan forholdene var, og hvordan de ble forstått, vil det være en fordel å bruke kognitivt materiale. Er en derimot opptatt av holdninger, intensjoner, krav og retningslinjer, vil de normative kildene gi det beste bilde”
(Holme og Solvang 1986:130)

Det kan videre skille mellom fortidsrettede og fremtidsrettede kilder. Denne tidsorientering gjelder i forhold til det tidspunkt kilden ble til. En framtidrettet kilde vil med grunnlag i den situasjonen den er blitt til i, gi uttrykk for ønsker eller visse perspektiv på framtiden. En fortidsrettet kilde kan enten være berettende eller vurderende. Det kan etter dette identifiseres fire hovedformer for kilder (Ibid:131):

	FORTIDSRETTET	FRAMTIDSRETTET
KOGNITIV	berettende	forutsigende
NORMATIV	vurderende	programmatisk

Figur 3.1: *Oversikt over ulike kildetyper*

Figur 3.1 viser en oversikt over ulike typer kilder. Ulike dokumenter vil oftest inneholde utsagn av ulik slag, og vil kunne passe flere steder i skjema.

De kildene vi bruker kan videre karakteriseres ut fra egenskaper ved dem som er tenkt som mottagere, og hva som særkjenner forholdet mellom opphavsmann og mottaker. Disse forhold vil ha konsekvenser både for form og for innhold i kilden. Det kan videre skilles mellom konfidensielle og offentlige kilder, og mellom personlige og institusjonelle kilder.

En kildegranskningsprosess vil i hovedtrekk bestå av fire ledd (Ibid:134): observasjon, opphavsbestemmelse, tolkning og brukbarhetsbestemmelse.

Ut fra valgt problemstilling blir det spørsmål om hvilke kilder som kan belyse denne, og hvilke kilder som er tilgjengelige og relevante. Hvis det gjøres et utvalg av kilder, kan utsifingsprosessen føre til et skjevt materiale. Problemene med opphavsbestemmelse er knyttet til fastleggingen av kildens tilknytning til den virkelighet den beskriver, om kilden er det den gir seg ut for å være, til hvem som står bak kilden og til når kilden er datert. Tolkning innebærer å innholdsbestemme kilden. Det som står i skriftlige kilder skal analyseres; hva har opphavsmannen ment å si i den tida kilden ble til? Det er også relevant å si noe om mottakerens forståelse av kilden. Målet med tolkningsarbeidet er å gi en sammenfattende framstilling av

meningshelheter og strukturer. Det må også avgjøres hvor brukbar kildene er for vårt formål, hvor nær eller direkte kilden er knyttet til en bestemt situasjon, og i hvilken grad kilden med stor grad av troverdighet kan belyse de sentrale og vesentlige leddene i denne situasjonen (Ibid:139).

3.4 Nærmere beskrivelse av skoledokumentasjonene som kilder

Av de ti skolene som har dokumentert sin virksomhet i det statlige forsøksprosjektet er det en som ikke har undervisning i friluftsliv, og en som kun har friluftsliv som valgfag. I studien er det tatt utgangspunkt i de resterende åtte folkehøgskoler; Birkeland, Elverum, Fana, Hallingdal, Hurdal, Nordhordland, Sagavoll og Voss. I forhold til navn på faget, tilbyr fire skoler undervisning i friluftsliv med utgangspunkt i idrett (Birkeland, Nordhordland, Sagavoll, og Voss) og fem skoler (en skole har to ulike tilbud) har undervisning med en økologisk forankring, (Elverum, Fana, Hallingdal, Hurdal og Sagavoll).

Skolene kan sees på som representanter for ulike trender, men det må understrekes at utvalget ikke nødvendigvis kan sees på som representativt for hele folkehøgskolen. En generalisering vil ikke umiddelbart være mulig fordi studien er begrenset til de skolene som allerede har gjort ferdig sine skoledokumentasjoner. Studien får dermed et innovativt perspektiv som kan være til hjelp for de resterende skolene i arbeid med sine dokumentasjoner.

For likevel å sikre en viss bredde i utvalget, er det tatt med flere skoler som representanter for hver retning, slik at det vil være mulig å foreta både en sammenligning innad i hver retning og mellom de to retningene. Det er og tatt med like mange representanter fra de to grenene i folkehøgskolelandskapet (frilynte og kristelige skoler, jfr kap 2.4). De åtte skolene har alle lange tradisjoner i forhold til undervisning i friluftsliv.

Som et eksempel på en mulig skjevfordeling vil jeg nevne at alle skolene er sørnorske. Sett ifra et nordnorsk perspektiv kan dette være problematisk. Det henvises i denne sammenheng til Pedersen (1995:6) som peker på at mange finnmarkinger har vanskelig for å kjenne seg igjen i en dominerende sørnorsk forståelse av friluftsliv, der f. eks det å være på vandring uten nytteformål er sentralt.

For 10 år spurte jeg en rektor hva som var verdigrunnet for den folkehøgskolen han arbeidet på. "Jo det er"..... det var vanskelig å svare på. Etter tre dager var svaret fortsatt ikke formulert. I min egen arbeidssituasjon som ny lærer i skoleslaget ble rektor spurt om hva som var grunnleggende for virksomheten: "Det vet du", var svaret.

Disse episodene illustrerer noe av det som er vanskelig når en folkehøgskoles virksomhet skal beskrives: det grunnleggende er ofte ikke eksplisitt uttrykt.

Kompetanseprosjektet i folkehøgskolen er et skritt i retning av nærmere å kunne beskrive hva folkehøgskolen egentlig holder på med. Skoledokumentasjonene som er lagt fram er det bredeste skriftlige uttrykk for folkehøgskolens virksomhet som finnes. Utover en muntlig tradisjon er det lite som kan være med på å gi grunnlag for en analyse av skolenes virksomhet.

Som kilde i forhold til oversikten i figur 3.1, kan dokumentasjonene i utgangspunktet betraktes som framtidsrettede og normative. Dokumentasjonene sier noe om hva skolene vil i fremtiden, og får dermed et programmatisk preg. Samtidig kan de også betraktes som kognitive og fortidsrettede fordi de beskriver tradisjon og virkelighet slik den har vært. På denne måten får dokumentasjonene et berettende preg.

Dokumentasjonene er institusjonelle og offentlige. I en betraktning av skoledokumentasjonene som kilder er de ferske, de fleste (7 stk) er fra 1994. Sagavoll folkehøgskoles dokumentasjon er fra 1993. (For Sagavoll folkehøgskoles linje friluftsliv/idrett/ekstrem er faglige mål hentet fra et pedagogiske utviklingsarbeid til faget (Dybwad 93). For Birkeland folkehøgskole er faglige mål hentet fra revidert fagplan for 1995). Skoledokumentasjonene er skrevet av skolens eget personale,

med departementet som oppdragsgivende og koordinerende organ.

Skoledokumentasjonene er et ledd i et kompetanseprosjekt, der det overordnede mål var en formalisering av folkehøgskolens realkompetanse. En verdsetting av realkompetansen må søkes gjennom en deskriptiv beskrivelse av hva en folkehøgskole er og hva skoleslagets realkompetanse består i. Lov om folkehøgskoler gir departementet hjemmel til "å fastsette, i samarbeid med mottakarinstitusjonar, kvar og korleis folkehøgskolen gjev kompetanse i yrkessammenhengar og utdanningsinstitusjonar". Kompetanseprosjektet er en del av grunnlaget for å gjøre denne vurdering.

Deler av forsøksprosjektet er evaluert av NVI (Ulleberg 1995). I en oppsummering av spørsmålet om skoledokumentasjonene fremstår som deskriptive og troverdige beskrivelser av skolenes læringsprogram, sies det at skolenes dokumentasjoner viser til en virksomhet som er reell (Ibid:4). Samtidig pekes det på at vi ikke vet hva som ikke står der eller hva som kunne ha stått der.

De beskrevne kilder er brukbare som grunnlagsdokument i forhold til studiens formål. Kildene er nært knyttet til de enkelte skolene og skoleslaget. Kildene er videre oppdaterte og presenterer folkehøgskolene med tanke på grunnlag og mål. Skoledokumentasjonene vil i større grad enn f. eks skolebrosjyrer og reklamemateriell gi en nøktern og grundig framstilling av skolenes grunnlag og mål, og en mer helhetlig beskrivelse av fagtilbudene. Likevel er det viktig å være klar over at dokumentasjonene er noe ulike med hensyn til omfang og innholdsprofilering. Noen skoledokumentasjoner (Voss, Nordhordland, Fana og Hallingdal) er omfattende, ca 100 -150 sider, mens andre (Sagavoll, Birkeland, Elverum og Hurdal) er mer komprimerte, ca 50 sider. Alle skolene legger vekt på en generell beskrivelse av verdigrunnlag og overordnede mål. Noen skoler beskriver faglige mål på bred basis der de gjør rede for mål, innhold og rammebetingelser, og har et omfang på ca 5-10 sider (Hurdal, Nordhordland, Fana og Voss), mens andre er noe mindre

grundige, 2-5 sider (Sagavoll, Birkeland, Hallingdal og Elverum). Som tidligere nevnt er det for Birkeland folkehøgskole hentet målformuleringer fra reviderte fagplaner fra 1995. Dette skulle ikke innvirke på brukbarhetskriteriet. For Sagavoll folkehøgskoles ene fagtilbud er faglige mål hentet fra et pedagogiske utviklingsarbeid for linja friluftsliv/idrett/ekstrem. Målsettingen er etter samtale med faglærer, gjeldende for linja.

3.5 Nærmere beskrivelse av tolkningsprosessen og forholdet mellom tolker og tekst, med tanke på validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er begrep som brukes innenfor kvantitative forskningsmetoder i større grad enn innenfor kvalitative metoder (Kvale 1989:73). Validitet er et uttrykk for samsvar mellom det en ønsker å studere og det en virkelig studerer (Ibid:74). Reliabilitet er et uttrykk for i hvilken grad de undersøkelser man gjør er nøyaktige og evt kan bli gjentatt under like forhold (Enerstvedt 1989:153). I forhold til dokumentanalyse som kvalitativ metode kan det være vanskelig å måle gyldighet og pålitelighet. En god beskrivelse av den prosess man har brukt vil kunne være med på å gi en økt grad av gyldighet. Informasjonen som brukes vil likevel være begrenset til det nivå dokumentasjonene gir. På bakgrunn av NVIs evalueringsrapport (Ulleberg 1995), vil det her kunne ligge elementer som kan påvirke validiteten. Ulleberg sier at vi ikke vet hva som ikke står i dokumentasjonene, eller hva som kunne ha stått. En tilnærming ved bruk av intervju kunne her ha gitt interessante tillegginformasjoner. Foruten en god prosessbeskrivelse, vil studiens pålitelighet i stor grad være avhengig av forholdet mellom tekst og tolker. Dette forhold vil bli drøftet etter en prosessbeskrivelse.

3.5.1 Prosessbeskrivelse

I mitt arbeid med tolkning av tekstene har jeg brukt en matrise (Vedlegg nr 1), som i sin inndeling har bestått av to hovedkategorier; bærende prinsipp og faglige mål. Under bærende prinsipp har det vært to undergrupper; verdigrunnlag (med videre inndeling i menneskesyn, samfunnssyn, kunnskapssyn og natursyn) og overordnede mål (videre inndelt i samfunnsretta mål og individretta mål). Under faglige mål har det også vært to hovedgrupper; hovedmål og delmål. Hovedmålene har vært delt opp i allmenne og fagsentrete. Delmålene har vært delt opp i kognitive, affektive og psykomotoriske mål. Ved gjennomlesning av tekstene har jeg forsøkt å plassere ulike utsagn i disse "rommene". I en samlet framstilling ble denne inndeling for detaljert, men i arbeidet med tolkning av tekstene gjorde den det mulig å få en fin struktur, slik at tekstfragmentene og de sammenhengene de sto i kunne vurderes nøye. I tolkningsprosessen har jeg merket de deler av teksten som danner basis for samlet framstilling. I denne framstillingen er hovedkategoriene verdigrunnlag, overordnede mål, faglige hovedmål og faglige delmål beholdt som et utgangspunkt for en nærmere vurdering av innhold, mål og sammenhenger. I selve tolkningsprosessen er det usikkerhetsmomenter knyttet til utvalg av tekstfragmenter fra dokumentasjonene, plassering av fragmentene i forhold til kategorier i matrisen (enkelte fragmenter kan f. eks plasseres under to ulike kategorier) og i forhold til hva teksten gir av mening i forhold til teori, problemstillinger og den som tolker. I overgang fra matrise til sammenfattende beskrivelse er det gjort noe grammatikalsk redigeringsarbeid slik at framstillingen skulle bli lesbar og logisk.

3.5.2 Forholdet mellom tekst og tolker

I mitt arbeid med kildene, har det foregått en vekselvirkning mellom tekstene og min egen forståelse av teori og problemfelt. Det er det flere mulige usikkerhetsmomenter knyttet til tolkningsprosessen. Det viktigste er usikkerhet i forhold til mitt utgangspunkt

som tolker. Jeg finner det derfor riktig å gjøre kort rede for eget utgangspunkt.

Jeg arbeider som lærer ved en kristelig folkehøgskole, men har organisasjonsmessig, i lang tid vært knyttet til den frilynte folkehøgskolebevegelsen. Jeg har undervist i 10 år med friluftsliv som hovedfagsområde på en skole med seks ulike friluftslivslinjer. Fagtibudet jeg arbeider med heter "friluftsliv - veglederlinja", og vil i forhold til denne studien kunne plasseres mellom det som senere kalles økologisk rettet friluftsliv og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. Jeg har dermed en førforståelse av skoleslagets ideinnhold og friluftslivsfagets plassering og innhold. Samtidig har jeg lang erfaring fra skoleslaget og tilknytningspunkter til begge folkehøgskolegrenene, noe som vil sikre en viss bredde i vurderingsgrunnlaget. Den skolen jeg underviser ved er ikke med blandt de undersøkte skolene. På denne måten sikres nærhet til, og forståelse for problemfeltet, samtidig som den nødvendige avstand er sikret.

3.5.3 Konklusjon i forhold til validitet og reliabilitet

I forhold til spørsmål om validitet er dokumentasjonene det mest omfattende som finnes av skriftlig materiale som uttrykker noe om skolenes verdigrunnlag/overordnede mål og faglige mål. Dokumentasjonenes aktualitet og de rammer arbeidet med dokumentasjonene har foregått innenfor gjør de troverdige. Det kan likevel hevdes at gyldigheten begrenses til den informasjon som ligger i de skriftlige kildene og til den tid de er skrevet i. Forandringer i skolenes fagplaner kan skje fort, forandringer i skolenes verdigrunnlag og overordnede mål vil skje saktere. Reliabiliteten begrenser seg i forhold til det subjektive utgangspunkt som ligger i metodisk tilnærming, og til den forståelse en person har i forhold til tolkningsprosessen. Hvis flere personer hadde deltatt ville reliabiliteten kunne vært noe større. På grunnlag av valg av fokus, bruk av metode og de vurderinger som er gjort i denne forbindelse, anses studien som gyldig og pålitelig.

4.0 RESULTAT OG DRØFTING

I en resultatdel vil jeg først vise hvordan de åtte utvalgte folkehøgskolene tolker allmenndanningsbegrepet, og hvilke faglige mål skolene setter opp for undervisning i friluftsliv. Deretter vil jeg beskrive og vurdere hver enkelt skoles målsetting med undervisning i friluftsliv i forhold til skolens forståelse av allmenndanningsbegrepet og faglige mål. Ut fra de resultat dette gir vil jeg trekke ut ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen, og bestemme og plassere de undersøkte skolenes ulike profileringer av undervisning i friluftsliv i forhold til disse. Profileringene vil jeg kommentere i forhold til linjenes fagtilknytning, skolenes organisasjons-tilknytning, og i forhold til profilering av alle folkehøgskoler i Norge som driver undervisning i friluftsliv. I en drøftingsdel vil jeg belyse hva som kan begrunne friluftslivsfaget i folkehøgskolen, og nærmere beskrive og drøfte ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen.

4.1 Resultat

4.1.1 Skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, skolenes faglige mål med undervisning i friluftsliv og sammenhengen mellom disse

Med utgangspunkt i problemstillingene 1, 2 og 3 (Resultat i forhold til problemstilling 4 kommer under pkt 4.1.2), vil jeg beskrive de enkelte skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet og skolenes faglige mål med undervisning i friluftsliv, og vurdere sammenhengen mellom disse. Fremstillingen følger denne formen:

Problemstilling 1 (Hvordan forstår den enkelte skolen allmenndanningsbegrepet?) vil bli belyst under overskriftene "verdigrunnlag" og "overordnede mål", og sammenfattet under "tolkning av allmenndanningsbegrepet".

Problemstilling 2 (Hva er den enkelte skoles faglige mål med undervisning i friluftsliv?) vil bli belyst under overskriftene "faglige hovedmål" og "faglige delmål".

Problemstilling 3 (Hvordan er sammenhengen mellom den enkelte skoles forståelse av allmenndanningsbegrepet og skolens faglige mål med undervisning i friluftsliv?) vil bli belyst under overskriften "vurdering av sammenheng".

Fremstillingen bygger på innholdet i den matrisen som er brukt i arbeidet, (jfr vedlegg 1). Innholdet under overskriftene "verdigrunnlag", "overordnede mål", "faglige hovedmål" og "faglige delmål" er et refererende sammendrag av de meningsbærende uttrykk som skolene selv bruker i sine dokumentasjoner. Under overskriftene "oppsummering i forhold til tolkning av allmenndanningsbegrepet" og "vurdering av sammenheng", er stoffet behandlet i kommentarform.

Hurdal Verk folkehøgskole eies av Norsk Luthersk Misjonssamband og er tilsluttet Norges Kristelige Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger sin virksomhet på kristen tro og lære. Det kristne livssyn og menneskesyn skal prege hele skolevirksomheten. Det legges stor vekt på den praktiske tilnærming til stoffet. Skolen vil prioritere en folkelig naturkunnskap. Økologisk bevissthet tolkes som en virkelighetsoppfatning som bygger på at alt i naturen, levende som ikke-levende henger sammen i et nettverk av samspill og avhengighet. Menneskets forvalterrolle innebærer et vern og omsorg for alt Gud har skapt.

Overordnede mål

Skolen vil ruste elevene for livet ved å oppøve menneskelige kvaliteter og ferdigheter, gi innføring i sentrale deler av kulturarven og hjelpe elevene i deres personlige vekst og utvikling. Målet for skolearbeidet er å hjelpe elevene til å forstå seg selv og verden omkring seg. Et overordnet mål er å hjelpe elevene fram til et personlig kristent standpunkt. Målet er å hjelpe unge mennesker til å kunne ta ansvar for sitt eget liv og sine valg. Skolen skal forberede for arbeid og yrke, for samfunnsliv og familieliv. En viktig oppgave er å gi unge mennesker historiske kunnskaper og bakgrunn for å forstå sin egen samtid. Skolen vil gi elevene anledning til å bruke sine evner og anlegg og legger like mye vekt på det affektive og det handlingsmessige, som på intellektuelle ferdigheter.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

Ut fra verdigrunnlag og overordnede mål, legger Hurdal Verk folkehøgskole vekt på flere sider ved allmenndanningsbegrepet. I forhold til beskrivelsen av begrepet i kap 2.3.2, er det mulig å finne elementer fra alle fire aspekt. Dette tilsier at skolen har en bred forståelse av allmenndanningsbegrepet. Skolen har en vektlegging av et økologisk perspektiv, der det pekes på en helhetlig forståelse av tilværelsen. Ut fra denne forståelsen peker skolen på menneskets forvalteroppdrag. Det er ikke noen sterk understrekning av et kritisk samfunnsengasjement, men likevel en understrekning av en forståelse av den aktuelle samfunnssituasjon.

Faglige hovedmål

Utgangspunktet for undervisningen er at vi lever på en måte som undergraver livsmiljøet på jorda, og den økende bevissthet om at det er påtrengende nødvendig å styre utviklingen i en annen og bærekraftig retning. Hovedmålet med friluftsliv som fag er å gi elevene mest mulig med egen erfaring i å ferdes ute i naturen til alle årstider.

Faglige delmål

Målsettingen for emneområdene sammenfattes i uttrykket "økologisk bevissthet". Undervisningen vil gi kunnskap om og erfaringer med utstyr og hjelpemidler i friluftslivet. Det legges vekt på grunnleggende forståelse av samspillet i naturen, samspillet mellom natur og kultur, konkret felt-biologisk kunnskap og kjennskap til natur- og miljøvernorganisasjoner. Skolen vil gi elevene respekt for medskapninger, glede og takknemmelighet for naturen og engasjement i natur- og miljøvernspørsmål. Målet er å kunne ferdes trygt under ulike forhold og gi elevene tro på, og evne til endring og omlegging til mer miljøvennlige vaner og livsstil og evne til å stille

økologisk diagnose.

Vurdering av sammenheng

På Hurdal Verk folkehøgskole er man spesielt opptatt av to ting. Det ene er skolens vektlegging på det livssynsmessig område, der skolens verdigrunnlag og overordnede mål tar utgangspunkt i en kristen tradisjon. I klare ordelag sies det at dette grunnlaget skal prege hele skolens virksomhet, og at et overordnet mål er å hjelpe elevene fram til et personlig kristent standpunkt. Det andre er en klar økologisk bevissthet, der en situasjons-bestemmelse av forhold i verden gir styrende og forpliktende signaler om innholdet i undervisningen. Økologisk bevissthet knyttes til en virkelighetsoppfatning der alt i naturen henger sammen. Ut fra koplingen mellom grunnsyn og virkelighetsoppfatning gis det et fundament for undervisningen ut fra tanken om menneskets rolle som forvalter, med oppgaver der det er påtrengende nødvendig å styre utviklingen i en annen og bærekraftig retning.

Det gis til dels sterke føringer for elevenes utvikling og de mål skolen har i denne sammenheng. I dette ligger innebygget en tanke om hva som er bra for eleven sett fra skolens side. Disse føringene uttrykkes i generelle mål der hensikten er å hjelpe unge mennesker til å ta ansvar for eget liv og sine egne valg, og i mer spesielle mål rettet mot å hjelpe elevene fram til et personlig standpunkt, nært knyttet til skolens ideologi. Den ramme disse valg kan tas innenfor virker noe snevre og forutbestemte.

Når det gjelder en nærmere spesifisering av hva som er mål for elevene legges det vekt på å gi dem anledning til å bruke sine evner og anlegg, med like stor vekt på det affektive og det handlingsmessige som på intellektuelle ferdigheter. Målet med friluftsliv som fag er å gi elevene mest mulig med egen erfaring i å ferdes ute i naturen til alle årstider. Dette skal gi et godt fundament for målsettingen for emneområdene som sammenfattes i uttrykket "økologisk bevissthet", der det legges vekt på

grunnleggende forståelse av samspillet i naturen, og samspillet mellom natur og kultur. Dette understrekes også av målet om å gi respekt for medskapninger, glede og takknemmelighet for naturen, engasjement i natur og miljøvernspørsmål, tro på og evne til endring og omlegging til mer miljøvennlige vaner og livsstil, evne til å stille økologisk diagnose ved konkret felt-biologisk kunnskap, og kjennskap til natur- og miljøvernorganisasjoner. Undervisningen vil gi kunnskap om og erfaringer med utstyr og hjelpemidler i friluftslivet, der målet er å kunne ferdes trygt under ulike forhold.

Det er en klar og god sammenheng mellom skolens overordnede mål og tolkning av allmenndanningsbegrepet, og de fagmål skolen setter opp for undervisning i friluftsliv. Skolens klare fokusering på sitt kristne utgangspunkt, og vektlegging av et forvalteroppdrag knyttet til dette utgangspunkt, gir god forbindelse til de faglige mål.

Både i faglige hovedmål og i delmålene er det lett å følge tankegang og profilering i forhold til det generelle utgangspunkt. Skolen virker likevel noe låst i sitt eget bilde i forhold til å slippe elevene og deres erfaringsverden/grunnlag inn i undervisningen på lik linje med skolens. Dette er litt overraskende i forhold til skolens understrekning av målet om å gi respekt for medskapninger. Det ville vært mulig å trekke elevenes egen erfaring og bakgrunn mer inn i skolehverdagen.

Nordhordland folkehøgskole eies av Nordhordland indremisjon og er tilsluttet Norges Kristelige Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på kristne verdier og folkeopplysnings-ideer.

Overordnede mål

Skolen legger stor vekt på læring gjennom elevenes egne opplevelser, og skal forberede for samfunns- og yrkesliv. Allmenndanning forstås som utvikling av evner og anlegg, slik at elevene kan bli gode og dugende mennesker i det samfunn de lever. Skolen søker å bevisstgjøre eleven sin religiøse dimensjon, og hjelpe de unge med deres kristenliv.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

I sin tolkning av allmenndanningsbegrepet legger Nordhordland folkehøgskole mest vekt på utvikling av fysiske og psykiske evner og anlegg, og formidling av kunnskap som forberedelse til deltagelse i samfunns- og yrkesliv. Det er lagt en viss vekt på overføring av kulturelle verdier, men ingen vekt på utvikling av kritisk samfunnsengasjement.

Faglige hovedmål

Undervisning i friluftsliv skal fremme varige vaner og en positiv holdning til idrett, friluftsliv og natur og stimulere til en best mulig fysisk, sosial og mental utvikling hos den enkelte elev.

Faglige delmål

Ut fra delmålene skal undervisningen gi kunnskap om, forståelse for og innsikt i idrettene og de forskjellige sidene ved friluftsliv i naturen, og skape forståelse for ressursbevaring, økologi og naturvern. Undervisningen skal også gi

grunnleggende kjennskap til naturen og samspillet i den, og gi kunnskap slik at en øker tryggheten og trivselen. Dessuten skal undervisningen gi opplevelser og erfaringer som skaper lyst til deltagelse i idrett og friluftsliv, fremmer selvrespekt, samarbeid, solidaritet og omsorg for hverandre, og fremme trivsel og glede ved ferdsel i naturen. Et annet mål er å skape beundring, ydmykhet og respekt for naturen, og å gi lyst til å drive et aktivt friluftsliv. Allsidig aktivitet skal styrke elevenes fysiske form og helse. Skolen vil lære elevene å mestre fysiske ferdigheter og funksjonell bruk av kroppen. Gjennom friluftsliv skal elevene læres opp til å kunne ferdes trygt under skiftende forhold og å tøye grensene for hva en tror en kan klare.

Vurdering av sammenheng

Skolens verdisyn bygger på en oppfatning om menneskets forpliktelser ut fra en skapetro som legger vekt på forvalteroppdraget. Dette innebærer en oppgave med å dyrke og vedlikeholde skaperverket, og en forpliktelse og et ansvar overfor valg i forhold til seg selv og fellesskapet. Ved læring gjennom egne opplevelser skal skolen forberede for samfunns- og yrkesliv, utvikle evner og anlegg slik at elevene kan bli gode og nyttige samfunnsborgere.

Nordhordland folkehøgskole legger i sin undervisning i friluftsliv vekt på to ting. Det ene er mål i forhold til utvikling av fysiske, sosiale og mentale sider ved mennesket, i form av å styrke elevenes fysiske form og helse, lære dem å mestre fysiske ferdigheter og funksjonell bruk av kroppen, samt å fremme varige vaner og en positiv holdning til idrett og friluftsliv. De sosiale målsettinger legger vekt på samarbeid, solidaritet og omsorg. Det andre er en vektlegging av forholdet til natur, der det er lagt vekt på å skape forståelse for ressursbevaring, økologi og naturvern ved å gi kjennskap til samspillet i naturen, og å skape beundring, ydmykhet og respekt for naturen. I forhold til praktisk friluftsliv legges det vekt på trygg ferdsel, trivsel og glede, samt å tøye grensene for hva en tror en kan klare. Med utgangspunkt i skolens tanker om

forvalteroppdraget og vektlegging av utvikling av elevenes evner, er det god sammenheng mellom de overordnede mål og de faglige målformuleringene. Skolen har en vektlegging av forholdet til natur, og på å skape forståelse for ressursbevaring, økologi og naturvern. Også i forhold mellom de faglige hovedmåls sikte mot fysisk, sosial og mental utvikling er det god sammenheng til de faglige delmål.

Hallingdal folkehøgskule er ein frilynt folkehøgskule som eies av Hallingdal høgskulelag. Skolen er tilsluttet Norsk Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på Grundtvigs sine skoletanker, et humanistisk menneskesyn og et demokratisk samfunnssyn. Skolen ser på allmenndanning som utvikling av kvaliteter og tilegning av kunnskaper og verdier, og vil gi mennesket bedre evne til å hankes med livet sitt og arbeide for at elevene skal bli bevisst sine egne ressurser.

Overordnede mål

Skolen ønsker en samling rundt eksistensielle verdier og ønsker å styrke evnen og viljen hos den enkelte til å gå aktivt og selvstendig inn i samfunnslivet. Skolen vil videre gi vilkår for en allsidig personlig utvikling hos elevene, og for en dypere forståelse av deres egen situasjon som menneske og medmenneske.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

På Hallingdal folkehøgskole er det i tolkning av allmenndanningsbegrepet, lagt vekt på utvikling av samfunnsengasjement ved tilegnelse av nødvendige kunnskaper og verdier. Skolen er mindre opptatt av å overføre et kulturelt tankegods, og mer opptatt av å la elevene finne fram til egne verdier og ressurser.

Faglige hovedmål

Skolen legger i sin målsetting for faget vekt på å bli glad i naturen og arbeide for en større harmoni mellom menneske og natur.

Faglige delmål

I sine delmål vil skolen gi elevene kunnskap om natur og miljø i videste betydning. Ett mål er å klargjøre de store trekk og sammenhenger, og få frem holdninger med sikte på å fremme økologisk bevissthet og motivere til engasjement i forhold til denne. Undervisningen skal gi elevene en grundig innføring i ulike ferdigheter.

Vurdering av sammenheng

Skolen setter eleven i sentrum i sin pedagogikk, og har som mål å styrke elevenes evne og vilje til å gå aktivt inn i samfunnslivet, og å gi vilkår for allsidig personlig utvikling og en dypere forståelse av elevenes egen situasjon.

I sine faglige mål legger skolen vekt på å bli glad i naturen og arbeide for en større harmoni mellom menneske og natur. Skolen legger vekt på både kunnskapsmessige

og holdningsmessige sider ved forholdet til natur, og vil motivere til engasjement i for å fremme økologisk bevissthet. I forhold til praktisk friluftsliv vil skolen gi en grundig innføring i ulike ferdigheter.

Det kan være vanskelig å knytte trådene mellom de overordnede mål og de mål skolen setter opp for undervisning i friluftsliv. Dette kommer av at formuleringene som skal beskrive verdigrunnlag og overordnede mål er generelle. Det mangler en nærmere konkretisering av hva skolen mener med Grundtvig sine skoletanker, et humanistisk menneskesyn og et demokratisk samfunnssyn. Dette innholdet vil ligge latent og bevisst hos den enkelte lærer, og kan på mange måter være selvfølgelig. Det selvfølgelige blir derfor ikke uttrykt nærmere. Skolens mål om å styrke elevene til å gå aktivt og selvstendig inn i samfunnslivet, vil likevel kunne gi en retning på elevenes arbeid mot et økologisk engasjement slik det er beskrevet i faglige mål.

Fana folkehøgskole eies av Nord- og Midthordland Høgskolelag og er tilsluttet Norsk Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på tradisjonen i den grundtvigske folkehøgskolen.

Overordnede mål

Målet har hele tiden vært å sette elevene i best mulig stand til å fungere i samfunnet ut fra egne evner og anlegg eller gi de "handlingskompetanse i dagens samfunn". Utfordringen er å utvikle selvstendige mennesker og skape dyktighet som kan åpne for nye valg og for handling. Det faglige innholdet skal løfte fram den felles

kulturarven. Den viktigste oppgaven er å lære elevene å tenke positivt, og bygge opp under selvtillit.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

Fana folkehøgskole tolker allmenndanningsbegrepet med vekt på utvikling av kritisk samfunnsengasjement. Elevene skal dessuten gis handlingskompetanse ved overføring av kulturarven, og ved utvikling av egne evner og anlegg.

Faglige hovedmål

Elevene skal få praktisk dyktighet og innsikt i gode norske friluftslivstradisjoner, og innblikk i moderne økologi. Skolen vil gi elevene en allmenn innsikt i hvordan den frie naturen fungerer, prøve å bevisstgjøre dem og opparbeide kunnskapsbaserte holdninger til det globale livsmiljøet, og mulighet for å opparbeide seg kunnskap om friluftsliv.

Faglige delmål

Som faglige delmål vil skolen gi en generell innføring i viktige miljøspørsmål og en forståelse for mennesket sin egentlige plass i natursystemet. Skolen vil fremme en generell kritisk holdning til miljøproblemene, gi forståing for hvordan inngrep kan få katastrofale følger for biotop/økosystem og gi elevene anledning til å skaffe seg positive holdninger til den felles naturarven vår, og gi innsikt i gode norske friluftslivstradisjoner. Friluftslivet gir utfordringer både av fysisk og psykisk karakter.

Vurdering av sammenheng

Fana folkehøgskole setter eleven i sentrum for sin undervisning og legger vekt på å gi elevene handlingskompetanse i dagens samfunn, og å løfte fram den felles kulturarven. Dette gjenspeiles i de faglige hovedmål for undervisning i friluftsliv der det legges vekt på å gi innsikt i gode norske friluftslivstradisjoner og innblikk i moderne økologi. Jeg finner de samme mål uttrykt i fagets delmål, der det legges vekt på å gi innsikt i gode norske friluftslivs-tradisjoner, og innføring i viktige miljøspørsmål. Det legges vekt på at elevene skal få praktisk dyktighet og innsikt i gode norske friluftslivstradisjoner, og at friluftslivet gir utfordringer både av fysisk og psykisk karakter.

Fana folkehøgskole uttrykker sitt verdigrunnlag først og fremst i tilknytning til tradisjonene i den Grundtvigske folkehøgskolen. I et forsøk på å beskrive den grundtvigske tradisjon nærmere "kunne skolen sjølv sagt legge Grundtvigs såkalla kjernebegrep til grunn, og gi ein utførlig analyse av korleis desse er tilpassa skolekvardagen". Istedenfor å gjøre dette "selvsagte", henviser skolen til en nærmere beskrivelse av dette innhold, ved å vise til en strofe fra en av Grundtvigs salmer, "Et jevnt og muntert, virksomt liv på jord". Salmen uttrykker etter skolens mening nærmere noe av det grunnleggende i den Grundtvigske tradisjonen. Salmestrofen tar opp tema som likhet, åpenhet for livet og lengt etter det evige. På samme måte som ved Hallingdal folkehøgskole ligger det en bestemt og selvsagt forståelse av verdigrunnlag i forhold til den grundtvigske tradisjon. Denne forståelse kunne ha vært uttrykt klarere for den uinnvidde leser.

Det er god forbindelse mellom de overordnede måls sikte med å gi handlingskompetanse i dages samfunn, og de faglige hovedmål, der det pekes mot økologisk forståelse og innsikt. Også mellom faglige hoved- og delmål er det god forbindelse, spesielt i forhold til det økologiske perspektiv.

Elverum folkehøgskole er en frilynt folkehøgskole for voksen ungdom fra hele landet - og fra andre land. Skolen er tilsluttet Norsk Folkehøgskolelag og eies av Peer Væringsaasens Nationalfond.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på folkehøgskolens tradisjon i Norge og Grundtvigs tanker. Det enkelte menneske står i sentrum, og hver og en må finne fram til sine verdier og ruste seg til å delta i samfunnet og foreta egne valg. Skolen mener at forståelse av helhet og sammenheng blir viktige kunnskaper for livet. Skolen har valgt å satse på fellesskapet framfor hensynet til individuelle - eller enkeltgruppers interesser.

Overordnede mål

Den overordnede målsetting for skolen er å hjelpe unge mennesker til å få et meningsfullt liv i fellesskap med andre. Skolen vil arbeide for den enkeltes personlige og faglige utvikling, og ellers legge forholdene til rette slik at alle kan utvikle videre ansvarsfølelse og bli mer klar over seg selv og den verden vi lever i.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

Elverum folkehøgskole tolker allmenndanningsbegrepet med vekt på utvikling av elevenes evner og anlegg, med sikte på deltagelse i samfunnslivet. Det er lagt liten vekt på formidling av kunnskap, overføring av kulturelle verdier og utvikling av et kritisk samfunnsengasjement.

Faglige hovedmål

Hovedmålet med undervisningen i friluftsliv er å gi studentene erfaringer og opplevelser i og om naturen, som setter dem istand til å ta vare på egen helse, naturen og miljøet rundt seg.

Faglige delmål

Skolen ønsker at elevene skal få naturopplevelser, og på den måten bli glad i, og få forståelse for den naturen vi lever og beveger oss i. Det er viktig for skolen å gi studentene en innføring i grunnleggende teknikker og kunnskaper for å ferdes forsvarlig ute i naturen, av hensyn til egen sikkerhet og naturen en beveger seg i.

Vurdering av sammenheng

Elverum folkehøgskole legger vekt på å utvikle det enkelte menneske til samfunnsborgere, ved at det får utvikle og bruke sine egne ressurser og evner, og foreta egne valg ut fra sine egne verdier. Det legges vekt på oppdragelse til demokrati og aktiv samfunnsdeltagelse og på å forhindre fremmedgjøring og likegyldighet.

I mål for friluftslivsfaget er det lagt vekt på opplevelser og erfaringer som setter elevene istand til å ta vare på egen helse, naturen og miljøet rundt seg. Naturopplevelsene skal føre til at elevene blir glad i og får forståelse for naturen. Naturen blir sett på som noe menneskene lever og beveger seg i.

Det er en god sammenheng mellom verdigrunnlag/overordnede mål og faglige mål. Det er lagt vekt på mennesket og dets relasjoner til samfunnsliv og natur. Det er ikke spesifisert nærmere målformuleringer som går mer direkte på økologiske aspekt.

Skolen setter likevel opp mål som å ta vare på natur og få forståelse for og bli glad i natur.

Sagavoll folkehøgskole er en selveiende institusjon med representanter for tre kristelige foreninger og skolens elevlag i forstanderskapet. Skolen er tilsluttet Norges Kristelige Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på kristen grunn.

Overordnede mål

Skolen vil gi de unge hjelp til å utvikle sin personlighet, hjelp til sosial utvikling og til å leve med ansvar og omsorg for hjem, arbeidsplass og samfunnsliv. Skolen vil gi de unge syn for at livet og livsgrunnlaget er gaver fra Gud, som skal forvaltes på en ansvarlig måte. Med allmenndanning menes faglige kunnskaper, erfaringskunnskaper, tilegning av verdier, vekst og modning og det å være helt menneske. Med personlighetsutvikling menes kognitive, emosjonelle og holdningsdannende prosesser.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

Sagavoll folkehøgskole tolker allmenndanningsbegrepet med vekt på utvikling av elevenes evner og anlegg, og formidling av kunnskap. Det er lagt liten vekt på utvikling av et kritisk samfunnsengasjement og på overføring av kulturelle verdier.

Faglige hovedmål (Linja natur/miljø/friluftsliv)

På linja natur/miljø/friluftsliv (miljølinja) er de faglige hovedmål å utvikle kjennskap til og følelse for naturen og seg selv som en del av denne.

Faglige delmål

Faglige delmål er å utvide naturkunnskap og naturkjennskap ved gjennomgang av en del biologisk emner, å arbeide med miljøspørsmål fra globalt til lokalt nivå for å danne våkne holdninger og bevisst livsstil og å øke trygghet og glede ved å ferdes ute, samt å lære en del grunnleggende friluftslivsferdigheter.

Vurdering av sammenheng

Sagavoll folkehøgskole har sin basis på kristen grunn og legger vekt på personlighetsutvikling og forvalteroppdraget. I de faglige mål på linja natur/miljø/friluftsliv, tas det utgangspunkt i et helhetlig syn der natur og menneske hører sammen. Det er lagt vekt på kjennskap til og følelse for natur der det er viktig å danne holdninger og bevisst livsstil.

I forhold til skolens utgangspunkt i kristen tro og vektlegging av forvalteroppdraget er det lett å finne relevante formuleringer i de faglige mål. Både i hoved- og delmål er det lagt vekt på forhold som angår natur og menneske på kunnskaps- holdnings- og ferdighetsplan.

Faglige hovedmål (Linja friluftsliv/idrett/ekstrem)

På linja friluftsliv/idrett/ekstrem (idrettslinja) er det et hovedmål å ruste den enkelte elev til livet gjennom å lære sine fysiske og psykiske grenser å kjenne. Linja vil ha deler av sitt verdigrunnlag bygd på en Outward Bound-modell (Repp (1977:38ff) beskriver Outward Bound-modellen nærmere). Fysiske og psykiske utfoldelser kan være med på å gi menneskene et rikere liv. Utøvelse av friluftsliv er et mål i seg selv og en hjelp til personlighetsutvikling. Et annet sentralt mål er å flytte grenser gjennom utfordring ved å bruke evner man ikke er klar over å ha. Naturen brukes som redskap for å skape utfordringer og krevende situasjoner. Søking av utfordring skjer både på det ytre og det indre plan.

Faglige delmål

I linjas delmål pekes det på å danne et historisk og praktiskteoretisk grunnlag for de praktiske emnene som skal gjennomføres. Et viktig mål i ferdighetsutviklingen er at eleven skal lære seg å kjenne sine grenser, mestre vanskelige situasjoner, stole på seg selv, og bruke seg selv aktivt og bevisst overfor sine medmennesker i ulike livssituasjoner. Linja vil formidle holdninger som er i pakt med naturvennlig tenkemåte og kristen tankegang i form av forvalteransvaret

Vurdering av sammenheng

Linja friluftsliv/idrett/ekstrem er preget av andre holdninger og andre utgangspunkt enn den første. På friluftsliv/idrett/ekstrem er det mennesket og menneskets behov som er i sentrum. Målsettinga for linja knyttes til utvikling av personligheten slik det er beskrevet i skolens overordnede mål. Selv om dette kan legitimeres i forvalteroppdraget, er det lite i fagets hovedmålsetting som reflekterer dette aspekt i

forhold som peker utover det enkelte menneske. I sin forståelse av forvalteroppdraget legges det vekt på å kjempe mot seg selv og mot naturen. Den menneskelige virkelighet fortolkes slik at kampmotivet er fremherskende, og det er nok riktig det som sies at linjas verdigrunnlag delvis er knyttet til Outward Bound-bevegelsen.

Birkeland folkehøgskole eies av fire misjonsorganisasjoner på Agder og er tilsluttet Norges Kristelige Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på kristent menneskesyn.

Overordnede mål

I skolens forståelse av allmenndannings-begrepet legges det vekt på innlæring av kunnskap. Med personlighetsutvikling forstås modning, personlig vekst, evne til å frigjøre ressurser, og tilegning av verdier og livssyn. Faglig kvalitet og konsentrasjon er med på å skape personlig vekst og modning hos den enkelte elev. Noe av hovedhensikten med skolens pedagogiske virke er å gripe fatt i hver enkelt elev der vedkommende står, og så føre eleven videre. I dette ligger tanken om individuell undervisning. Elevene praktiserer kunnskapen gjennom strukturert egentrening, gjennom instruksjon av andre elever, og gjennom ledelse av idrettsaktiviteter i bygda. Faglig utbytte prøves målt gjennom kunnskaps-tester. Formålet med skolen er å gi unge videregående undervisning på et så høyt nivå som mulig og i kristen ånd.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

I sin tolkning av allmenndanningsbegrepet legger skolen ensidig vekt på formidling av kunnskap. Det er til en viss grad tilstede formuleringer som støtter utvikling av elevenes evner og anlegg utover det rent kunnskapsmessige.

Faglige hovedmål

I mål for faget legges det vekt på utvikling av egne fysiske egenskaper som styrke, utholdenhet og bevegelighet og nødvendig kunnskap og erfaring slik at elevene kan sette igang og lede trim og mosjonsaktiviteter og ferdes ute i naturen på en trygg og forsvarlig måte.

Faglige delmål

Det benyttes undervisningsformer som utvikler egenferdigheter i ulike idretter, jakt og friluftsliv.

Vurdering av sammenheng

Det er to ting som særpreger Birkeland folkehøgskole. Det ene er skolens vektlegging av det kunnskapsmessige. Det andre er skolens utgangspunkt i kristen tro og lære. I folkehøgskolesammenheng er det første mer uvanlig enn det siste, som en av få skoler har Birkeland folkehøgskole jevnlike kunnskapstester.

I sine faglige mål legger Birkeland folkehøgskole vekt på utvikling av fysiske og ferdighetsmessige sider ved mennesket samt nødvendig kunnskap og erfaring med

tanke på trygg ferdsel. I dette ligger en tilknytning og forståelse av friluftslivsfaget ut fra en idrettslig vinkling.

Det er ikke vanskelig å finne sammenheng mellom de faglige og de overordnede målformuleringene, men jeg etterlyser en klarere tilknytning mellom skolens verdigrunnlag og en nærmere beskrivelse av forholdet mellom mennesket og naturen ut fra dagens miljøsituasjon. Dette aspekt er ikke særlig tydelig tilstede i fagplanene.

Voss folkehøgskole er en frilynt og allmenndannende folkehøgskole som er knyttet til Norsk Folkehøgskolelag.

Verdigrunnlag

Skolen bygger på humanistiske prinsipp, og legger vekt på folkelig norsk tradisjon og kultur. Skolen vil formidle grunnleggende kvaliteter der verdispørsmål har en sentral plass. Den kristne kulturarven holdes i hevd, men formidling av religiøse verdier skjermes til det personlige plan. I allmenndanningsbegrepet legges det stor vekt på bevisstgjøring av det enkelte menneske i dets forhold til seg selv og sine medmennesker og omgivelser. Kjennetegnet på god allmenndanning er generell kunnskap og evne til å se sammenheng. Opplevelsesaspektet tillegges stor vekt.

Overordnede mål

I den faglige målsetting legges det vekt på skapende arbeid med utvikling av estetisk dyktighet, faglig kunnskap, fellesskap og forberedelse til aktivt samfunnsliv. Eleven skal gjennom å utvikle tro på seg selv ta tak i sitt eget liv, og utvikle evne til samliv og samarbeid som en del av et fellesskap.

Tolkning av allmenndanningsbegrepet

Voss folkehøgskole legger i sin tolkning av allmenndanningsbegrepet mest vekt på overføring av kulturelle verdier, og på formidling av kunnskap. Det er til en viss grad lagt vekt på utvikling av elevenes evner og anlegg.

Faglige hovedmål

I mål for faget legges det vekt på et friluftsliv på naturen sine premisser der kunnskap og ferdighet er sentrale utfordringer, sammen med en fokusering på erfarings- tilegnelse og opplevelse av naturen. Det legges lite vekt på det prestasjons- og risikofokuserte, desto mer på en ekstensiv tenkning om friluftslivet med krav til sikker ferdsel. Undervisningen er praktisk retta med røtter i norsk og engelsk friluftslivstradisjon. Elevene skal få kjennskap til ferdsel i urørt natur og friluftslivet skal påvirke og danne de emosjonelle, etiske, estetiske, fysiske og sosiale aspekta ved mennesket.

Faglige delmål

I de faglige delmål legges det vekt på å gi elevene opplevelse i, kunnskap om og erfaring i friluftsliv i tråd med norsk friluftslivstradisjon, skape forståelse for urørt natur som referanseområde for ettertiden. Skolen vil gi elevene kunnskap om, og gjøre de skikket til å ferdes trygt i naturen, og å gjøre elevene bevisste og skape holdninger til mennesket sin adferd i naturen. Dessuten vil skolen skape samhold på linja og lære elevene opp til det samarbeid og den ansvarsfølelse som er nødvendig for å mestre situasjoner de kommer opp i.

Vurdering av sammenheng

Voss folkehøgskole særpreges av sin vektlegging av folkelig norsk tradisjon og kultur. Det er interessant at skolen med sitt utgangspunkt i humanistiske verdier legger vekt på å holde i hevd den kristne kulturarven. Skolen legger vekt på opplevelsesaspektet og på skapende arbeid.

I mål for friluftslivsfaget fokuseres det på en ekstensiv tenkning om friluftslivet; et friluftsliv på naturen sine premisser, der kunnskap og ferdighet er sentrale utfordringer, og der det prestasjons- og risikofokuserte må vike. Undervisningen i faget knyttes til norsk og engelsk friluftslivstradisjon, noe som kommer klart fram både i faglige hovedmål og i delmål. De faglige mål står dermed i god forbindelse med de overordnede mål for skolen der vektlegging av folkelig tradisjon er sterkt fremme.

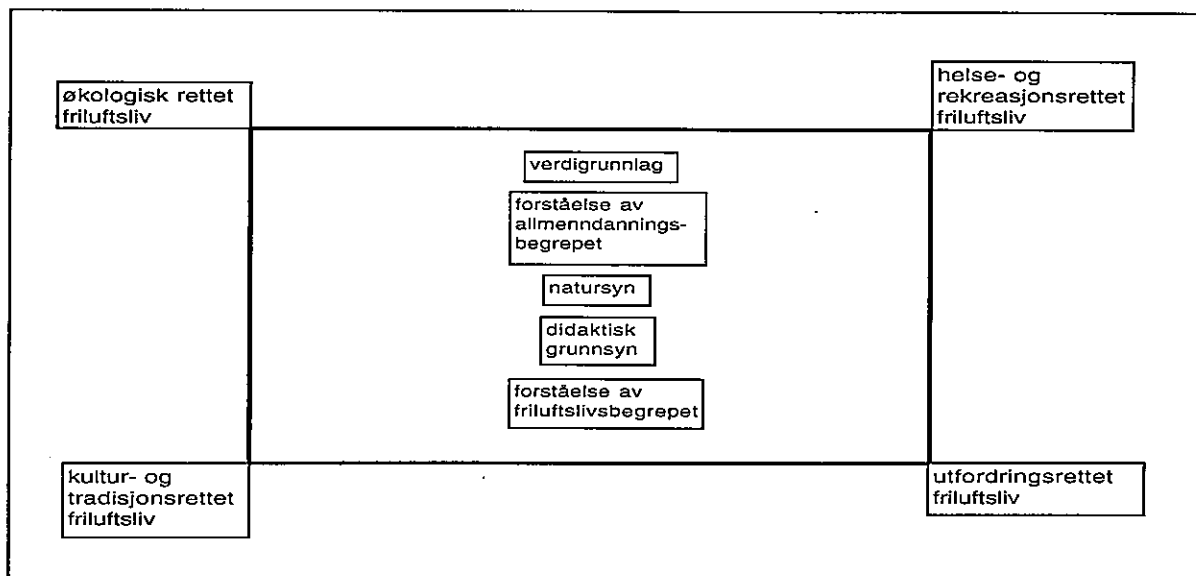
4.1.2 Ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen, og de åtte skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til disse

For å kunne finne og plassere ulike profileringer av undervisning i friluftsliv ved de enkelte skolene, er det nødvendig å sette opp et utgangspunkt. I teoridelen har jeg vist at friluftsliv kan forstås på ulike måter, og at undervisning i friluftsliv kan utformes i ulike retninger. Sentrale trekk i denne beskrivelsen er friluftslivets røtter i kulturell sammenheng, friluftslivets økologiske sikte, friluftsliv som middel til helse- og rekreasjon, og friluftslivets spenningskapende elementer. I en sammenholding av disse elementer i teorikapittelet, og en foreløpig forståelse av de hovedtendenser som ligger i analyse materialet, kan jeg trekke ut fire hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen, og sette opp en modell å plassere profileringene i forhold til, (jfr problemstilling 4: Hvilke ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv kan formuleres ut fra de enkelte skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, og skolenes faglige mål med undervisning i friluftsliv?) Jeg vil senere beskrive og drøfte disse retningene nærmere. På denne måten skjer det en vekselvirkning mellom del og helhet som er relevant i forhold til en hermeneutisk tilnæringsmåte. Denne vekselvirkning fører fram til en stadig dypere forståelse av problemfeltet.

Forskjellige hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen

I det materiale som er analysert kommer det frem ulike tendenser som kan beskrive forskjellige hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv, og gi forutsetning for å finne og plassere ulike profileringer av friluftslivsfaget i folkehøgskolen. Retningene sier noe om hovedtendenser i det pedagogiske arbeidet og kan kalles: økologisk rettet friluftsliv, helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv, utfordringsrettet friluftsliv og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. De ulike retningene vil være bestemt av bl. a skolenes forståelse av allmenndanningsbegrepet, skolenes verdigrunnlag, forståelse av

friluftslivsbegrepet, natursyn og didaktisk grunnsyn.

Figur 4.1: *Modell for forståelse av forskjellige hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen*

Figur 4.1 viser hvordan ulik vektlegging av elementene i midten av modellen, kan gi bakgrunn for utforming av ulike retninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. Natursyn, didaktisk grunnsyn og forståelse av friluftslivsbegrepet vil reflekteres i de faglige mål.

Foreløpig beskrivelse av de ulike hovedretningene innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen

Økologisk rettet friluftsliv har sitt didaktiske utgangspunkt i en kritisk didaktikk, der natursynet preges av forvaltningsmotivet, og forståelsen av friluftslivsbegrepet har et tematisk utgangspunkt. I sin profilering er det lagt vekt på friluftsliv som sjølvberging og naturliv. Retningen har som legitimering at den kan føre til et sannere natursyn som leder til vennskap med naturen, noe som kan gi opplevelse av at våre liv har en

sammenheng med en helhet. Dessuten vil den kunne inspirere til endret livsstil og kunne gi helse, glede og opplevelse av livskvalitet. Retningen tar utgangspunkt i et samfunn som holder på å spore av pga menneskets ødeleggelse av naturgrunnlaget. Aktuelle målformuleringer i, og beskrivelser av denne retningen kan være: naturen og livsmiljøet i sentrum, leve og ha det godt i naturen på naturfolks måte, formidle alternative holdninger til det moderne samfunns forbruk av natur, skape respekt for livet og skaperverket, et liv i harmoni med naturen, skape interesse og engasjement for menneskets totale livsmiljø, utvikle et friluftsliv som bygger på vennskap med naturen. I folkehøgskolesammenheng kan retningen knyttes til allmenndanning som utvikling av kritisk samfunnsengasjement.

Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv kan først og fremst knyttes til en dannelses-teoretisk didaktikk, og til et natursyn der forvalter- og delvis herskermotivet er fremtredende. Den offisielle forståelse av friluftslivet (jfr St mld 40, 86/87) er lagt til grunn; friluftsliv for alle, friluftsliv i nærmiljøet og friluftsliv i pakt med naturen. Det er lagt vekt på friluftslivets helsefremmende sikte. I sin forståelse av friluftslivet kan retningen plasseres i forhold til friluftsliv som friluftaktiviteter i nærmiljøet, og friluftsliv som fritidsvirksomhet og rekreasjon. Som legitimering vektlegges friluftsliv som kan gi helse, glede og opplevelse av livskvalitet. Retningen tar utgangspunkt i menneskets behov for avkopling og helsebringende aktiviteter, og kan knyttes til de konsekvenser utvikling av industrisamfunnet har i forhold til en for ensidig bruk av kroppen. Aktuelle målformuleringer og beskrivelser i denne sammenheng kan være: bruke naturen som en kilde til glede og rekreasjon, peke på det nære, lite ressurskrevende og inkluderende friluftsliv. Retningen kan knyttes til en forståelse av allmenndanningsbegrepet som formidling av kunnskap der f. eks kunnskap om industrisamfunnets påvirkning av mennesket og kunnskap om friluftslivets muligheter til å være med på å utjevne, hindre eller fjerne noen av disse påvirkningenes negative konsekvenser er viktig.

Utfordringsrettet friluftsliv kan først og fremst knyttes til undervisningsteknologisk tenkning, og til et natursyn bestemt ut fra et kamp- og herskermotiv. I en forståelse av friluftslivet er det lagt vekt på en moderne, ungdommelig variant av friluftslivet med tilknytning til kommersielle interesser. Det er lagt vekt på friluftsliv som virksomhet med friluftslivs-aspekter. Som legitimering finner vi at friluftslivet kan gi meningsfull fritid, sosialt fellesskap og modning, og at naturen setter krav som utvikler mennesket. Målene for denne type undervisning kan knyttes til utfordring, spenning og action. Det vil i målformuleringene, og i en beskrivelse av denne retningen legges vekt på de behov mennesket har og det som skal til for å fylle dem. Som eksempler kan nevnes : action ute og inne, oppleve gleden ved å mestre nye teknikker, rom for utfordringer og spenning, møte utfordringer gjennom et mangfold av friluftaktiviteter, skape aktivitet utfordring og opplevelse, gi gode og spennende naturopplevelser, utvikle egne fysiske egenskaper, møte de utfordringer et aktivt friluftsliv krever, bygge opp kroppen. I folkehøgskolesammenheng kan retningen knyttes til en forståelse av allmenndanningsbegrepet som utvikling av fysiske og psykiske evner og anlegg.

Kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv har et danningsteoretisk utgangspunkt og et natursyn preget av forvaltermotivet. Friluftsliv har et tematisk utgangspunkt og kan forståes ut fra tanken om et klassisk norsk friluftsliv, friluftsliv som arbeid i natur eller friluftsliv som attåtnering. Sin legitimering knytter retningen til økt opplevelsessevne og frigjøring av skapende krefter, opplevelse av sammenheng og helhet, samt at den kan lede til et sannere natursyn, som igjen leder til vennskap med naturen. Denne retningen kan ha som mål og beskrivelse : vekt på friluftslivstradisjon i Norge, forvalte kulturarv, øke forståelse for sammenheng mellom natur, historie og samfunn, føre den norske friluftstradisjonen videre. I folkehøgskolesammenheng kan retningen knyttes til allmenndanning som overføring av kulturelle verdier.

De åtte skolenes profilering innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen

Hurdal Verk folkehøgskoles undervisningsprofil i friluftsliv kan plasseres i nærheten av økologisk rettet friluftsliv. Både i den generelle beskrivelse av verdigrunnlag og målsetting, og ut fra de spesifikke faglige mål er det lagt stor vekt på en økologisk tenkning. Utfordringen i miljøsammenheng, der det er påtrengende nødvendig å styre utviklingen i en annen og mer bærekraftig retning, synes skolen å ville bidra til på en gjennomført måte.

Hallingdal folkehøgskole kan og klart plasseres i forhold til økologisk rettet friluftsliv, og har ingen klare formuleringer som kan plassere den i forhold til de tre andre retningene. På denne skolen er det de faglige mål som klarest peker mot en økologisk tenkning. Sammenhengen mellom hoved- og delmål er tydelig, spesielt i en understrekning av samfunnsengasjementet.

Miljølinja til **Sagavoll** folkehøgskole kan plasseres i nærheten av økologisk rettet friluftsliv. Det er særlig i beskrivelsen av de faglige mål den økologiske tenkningen kommer fram. Både i hoved- og del mål er det få, men tydelige utsagn som støtter en slik plassering.

Nordhordland folkehøgskole folkehøgskoles fagprofil i friluftslivssammenheng kan plasseres mellom økologisk rettet friluftsliv og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv. Jeg finner en formulering ("å tøye grensene for hva en tror en kan klare") som kan knyttes til utfordringsrettet friluftsliv. Dette er for svakt grunnlag til å bestemme skolens profil nærmere i forhold til utfordringsrettet friluftsliv. Den økologiske tenkning kommer klarest til uttrykk i faglige delmål, men kan knyttes både til formuleringer i faglige hovedmål, og til verdigrunnlag og overordnede mål. Den helsemessige aspekt kommer klart frem i fagets hovedmål og delmål.

I sin profilering av undervisning i friluftsliv vil jeg også plassere **Elverum**

folkehøgskole i mellom økologisk rettet friluftsliv og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv. Den økologiske tenkning kommer klarest frem under faglige delmål, men kan også knyttes til hovedmål for faget. En fokusering på samfunnsmessig engasjement i verdigrunnlag og overordnede mål knytter disse sammen med fagmålene. Elverum folkehøgskole er alene om å knytte undervisning i friluftsliv spesifikt til det personlige helseaspektet.

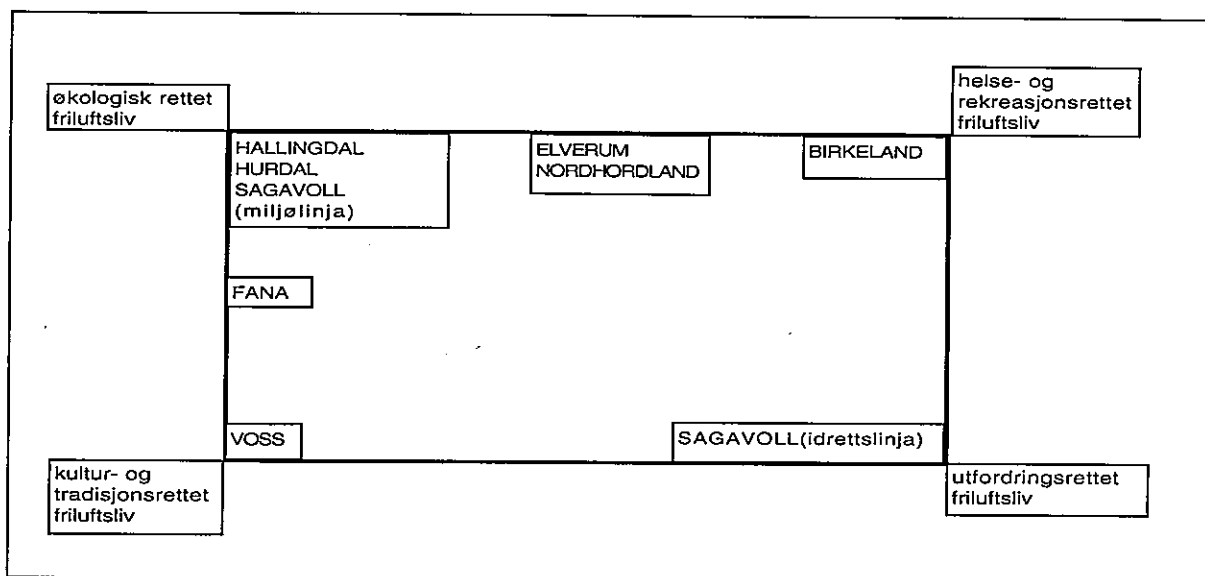
I sin profilering er det lettest å plassere **Birkeland** folkehøgskole i nærheten av helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv. Skolens vektlegger utvikling av fysiske egenskaper og kunnskap/erfaring som forutsetning for trim og mosjon, samt trygg ferdsel i naturen.

Linja friluftsliv/idrett/ekstrem ved **Sagavoll** folkehøgskole kan plasseres nærmest utfordringsrettet friluftsliv. Selv om det finnes løsrevne elementer som kan peke i økologisk retning, er det ikke grunnlag til å la linja nærme seg denne retningen. Fokus er i stor grad satt på det enkelte mennesket, og i mindre grad på sammenhengen mellom mennesket og naturen. Det er lite som knytter sammen fagmål og verdigrunnlag, men det er mulig å knytte fagmålene til deler av de overordnede mål.

Voss folkehøgskoles undervisning i friluftsliv kan klarest knyttes til kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. Selv om ordet økologi ikke er brukt, ligger det elementer av røtter til økologisk tenkning i skolens tenkning. De faglige mål som er beskrevet knyttes til verdigrunnlag og overordnede mål på en god måte.

Fana folkehøgskoles profilering av undervisning i friluftsliv kan plasseres mellom kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv og økologisk rettet friluftsliv, noe nærmere den siste enn den første. Selv om det legges en del vekt på friluftslivets kultur- og tradisjonsrettede elementer, kommer de ikke sterkt nok til uttrykt i forhold til formuleringer som går på økologi. I forhold til utfordringsrettet friluftsliv er det få formuleringer utenom at "friluftslivet gir utfordringer både av fysisk og psykisk karakter".

Fem av de åtte undersøkte skolene har en klar profilering knyttet til en bestemt hovedretning innenfor undervisning i friluftsliv. De resterende tre kan plasseres i mellom to hovedretninger. Plasseringen kan illustreres slik:

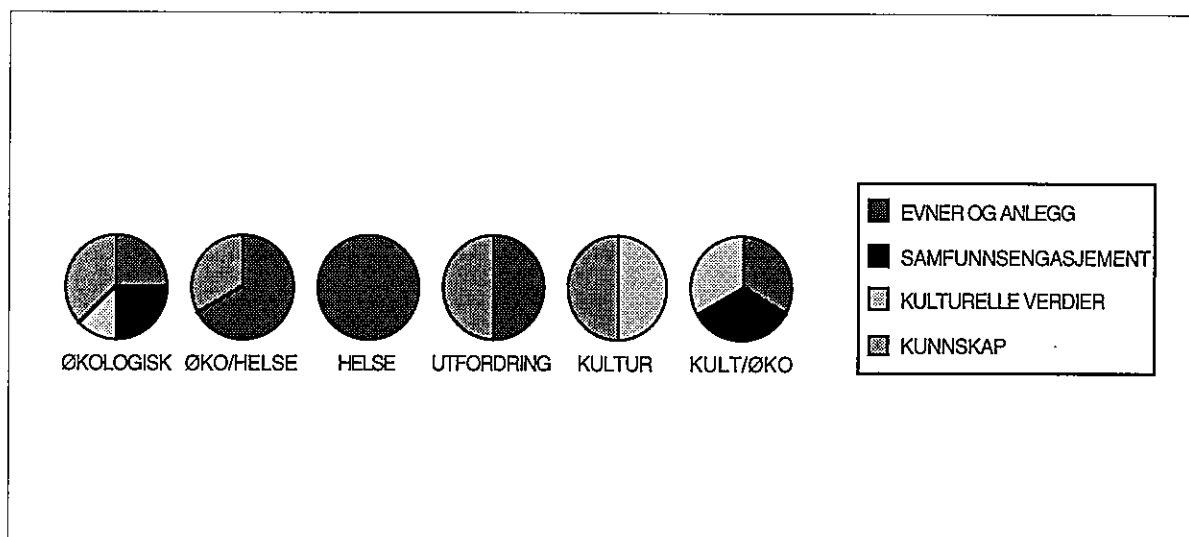

Figur 4.2: *Profilering av de enkelte skolene i forhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen*

Figur 4.2 viser hvordan de enkelte skolene er profilert i forhold til ulike retninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. I denne oversikten er skolene fordelt jevnt, det er ikke noe mønster som kan si noe om fordeling i forhold til friluftslivsfagets fagtilknytning, eller i forhold til skoleslagstilknytning. For å få et bedre grunnlag til å vurdere dette på er det mulig å splitte opp skolene i forhold til friluftslivsfagets tilknytning til idrett eller økologi, og i forhold til hva slags tilknytning skolene har til folkehøgskoleorganisasjonene.

Konklusjon i forhold til problemstilling 4

Målsettingen med friluftslivsundervisningen ved de åtte undersøkte folkehøgskolene er forskjellig. Som eksempel på dette viser jeg til målformuleringer ved Voss folkehøgskole, der "det legges lite vekt på det prestasjons- og risikofokuserte", og målformuleringer ved Sagavoll folkehøgskole der "naturen brukes som redskap for å skape utfordringer og krevende situasjoner". De ulike målformuleringene bygger på ulik forståelse av friluftslivsfaget og den sammenheng det står i, gjennom tolkning av allmenndanningsbegrepet. Blandt de åtte undersøkte skolene kan det settes opp en oversikt over hvordan vektlegging av ulike sider ved allmenndanningsbegrepet, kan gi bakgrunn for ulik profilering av friluftslivsundervisningen.

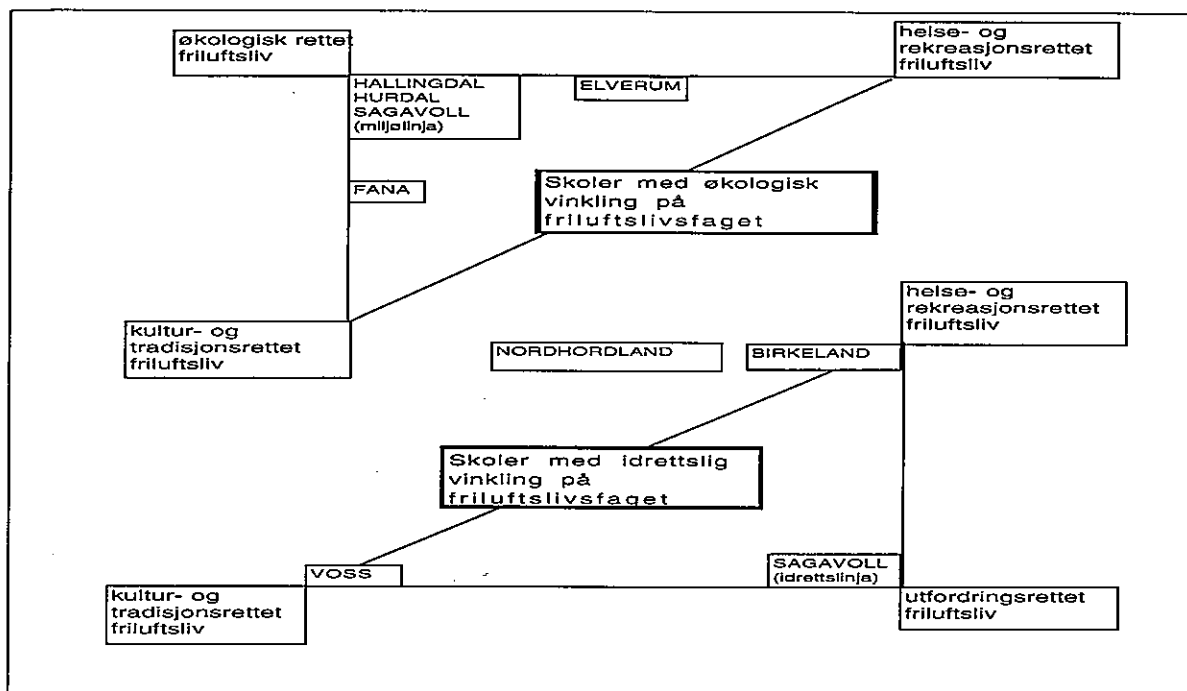
Figur 4.3: *Forholdet mellom profilering av friluftslivsundervisning og forståelse av allmenndanningsbegrepet. (Ulike profileringer til venstre, ulike forståelser av allmenndanningsbegrepet til høyre)*

Figur 4.3 viser hvordan ulike profileringer av undervisning innenfor friluftsliv i folkehøgskolen vektlegger forskjellige sider av allmenndanningsbegrepet. Det økologisk rettede friluftslivet bygger på en bredest forståelse av allmenndanningsbegrepet. De ulike profileringene av undervisning innenfor friluftsliv i folkehøgskolen, kan betraktes fra ulike synsvinkler. I drøftingsdelen vil jeg belyse dette nærmere.

4.1.3 Kommentarer til resultat

Profilering av undervisning i friluftsliv i forhold til fagtilknytning

I en sammenligning mellom skoler som har friluftslivsfaget vinklet ut fra henholdsvis økologi og idrett, er det interessante forskjeller. De skolene som har en økologisk vinkling finner sine fag plassert i en trekant beskrevet av kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv, økologisk rettet friluftsliv og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv. De som har en idrettslig vinkling finner sine fag plassert i en trekant beskrevet av kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv, utfordringsrettet friluftsliv og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv. Et unntak fra dette er Nordhordland folkehøgskole som ligger i mellom helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv og økologisk rettet friluftsliv. I forhold til de åtte undersøkte skolene viser dette hvordan fagtilknytning kan være med på å forme den målprofilering undervisningen i friluftsliv får.

Figur 4.4: Skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til fagtilknytning

Figur 4.4 viser hvordan skoler med henholdsvis økologisk (øverste trekant) og idrettslig (nederste trekant) vinkling på faget fordeler seg i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen.

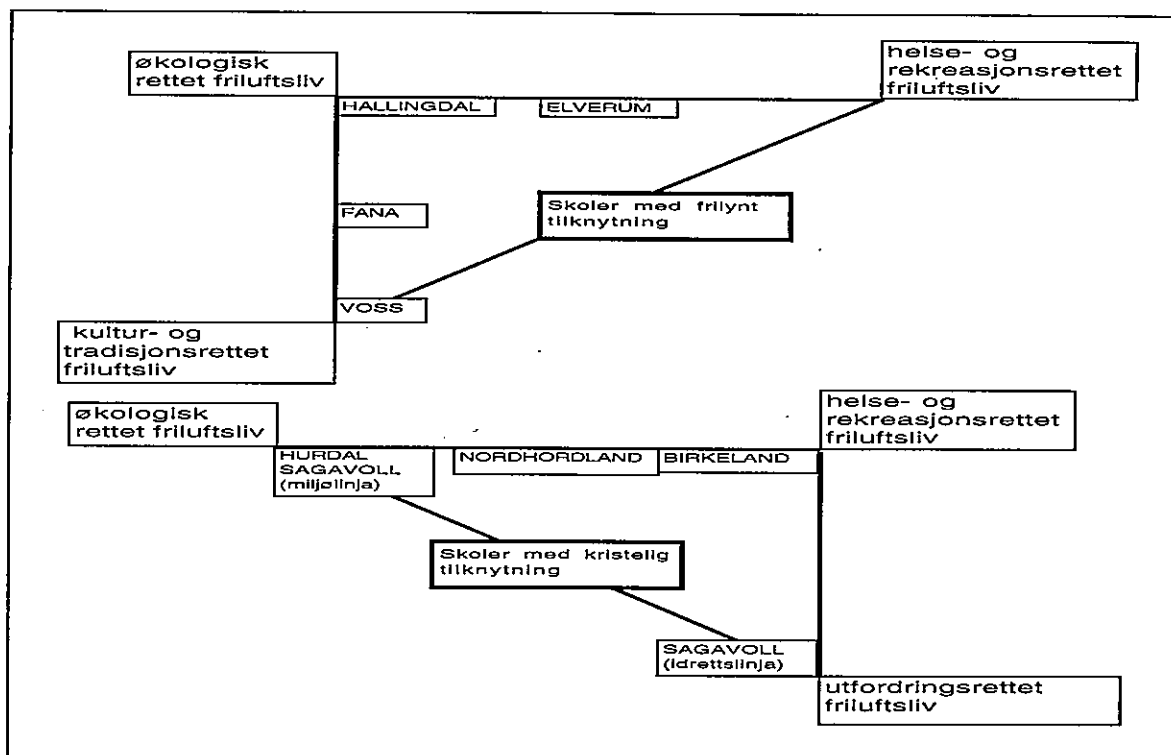
Et sentralt spørsmål blir hvordan folkehøgskolen skal forholde seg til utvikling av friluftslivsfaget slik vi finner det i andre skoleslag. Spesielt innenfor høgskolesystemet er det i dag kimer til en frigjøring av friluftslivsfaget fra tilknytning til idrett- og kroppsøvningsfaget. Dette kan føre til at andre fagområder overtar idretts- og kroppsøvningsfagets rolle som vert for friluftslivet. For folkehøgskolene vil dette kunne medføre en vurdering av hvilke tilknytningspunkter friluftslivsfaget skal ha, eller om faget skal selvstendigjøres. Begge disse delaspektene kan ha innvirkning på både mål og innhold i folkehøgskolens friluftslivsundervisning. Voss folkehøgskole uttrykker litt av den spenningen som ligger her:

“I ein viss motsetnad til innhaldet i idrettsdelen på linja, står aktivitetane i friluftslivsdelen. I idretten vert det fokusert på systematisk trening og prestasjonar, i friluftsliv vert det fokusert på erfaringstilegning og ei oppleving av naturen”
(Voss folkehøgskole 1994:88)

Profilering av undervisning i friluftsliv i forhold til organisasjonstilknytning

I en sammenligning mellom de frilynte og de kristelige skolene er det også interessante forskjeller. De fire frilynte skolene kan plasseres innenfor en trekant beskrevet av økologisk rettet friluftsliv, kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv, med nærest tilknytning til den økologisk rettede retningen. De fire kristelige skolenes fem linjer kan plasseres innenfor en trekant bestemt av økologisk rettet friluftsliv, helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv og utfordringsrettet friluftsliv. En forskjell blir at **en** av de frilynte (og ingen av de kristelige) skolene kan plasseres i forhold til kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv, mens **en** av de kristelige (og ingen av de frilynte) skolene kan plasseres i forhold til utfordringsrettet friluftsliv. Dette kan tyde på at de fire frilynte skolene har en noe sterkere samfunnsmessig forankring i sine fagtilbud, og i større grad enn de kristelige knytter undervisning i friluftsliv til sitt verdigrunnlag. For de fire kristelige skolene kan det være tegn på at verdigrunnlaget kan tolkes såpass vidt at de har et bredere rom å plassere undervisningen i, og at de kan ha et mer individrettet sikte i sine mål.

Hvis det tas hensyn til organisasjonstilknytning, kan skolene plasseres på denne måten:

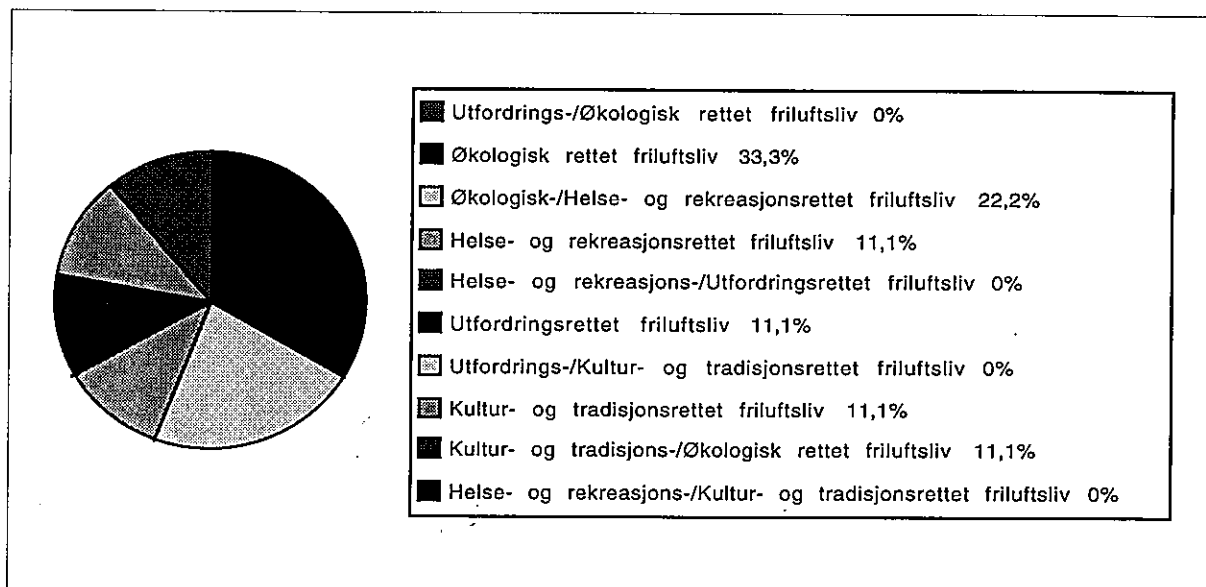

Figur 4.5: Skolenes profilering av friluftslivsundervisning i forhold til organisasjonstilknytning

Figur 4.5 viser hvordan skoler med henholdsvis frilynt (øverste trekant) og kristelig (nederste trekant) tilknytning fordeler seg i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen. Alle de undersøkte skolene vil kunne begrunne sin faglige profil innenfor friluftslivsundervisning i sin tolkning av allmenndanningsbegrepet. I dokumentasjonene synes jeg dette kommer klarest til uttrykk ved Hurdal, Fana og Voss. I noe mindre grad ved Nordhordland, Birkeland, Sagavoll, Elverum og Hallingdal. Skolenes tolkning av allmenndanningsbegrepet må danne fundament og retning for de rent faglige mål. I forhold til andre fag er dette spesielt viktig for friluftslivsfaget, fordi faget i seg selv har vært og er vanskelig å plassere som selvstendig fagområde. Et friluftslivsfag uten tilknytning til overordnede

mål kan bli basert på tilfeldige og usikre vurderinger. En skole som bygger på kristen grunn vil få problemer med å forsvare "action ute og inne" som ramme for undervisningen i friluftsliv. Et slikt utgangspunkt vil representere en herskerrolle i forhold til naturen som ikke viser respekt hverken for andre skapninger, eller for skaperen. På denne måten kan fagtilbudet ikke fungere som annet enn alibi for skolens overordnede mål. Det som blir viktig, knyttes til frelsen i fremtiden, ikke til forvalteroppgaven i nåtid. En frilynt skole med ønske om å skape modning både menneskelig og åndelig, vil på samme måte få problemer med formuleringer som fokuserer på "å boltre seg med alpint, telemarkkjøring og snowboard" og vektlegging av "ekstreme aktiviteter som fallskjermhopping, rafting og fjellklatring". Det er et spørsmål om hva slike aktiviteter har å gjøre med menneskelig og åndelig vekst i folkehøgskolesammenheng.

I analysen er det ikke lagt vekt på en kvantitativ tilnærming til data. Det kan likevel være nyttig å se nærmere på en relativ fordeling av profileringene i forhold til ulike retninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen.

Figur 4.6: *Profilering av de åtte folkehøgskolenes fagtilbud i friluftsliv i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen*

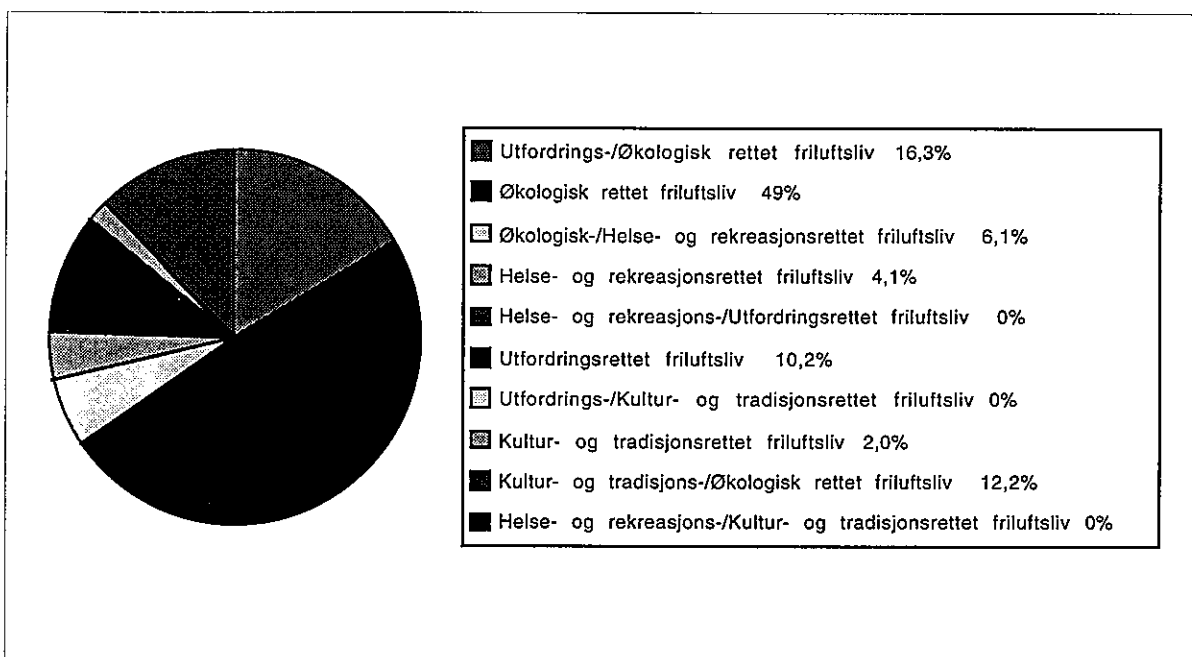
Figur 4.6 viser profilering av de åtte folkehøgskolenes fagtilbud i friluftsliv i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen. En tredel av skolene har økologisk rettet friluftsliv, i tillegg har en tredel delvis tilknytning til denne retningen, en tidel av skolene legger vekt på utfordringsrettet friluftsliv, en tidel legger vekt på helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv, og en tidel legger vekt på kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv.

Profilering av alle friluftslivstilbud i folkehøgskolen i forhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen

De åtte skolene som har dokumentert sin virksomhet, blir i denne studien analysert og vurdert i forholdet mellom verdigrunnlag/overordnede mål, og mål for undervisning i

friluftsliv. Det kan være interessant å få en samlet oversikt over profileringene til alle folkehøgskolene, i forhold til de profileringene som finnes blandt de åtte undersøkte. På denne måten kan det vises hvordan trendene bland de åtte er i forhold til hele folkehøgskolelandskapet. Analysegrunnlaget for å plassere de 57 skolene, bygger på undersøkelser av skolebrosjyrene. Dette vil gjøre informasjonen noe mer usikker i forhold til den informasjon skoledokumentasjonene gir, men kan likevel brukes for å få en indikasjon på hvordan et samlet undervisningstilbud i friluftsliv fordeler seg.

I norsk folkehøgskole er det 57 skoler som har friluftsliv som hovedfag/linjefag. Ut fra skolebrosjyrene er det, med tanke på målsetting, mulig å plassere disse skolenes profil i forhold til ulike retninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen på følgende måte:

Figur 4.7: *Profilering av folkehøgskolens samlede fagtilbud i friluftsliv i forhold til ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen*

Figur 4.7 viser hvordan alle tilbud i friluftsliv i norsk folkehøgskole kan plasseres i forhold til ulike hovedretninger innenfor undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. I modellen er det fire hovedretninger, og ytterligere seks mulige kombinasjoner av hovedretninger (hvis to og to kombineres). På bakgrunn av de informasjonene som skolebrosjyrene gir, er sju av disse retningene/kombinasjonene funnet. Mange av skolene har tilbud som i sin profilering favner om flere hovedretninger. Nesten halvparten av skolene har knyttet undervisningen til økologisk rettet friluftsliv. I tillegg har ca en tredjedel en delvis tilknytning til denne forståelsen. En tidel av skolene legger vekt på utfordringsrettet friluftsliv. Spesielt interessant er det at så vidt mange som en sjettedel av skolene har tilbud med elementer fra både økologisk rettet friluftsliv og utfordringsrettet friluftsliv. Kanskje er dette en antydning på en tilpasning til spenningen mellom verdigrunnlag og marked. En nærmere analyse av dette vil være mulig f. eks ut fra en analyse av disse skolenes dokumentasjoner når disse er tilgjengelige. Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv synes i mindre grad å være fremhevet.

Hvis vi sammenligner den totale fordeling med fordelingen blandt de åtte, er det overensstemmelse i de store trekk. I begge fordelingene er det over 3/5 av skolene som har tilknytning til økologisk rettet friluftsliv, ca en tidel av skolene som har utfordringsrettet friluftsliv, og en tidel som har en kombinasjon av kultur- og tradisjons- og økologisk rettet friluftsliv. Ingen av fordelingene har kombinasjoner av helse og rekreasjons- og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv, utfordrings- og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv, eller helse og rekreasjons- og utfordringsrettet friluftsliv. På denne bakgrunn er det ikke urimelig å bruke de åtte skolene som et bilde på hovedtrender i folkehøgskolens samlede undervisningstilbud i friluftsliv.

I skoledokumentasjonene og i brosjyrematerialet er begrepet friluftsliv brukt i et mangfold av sammenhenger, med tilknytningspunkter til såvel fiskeoppdrett som tro i praksis, fra ekstreme idrettslige aktiviteter til de mer rolige og vare naturopplevelser. Med et moderne uttrykk vil jeg hevde at bruken av begrepet friluftsliv i folkehøgskole-

sammenheng har vært utsatt for en inflasjon der det på mange måter ikke lenger er saksvarende å bruke begrepet i forbindelse med undervisningen. Flere skoler bruker også andre uttrykk som naturliv og villmarksliv for å navngi sine fagtilbud. Etter min oppfatning er dette en lite fruktbar vei å gå fordi begrepsbytte ikke gir noe endring i begrepets innhold. Det er på innholdsplanet utvikling av begrepet friluftsliv i folkehøgskolesammenheng må foregå. Folkehøgskolen må på en måte posisjonere seg i forhold til friluftslivsfaget, og finne ut hva som er grunnleggende og konstituerende i denne sammenheng.

4.2 Drøfting

I drøftingsdelen vil jeg belyse hva som begrunner friluftslivsfaget i folkehøgskolen, og nærmere beskrive og drøfte ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen.

4.2.1 Friluftslivsfagets begrunnelse i folkehøgskolen

Folkehøgskolens allmenndanningsbegrep må tolkes og fastsettes inn i skiftende tider og samfunnsforhold. På samme måte må fagtilbudene sees i forhold til den utvikling som foregår i samfunnet. I en presentasjon av det fagdidaktiske felt gir Skagen og Tiller en oversikt over fagdidaktikkens hovedinnhold (Ulstrup Engelsen 1993:164). Et av momentene er å begrunne et fags nødvendighet som undervisningsfag i historisk og samtidig perspektiv, med særlig vekt på det nåtidige verdigrunnlag og den samfunnsmessige situasjon.

Et viktig spørsmål i denne studien blir hvordan folkehøgskolene begrunner sin undervisning i friluftsliv. Velges de faglige målene ut fra elevenes interesser, ut fra hensyn til trekk i samfunnsutviklingen, ut fra hensyn til basisfag/fagtradisjon, eller ut

fra forhold knyttet til f. eks elevrekruttering? Begrunnelsen må primært søkes ut fra en forståelse av folkehøgskolens verdigrunnlag og allmenndanningsyn.

Folkehøgskolens styrke med tanke på undervisning i friluftsliv, er et klart uttrykt verdigrunnlag. I motsetning til f. eks obligatorisk skole, som er basert på en rekke kompromisser, kan folkehøgskolens i sterkere grad velge ett bestemt verdigrunnlag, og forme undervisningen ut fra dette. Verdipluralisme kan føre til at andre skoleslag blir for lite entydige i sin utforming av fagtilbudene. (Jfr den offisielle forståelse av friluftsliv i pkt 2.6.1). Et viktig spørsmål blir om folkehøgskolens verdigrunnlag gir bestemte føringer for utforming av mål for undervisning i friluftsliv.

Jeg har tidligere pekt på at folkehøgskolen i Norge bygger på et verdigrunnlag som har forankring i kristne, humanistiske og demokratiske verdier, og at det i utforming av mål for undervisning i friluftsliv er lagt vekt på ulike sider av allmenndanningsbegrepet. Allmenndanningsbegrepet kan tolkes vidt, med ulik vekt på elementer som utvikling av fysiske og psykiske evner og anlegg, utvikling av kritisk samfunnsengasjement, overføring av kulturelle verdier, og formidling av kunnskap.

Tordsson (1993:64ff) har pekt på 8 ulike legitimeringer for friluftslivet idag (jfr kap 2.6.5). De ulike legitimeringene gir et godt utgangspunkt i forhold til å peke på, og drøfte, ulike begrunnelser for friluftslivs-faget i folkehøgskolen. I tillegg vil jeg også drøfte utforming av undervisning i friluftsliv i forholdet mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og hensynet til elevrekruttering.

Friluftsliv leder til et sannere natursyn, som leder til vennskap med naturen

I teorikapittelet har jeg pekt på at ulike syn på natur vil være en mulig årsak til at friluftslivsbegrepet får ulik utforming, og at det innenfor den tradisjon som de norske folkehøgskoler bygger på er mulig å identifisere ulike natursyn. Som grunnsyn finner

vi herskermotivet, forvaltermotivet og kampmotivet. White har kritisert kristendommen for å ha spilt en viktig rolle for framveksten av den økologiske krise og pekt på betydningen av å legge grunnlaget for en mer miljøvennlig adferd (Kristiansen 1994). I denne sammenheng er det relevant å snakke om at friluftsliv kan lede til et sannere natursyn. Det er ikke snakk om det sanne, men ett sannere natursyn. En forståelse av sannhet må knytter seg til et bestemt utgangspunkt. Næss (1991) mener friluftsliv kan bidra til en dypere, sannere og mer meningsfull forståelse av naturen. For folkehøgskolen er utgangspunktet å finne i en kristen-humanistisk tradisjon. I denne tradisjonen er et natursyn preget av forvaltningsmotivet i ferd med å fortrenge en forståelse der natursynet har vært preget av hersker- og kampmotivene. Denne tankegang kan finnes igjen i Sagavoll folkehøgskoles miljølinje sine faglige mål, om å utvikle kjennskap til naturen og seg selv som en del av denne. Det samme syn preger Elverum folkehøgskole der hovedmålet med undervisningen i friluftsliv er å gi studentene erfaringer og opplevelser i og om naturen, som setter dem istand til å ta vare på egen helse, naturen og miljøet rundt seg. Skolen ønsker at elevene skal få naturopplevelser, og på den måten bli glad i, og få forståelse for den naturen vi lever og beveger oss i. Også ved Hallingdal folkehøgskole er utvikling av natursynet viktig. Skolen legger i sine faglige hovedmål, vekt på å bli glad i naturen og å arbeide for en større harmoni mellom menneske og natur. En fokusering på et natursyn der hersker- og kampmotivet står i sentrum, vil være et tilbakeskritt i forhold til en generell utvikling av natursynet i en kristne-humanistisk tradisjon.

Møtet med naturen øker opplevelsessevnen og frigjør skapende krefter

Tordsson knytter denne legitimeringen til at naturen beriker vårt indre, og utvikler vår evne til å oppleve. Friluftsliv kan på denne måten betraktes som en viktig del av vår kulturarv, og har betydning for utvikling av menneskets kulturelle identitet. Norsk Folkehøgskolelag har lagt vekt på folkelig opplysning som sin pedagogiske tradisjon, og vil bl. a frigjøre iboende krefter, utvikle elevenes skaperevne og evne til å søke

egne svar (NF 1995:3). Disse aspekt kommer klart til syne i målformuleringer i kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. Voss folkehøgskole knytter skolens mål bl. a til utfordring til skapende arbeid, og legger i mål for faget friluftsliv vekt på erfaringstilegnelse og opplevelse av naturen. På denne måten skal friluftslivet påvirke og danne emosjonelle, etiske og estetiske aspekt ved mennesket. Fana folkehøgskole vil på samme måte at det faglig innholdet skal løfte fram den felles kulturarven, og gi mulighet til å dyrke røttene i egen jord.

Møtet med natur gir oss opplevelse av at våre liv har sammenheng med en helhet

Folkehøgskolens tilbud i friluftsliv inngår i en helhetlig ramme, der den enkelte skoles grunnleggende verdier og ideologi er et utgangspunkt for undervisningen. I noen miljø har det utviklet seg en forståelse av friluftsliv som et delområde i livet. Friluftsliv blir en viktig og nødvendig del av livet, men skal ikke nødvendigvis påvirke andre deler av livet. Denne utvikling er særlig tydelig innenfor det kommersielle friluftslivet. Friluftslivsundervisningen i folkehøgskolen bør legges opp slik at den kan få konsekvenser også for andre livsområder. Det enkle liv i naturen må ikke bli avgrenset til kun å gjelde turaktiviteter i skolesammenheng, i helger og i ferier. Det å kunne noe i friluftsliv må ikke bare bli knyttet til praktiske aktiviteter ute i friluft, men til et mer helhetlig syn på menneske, natur og samfunn, der det å vise omsorg blir viktigere enn å vise gode tekniske ferdigheter. Tordsson sier det slik:

“Friluftsliv bör inte bara vara naturvänligt i sig självt, utan också skapa solidaritet med naturen, ge inspiration för att finna en enklare livsstil ock förbättra förhållande människa - natur”
(Tordsson 1993:28)

Folkehøgskolen bør ha et perspektiv på, og en retning for sin undervisning i friluftsliv, som tar hensyn til et helhetlig syn på tilværelsen der mennesket og natur er deler av samme enhet, og verdifulle i sin egenart. Elverum folkehøgskole peker i denne sammenheng på at forståelse av helhet og sammenheng er viktige

kunnskaper for livet. Sagavoll folkehøgskoles miljølinje har som hovedmål å utvikle kjennskap til og følelse for naturen, og seg selv som en del av denne.

Naturen stiller krav som utvikler oss

Et av elementene i innholdet av allmenndanningsbegrepet er utvikling av evner og anlegg. For å oppleve mer av naturen må vi utvikle vår evne til innlevelse og tilpasning, og styrke våre psykiske og fysiske forutsetninger (Ibid:66). Breivik (1995a) knytter behovet for spenning til menneskets biologiske utvikling og hevder:

“Tusener av generasjoners tilpassning til et liv med utfordringer, risiko og farer har antagelig nedfelt seg i ønsker som ikke lar seg lett tilfredsstille i det moderne gjennomkonstruerte trygghetssamfunn”
(Ibid:22)

Breivik (1995b) mener at det må være plass til både den tradisjonelle, passive mystikken og den utfordrende handlingen i friluftslivet, og tror de utfordrende element har en større plass i norske friluftslivstradisjoner enn det det offisielle bildet gir uttrykk for (Ibid:4). Breivik (1990) mener gutter, i større grad enn jenter, har behov for utfordring og risiko. Med utgangspunkt i antropologisk forskning finner han en mulig forklaring til dette i våre forfedres jeger- og samlerkultur. Kvinnene drev med sanking av vekster og planter i sitt nærmiljø, mens menn drev jakt, noe som krevde større hurtighet, styrke og koordinert samarbeid. På denne måten kan aggressivitet og risikotaging være selektert via menns arbeidssituasjon i tusener av generasjoner. En annen teori tar utgangspunkt i en genetisk nøytralitet, og knytter ulikheter i kvinner og menns spenningsbehov til historiske, kulturelle og sosiale drivkrefter (Ibid:13f).

Spenningsaspekt er beskrevet i Sagavoll folkehøgskoles idrettslinje der et hovedmål med faget er å ruste den enkelte elev til livet gjennom å lære sine fysiske og psykiske grenser å kjenne. Utvikling av egne fysiske egenskaper er et sentralt mål i

friluftslivsundervisningen ved Birkeland folkehøgskole. Skolen knytter dette mål til personlighetsutvikling som modning, personlig vekst og evne til å frigjøre ressurser. Fana folkehøgskole peker på at friluftslivet gir utfordringer både av fysisk og psykisk karakter. En nærmere undersøkelse av disse målformuleringene med utgangspunkt i kjønnsrolletenkning ville vært interessant.

Friluftsliv gir sosialt fellesskap og modning

Folkehøgskolen legger stor vekt på modningsprosessen. I premissene til lov om folkehøgskoler heter det at:

“Allmenndanning i folkehøgskolen er eit kvalitativt omgrep som har like mykje med utvikling, vokster og livshaldning å gjere som med innlæring av kunnskap. Allmenndanning tar sikte på heile mennesket, og vil legge forholda til rette for personleg vekst og mogning”
(KUF 1995:23)

Modningsprosessen foregår i et sosialt fellesskap, der lærere og elever bor og arbeider tett sammen. Av de undersøkte folkehøgskolene er det få som direkte legger vekt på dette aspektet i sine faglige mål med friluftslivsundervisningen. Voss folkehøgskole vil med sine faglige mål bl. a skape samhold, og lære elevene opp til samarbeid og ansvarfølelse.

Friluftsliv inspirerer til endret livsstil

På samfunnsplan, så vel som i relasjon til undervisning i friluftsliv, har det i mange år vært sentralt å diskutere den økologiske situasjon. Til å begynne med begrenset diskusjonen om miljøspørsmålene seg til lokale forhold. I dag er de globale aspekt også viktige. **“Et trygt miljø er blitt en like viktig sak som de mer tradisjonelle økonomiske og militære problemene”** (Brown 1990). Kan

friluftsliv ha noe å bidra med i en verden der en femtedel av befolkningen lever over evne, og på bekostning av de resterende fire femtedeler? Påvisning av behovet og muligheten for å leve et enklere og mer naturvennlig liv, har i mange miljø vært viktig i forståelsen av friluftslivet. Bærekraftig utvikling blir et stikkord i denne sammenheng: **“Et bærekraftig samfunn tilfredsstiller sine behov uten å ødelegge utsiktene for fremtidige generasjoner”** (Ibid:176).

Friluftsliv har vært knyttet til en egen norsk, nasjonal tradisjon og dermed kanskje vært for lite opptatt av det internasjonale perspektiv. Det er viktig å avklare om friluftsliv har noe å bidra med i økologisk og internasjonalt perspektiv, eller om det er andre fag, fagområder eller aktiviteter som i like stor, eller større grad kan bidra positivt. Store og grunnleggende forandringer må til i en overgangsperiode til et bærekraftig samfunn.

Etter Browns mening må politiske ledere og borgere:

“omdefinere sine oppfatninger av suksess og tilpasse arbeid og fritid til et nytt verdigrunnlag som tar utgangspunkt i de fremtidige generasjoners velferd”
(Ibid:190)

Næss (1991) peker i en beskrivelse av økosofien på en del områder som er viktige i denne sammenheng. Næss beskriver menneskenes praksis overfor naturen som hemningsløs og uten måtehold, og mener en omlegging av politikken vil berøre grunnleggende økonomiske, teknologiske og ideologiske strukturer. På denne måten kan friluftsliv bli viktig som en mulig vei i en nødvendig omstillingsprosess, der forandring av verdigrunnlaget er et viktige stikkord. Hurdal Verk folkehøgskole legger vekt på dette aspekt, og peker på nødvendigheten av å styre utviklingen i en annen og bærekraftig retning. Skolen vil gi elevene tro på, og evne til omlegging til mer miljøvennlige vaner og livsstil. Nordhordland folkehøgskole vil på samme måte skape forståelse for ressursbevaring, økologi og naturvern. Miljølinja ved Sagavoll folkehøgskole vil også danne våkne holdninger og bevisst livsstil i forhold til økologiske spørsmål.

Friluftsliv gir meningsfull fritid som har en sterk appell hos ungdommen og motvirker destruktiv innflytelse

Sjong (1990) har studert friluftsliv i behandling av belastede grupper, og peker på stimulisøking og risikoadferd som motivasjonsfaktorer bak ulike typer aktiviteter (Ibid:59). Kleven (1993) ser på friluftsliv som et flerhodet troll og kaller et av hodene "Ungdoms- og utstyrskultur, fart og spenning" (Ibid:4). En måte å forholde seg til dette på er å tilby opplevelser og aktiviteter som tar utgangspunkt i de spenningsbehov ungdommen har. En annen måte er å analysere de faktorer som gjør spennings-søking og multistimuliopplevelser viktige og nødvendige, og først og fremst forholde seg til evt bakenforliggende årsaker. Kan friluftsliv i denne sammenheng, ikke bare på kort sikt løse akutte behov for spenning, men bidra til å legge et nytt grunnlag slik at menneskene makter å frigjøre seg fra seg selv og sitt eget speilbilde? Imsen (1991) peker i denne sammenheng på at et individs handlinger knytter seg til ubalanse i organismen, og at slik ubalanse kan være mangel på noe. Mangeltilstanden fører til en spenningstilstand som fører til et indre driv i individet for å gjenopprette likevekten. I folkehøgskolesammenheng er det først og fremst Sagavolls idrettslinje som kan begrunne sitt fag tilbud i et slikt perspektiv.

Friluftsliv gir helse, glede og opplevelse av livskvalitet

Strømme (1995) peker på at de fleste skoleelever i dagens samfunn har et stillesittende og ensidig arbeid, og at andelen elever som er fysisk inaktive i fritiden stadig øker (Ibid:8). Folkehøgskolens friluftslivsundervisning kan bidra til å gi unge mennesker kunnskaper, erfaringer og andre nødvendige forutsetninger til å leve slik at de kan være mest mulig sunne og friske. Her ligger det et potensiale til å drive helsefremmende undervisning bl. a knyttet til utvikling og vedlikehold av bevegelsesapparatet, forebygging og behandling av skader, forståelse av kostholdets betydning for helse og yteevne i dagliglivet, og livsstilssykdommer og risikofaktorer

knyttet til en moderne livsform. Wilhelmsen (1991) peker på at det norske samfunnet står overfor helseproblem som henger sammen med livsstil eller miljø, og at grunnlaget for sunn livsstil og helsebevissthet legges i barne- og ungdomsårene. Dermed blir skoleverket en viktig arena for forebyggende arbeid (Ibid:169). I målformuleringene ved de åtte undersøkte folkehøgskolene er helseaspektet i liten grad fremme.

Forholdet mellom utforming av undervisning i friluftsliv ut fra et verdigrunnlag, og hensynet til elevrekruttering.

Jeg har tidligere pekt på hvordan ulik tolkning av allmenndanningsbegrepet kan gi føringer for utforming av mål for undervisning i faget. Folkehøgskolen bør, og etter manges mening må den, være tro mot sine røtter og sitt verdigrunnlag. Samtidig som de enkelte skolene må holde fast på sine grunnleggende verdier, må de også forholde seg til et marked. Det vil i denne sammenheng si til et stadig økende tilbud i friluftslivssammenheng, og til en foreløpig minkende størrelse på ungdomskullene. Fra 1995 til 2005 øker elevtallet i grunnskolen med 30 % (Bø 1996:2). Denne økningen vil på sikt også få betydning for rekrutteringsgrunnlaget til folkehøgskolen. Etter markedsstrategisk teori vil den enkelte skole møte konkurranse både fra andre skoler, og fra tilbydere av alternative opplegg innenfor friluftslivssektoren (Grønhaug 1988:147). En skole må vurdere ulike sider ved dette grunnlaget, som f. eks antall potensielle elever og deres preferanser (Ibid:151). Det er avgjørende viktig å være klar over hva slags friluftslivstilbud det er etterspørsel etter idag. Gjennom media kan en få et inntrykk av at stadig flere søker ekstreme friluftslivsvarianter, og søker etter action, fart og spenning. Breivik (1995b:4) mener dette bildet bare delvis er riktig, og peker på at kjennetegnet ved norsk friluftsliv er overraskende stabilt i forhold til tradisjonelle verdier, der helse- og rekreasjon, meditasjon og opplevelse, fremdeles er sentrale verdier for de fleste.

Denne oppfatning støttes av Vaagbø (1993:8f). I en undersøkelse om den norske turkulturen finner han at kontemplative verdier, som opplevelse av naturens stillhet og fred, det å komme ut i frisk natur og å komme bort fra mas og stress, får en tilslutning av over 80% av de spurte. Spenningsverdier, som det å sette sine evner til å mestre vanskelige situasjoner, oppleve spenning ved å bestige topper, og å finne frem i ukjent terreng, får tilslutning av ca 10%. Dette kan tyde på at det i rekrutterings-sammenheng vil være lite klokt å satse på utfordringsrettet friluftsliv.

Hvis forholdet mellom verdigrunnlag og markedsmekanismer fører til en verdikonflikt, er det viktig å prioritere slik at man holder fast på det man tror på, selv om dette skulle gå utover rekrutteringen. I skoledokumentasjonen til Voss folkehøgskole uttrykkes noe av dette slik:

“Me ønskjer i størst mogleg grad å presentere det ekstensive friluftslivet. Slikt friluftsliv står i motsetnad til kommersielt opplagd turisme”

(Voss folkehøgskole 1994:88)

Samtidig er man nødt til å ta hensyn til de behov ungdommen søker for i det hele tatt å kunne rekruttere og dermed ha mulighet til å påvirke - og bli påvirket. På denne måten kan skoleslaget bli stående mellom en vektlegging av de verdier skolene har og vil forsøke å formidle, og de verdier som ungdom søker.

I forhold til markedskreftene er det nødvendig med en bevisstgjøring i prosessen med å forme ut mål for undervisning friluftsliv. Friluftsliv er et in-område som pengesterke krefter utnytter ved å tilby en stadig økende produktflom, og ved en kraftig utbygging av friluftsbaserte reisemål. Næss (1991) uttrykker dette på denne måten:

“Slik forholdene har utviklet seg, er det meget sterke krefter som søker å erstatte friluftsliv med mekanisert miljødeleggende og konkurransformet opphold i naturen: Å endre retning kan bare skje ved en langvarig og allsidig kamp”

(Ibid:305)

En ytterligere kommersialisering av friluftslivet vil skape økt press på utdanningsinstitusjonene. Dersom friluftsliv skal være et tilbud til alle, er det nødvendig å ta et oppgjør med markedskreftene, og avsløre de mekanismer som ligger bak. Konkurransen som verdi står for en selvrealiseringsform som er forbeholdt de få og som forutsetter at de mange fratras sine muligheter for selvrealisering (Ibid:304). I dagens situasjon er det utfordringsrettet- og helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv som er mest preget av markedskreftene. Spenningsopplevelser og helserelaterte produkter er etterspurt. Oppblomstring av aktiviteter som rafting og vannscooterkjøring, og et økende antall helsestudioer er eksempler på dette.

Oppsummering av friluftslivsfagets begrunnelse i folkehøgskolen

Folkehøgskolens undervisning i friluftsliv kan begrunnes på flere ulike måter. Den økende interesse for å satse på dette fagområdet kan forklares i et mulig samspill av de ulike faktorer som er drøftet. Faktorer knyttet til elevbehov, samfunnsforhold, folkehøgskolens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet og markedssituasjonen er ikke nødvendigvis motstridende. Et gjennomtenkt og godt fundert syn på individbehov og samfunnsutviklingen skal nettopp gi grunnlag for å tolke og fastsette allmenndanningsbegrepet. En relevant tolkning vil dermed også ta hensyn til aktuelle elevgrupper og sikre et godt rekrutteringsgrunnlag.

Det ser ut til at de undersøkte folkehøgskolene først og fremst begrunner sin friluftslivsundervisning i forhold knyttet til utvikling av naturforståelse, og til en helhetlig forståelse av forholdet mellom menneske og natur. I liten grad begrunner skolene undervisningen i forhold til helseaspektet.

For noen folkehøgskoler blir det viktig å avklare om friluftslivstilbudet skal være et selvstendig tilbud knyttet til skolens overordnede mål, eller om det skal være en katalysator for å oppfylle andre målsettinger knyttet til ideologi og livssyn. Det kan

være en fare for at målet helliger middelet, slik at friluftslivsfaget primært knyttes til elevrekruttering. På denne måten kan friluftsliv kun bli gøyale aktiviteter som sikrer skolene elever, og som gjør det mulig å nå elevene med andre overordnede mål. Dersom vi i motsatt fall knytter mål for undervisning i friluftsliv direkte til skolens overordnede mål, så kan friluftslivet bli en pedagogikk for å nå de målene (Tordsson 1993:27). Det er vanskelig å komme utenom en vurdering av økologisk rettet friluftsliv som et nødvendig element i folkehøgskolens friluftslivsundervisning. Hva så med de andre retningene av undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen? Er de mindreverdige? Ikke så verdifulle? Hvordan passer de ulike retningene for undervisning i friluftsliv inn i en helhetlig forståelse av folkehøgskolens tenkning?

4.2.2 Nærmere beskrivelse og drøfting av ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen

I folkehøgskolens verdigrunnlag slik det er beskrevet tidligere, er det lagt vekt på folkehøgskolens samfunnsmessige forankring. En samlet folkehøgskolebevegelse legger i denne sammenheng vekt på at mennesket er et vesen som søker ut over seg selv, og som utfordres til å ta ansvar for livsmiljøet. Allmenndanning i folkehøgskolen kan tolkes som ansvarsfølelse, evne til samarbeid, medfølelse og omsorg for nesten, vilje og evne til personlig vurdering, og moralsk mot til å stå for sine meninger. Videre kan allmenndanning være å gi kunnskaper om den verden vi lever i, og å utvikle vilje og evne til å være med å ta ansvar for utviklingen av samfunnet. Jeg har funnet fire ulike retninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen. I hvilken grad kan de være med på å oppfylle de grunnleggende verdier slik de kommer fram i forhold til folkehøgskolens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet?

Økologisk rettet friluftsliv

Denne retningen legger vekt på et internasjonalt perspektiv med fokusering på økologisk tankegang, og menneskets rolle som ansvarlig forvalter i denne sammenheng. Friluftslivsundervisningen blir dermed en viktig brikke for nærmere å klargjøre forholdet mellom mennesket og naturen. Denne måte å forme undervisningen på svarer til Repps syn: **“Oppseding i og for friluftsliv har økologisk tenkning og økologisk framferd som eit hovudmål”** (Repp 1977:88).

I følge Vik og Aaby (1979) representerer den økologisk rettede tenkning om friluftsliv en kritisk analyse av et samfunnssystem som står i et utnyttelses- og herskerforhold til naturen. Dette passer godt med folkehøgskolens tanker om å frigjøre mennesket fra undertrykkende strukturer. Damman (1987) mener at det i vår tid skjer en undertrykking av vanlige menneskers måte å oppleve verden på.

“Det som alltid har gitt folk flest holdepunkt for å forstå virkeligheten, er en umiddelbar opplevelse av en meningsfylt sammenheng bak tingene, en erkjennelse av helhet som stikker langt dypere enn alle mekaniske beskrivelser”
(Ibid:340)

Damman knytter denne form for undertrykking til en mekanistisk forståelse av verden, og peker på alternative forståelsesformer med utgangspunkt i opplevelse av helhet. Hurdal Verk folkehøgskole uttrykker noe av det samme, og tolker økologisk bevissthet som:

“en virkelighetsoppfatning som bygger på at alt i naturen, levende som ikke-levende, henger sammen i et nettverk av samspill og avhengighet”
(Hurdal Verk folkehøgskole 1994)

Disse utsagn kan sees i sammenheng med Norsk Folkehøgskolelags syn (jfr kap 2.4) på mennesket som et åndsvesen som søker ut over seg selv, og lagets motstand mot et vitenskapssyn som vil forklare mennesket fullt ut. Noen av de samme tankene finnes i skoledokumentasjonen til Hurdal Verk folkehøgskole der det legges vekt på folkelig naturkunnskap istedetfor ekspertkunnskap:

“Skolen vil prioritere en folkelig naturkunnskap, som er tilgjengelig for alle, med våkne sanser, og ikke krever spesiell ekspertise hverken i utstyr eller utdanninge”
(Hurdal Verk folkehøgskole 1994)

Den økologiske rettede undervisning tar fatt i en helhetlig måte å forstå verden på. Tordsson (1993) fremhever i denne sammenheng et arkaisk natursyn **“där friluftslivet är en hjälp för människan att finna sin mänskliga natur i naturen”** (Ibid:148), og mener denne naturoppfattning poengterer samspillet i naturen og menneskets delaktighet i natursammenheng. På denne måte blir undervisning i friluftsliv en leting etter helhet og mening. Denne helhetlige måte å forstå tilværelsen på kommer godt fram i Elverum folkehøgskoles skoledokumentasjon: **“Skolen mener at forståelse av helhet og sammenheng blir viktige kunnskaper for livet”** (Elverum folkehøgskole 1994:7).

I mål for faget uttrykker Hallingdal folkehøgskole denne helhetlige måten å tenke på slik:

“Få fram haldningar omkring den måten det moderne samfunnet bruker naturgrunnlaget vårt på, med sikte på å fremje økologisk medvit og motivere til engasjement i høve til denne bruken”
(Hallingdal folkehøgskole 1994:73)

Tilsvarende tanker om friluftslivets rolle i samfunnsutviklingen kommer til uttrykk i Hurdal Verk folkehøgskoles dokumentasjon:

“Vi har lenge levd, og gjør det fortsatt, på en måte som undergraver livsmiljøet på Jorda. Denne situasjonen, og den økende bevissthet om at det er påtrengende nødvendig å styre denne utviklingen i en annen og bærekraftig retning, er utgangspunktet for undervisningen”

(Hurdal Verk folkehøgskole 1994)

I forhold til dagens negative samfunnsutvikling og de miljøutfordringene menneskeheten står overfor, er det riktig å vektlegge det økologiske aspekt i en folkehøgskoletenkning der ansvar for medmennesker, natur og samfunnsutvikling blir sett på som vesentlig. Næss (1991:304f) peker på følgende retningslinjer for etisk og økologisk ansvarsbevisst friluftsliv:

1. Respekt for alt liv. Respekt for landskapet.
2. Friluftslivspedagogikk i identifiseringens tegn
3. Minimal belastning av naturens kretsløp kombinert med maksimal selvberging
4. Naturlig livsstil
5. Tid til omstilling

Den dype økologiske bevegelse kritiseres fordi den setter det biologiske liv, og ikke spesielt mennesket, i sentrum. Ferry (I: Ydegaard 1996) mener **“at en sådan naturpakt bærer kimen i sig til politisk totalitarisme og tyranni”** (Ibid:8).

Dette forhold er det nødvendig å være oppmerksom på i et demokratisk fundert skoleslag der mennesket står i en særstilling.

Det økologisk rettet friluftsliv tar utgangspunkt i en forståelse av at samfunnsutviklingen er kommet ut av kurs, og at det haster med å forandre denne utvikling. Med utgangspunkt i en helhetlig måte å forstå tilværelsen på gir retningen alternativer til denne skjeve utvikling. Den økologiske tenkningen som ligger til grunn for denne retningen vil frigjøre mennesket fra en utvikling som kan få alvorlige konsekvenser. Denne frigjørende funksjon er viktig i forhold til det som er folkehøgskolens ideologi og er med på å gi grunnlag for å karakterisere økologisk

rettet friluftsliv som den retningen som best oppfyller de verdier som kommer fram i folkehøgskolebevegelsens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet.

Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv

I denne retningen er det lagt vekt på et noe mer avgrenset perspektiv. Den internasjonale tilknytning og det globale ansvar er noe mindre fokusert, men ansvarsdimensjonen er tilstede i forhold til individ og nærmiljø. I denne retningen er det lagt vekt på friluftslivets forebyggende helseaspekt. De helsemessige aspekt ved utøvelse av friluftsliv er fremhevet i statlige dokument. I Stortingsmelding 40 1986-87 om friluftsliv heter det:

“At friluftsliv har så mye å seie for trivsel og helse, gjer det til eit viktig velferdspolitisk mål å fremje friluftslivet. Det omfanget friluftslivet har i landet vårt, har etter synet til regjeringen ein svært positiv effekt på folkehelsa”

(Miljøverndepartementet 1987:12)

Også i behandling av ulike grupper mennesker med utviklede helseproblem, er det forsøkt å bruke friluftsliv som del av behandlingen. Sjong (1990) peker i denne sammenheng på at friluftsliv er en medisin som virker på belastede personer (Ibid:69).

Denne retning i friluftslivsundervisningen tar utgangspunkt i utvikling av elevenes psykiske og fysiske egenskaper. Friluftslivet blir siktet inn mot å gi elevene forutsetninger til å leve og arbeide i det etablerte samfunnet. Faarlund (1973) har kritisert tanken om at friluftslivet skal gi rekreasjon, fordi friluftslivet på denne måten blir et element for opprettholdelse av industrivekstsamfunnet. Tordsson (1993:69) ser ikke det store hinderet for at rekreasjon kan være en viktig verdi i friluftslivspedagogikken. Elverum folkehøgskole knytter på en fin måte sammen ulike aspekt, og vil som hovedmål for sin undervisning i friluftsliv:

“Gi studentene erfaringer og opplevelser i og om natur som setter dem i stand til å ta vare på egen helse, naturen og miljøet rundt seg”

(Elverum folkehøgskole 1994:45)

Helseaspektet er også med i en av Nordhordland folkehøgskoles faglige målsettinger med undervisning i friluftsliv: **“Gjennom allsidig aktivitet å styrke elevenes fysiske form og helse”** (Nordhordland folkehøgskole 1994:61).

I forhold til folkehøgskolens verdigrunnlag og tolkning av allmenndanningsbegrepet, savner jeg innenfor denne retningen en sterkere fokusering på ansvar i forhold til samfunnsutviklingen, og på en forståelse av friluftslivets rolle i denne sammenheng. Faarlunds kritikk av at friluftslivet skal gi rekreasjon, og ikke har betydning i forhold til samfunnsutviklingen, kan rettes mot denne retningen av friluftslivsundervisning i folkehøgskolen. En avgrensning av friluftslivet i forhold til samfunnsutviklingen vil ikke ta vare på folkehøgskolens tolkning av allmenndanningsbegrepet, og heller ikke godt nok reflektere de utfordringer som ligger i folkehøgskolens verdigrunnlag, der menneskets særstilling som forvalter, og utvikling av demokrati gjennom deltagelse i samfunnslivet, står sentralt.

Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv er først og fremst individorientert. Fokuseringen på helseaspektet er positivt, men kan bli for ensidig dersom det ikke knyttes sterkere til samfunnsutviklingen. Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv kan bli for mye opptatt av å reparere, og for lite opptatt av å analysere uheldige forhold i samfunnet som er med på å opprettholde negative trekk. Helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv ivaretar delvis de grunnleggende verdier som kommer fram i folkehøgskolebevegelsens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet.

Kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv

I en tid der rotløshet kan være et problem, er det positivt at mål for undervisning i friluftsliv fokuserer på tradisjoner og verdier i vår egen kultur. Dette vil kunne hjelpe mennesket i å forstå seg selv og sin egen kultur, og danne grunnlag for å forstå andre mennesker med en annen kulturell bakgrunn. Goksøyr (1994) knytter den norske naturopplevelsen til en del av den nyere norske kulturforståelsen:

“I Norge, så vel som i andre nordiske land, begynte en med andre ord å se naturen som noe historisk. Den nasjonale identiteten kunne sees og oppleves i landskapet”
(Ibid:185)

Goksøyr ser forbindelsen mellom kultur og natur ut fra et nasjonalt perspektiv. Andre har betraktet forholdet utenifra. I en beskrivelse av norsk friluftsliv sier Woon (1992):

“Kultur er ikke bare kunnskap. Kultur omfatter også klassifikasjonssystemer som påvirker vår opplevelse av verden omkring oss”
(Ibid:187)

Disse aspekt er relevante i forhold til folkehøgskolens tanker om allmenndanning som utvikling, vekst og livsholdning, der personleg vekst og modning er viktige elementer. Dette kan sees i skoledokumentasjonen til Voss folkehøgskole, som vektlegger en folkelig, norsk tradisjon:

“Voss folkehøgskole har ein ikkje-akademisk profil, med vekt på folkeleg, norsk tradisjon: Ei vidareføring av haldningar og skikkar som var typiske for den norske bygdekulturen før, pregar mange av måla til skulen og mykje av innhaldet me byd elevane”
(Voss folkehøgskole 1994:9)

På denne måten vil skolen både bygge på, og videreutvikle, de erfaringer generasjonene før oss har skaffet seg. Dahle (1995) ser også på friluftsliv som en viktig del av vår kulturarv, og peker på hvordan barns forhold til natur utvikles

gjennom aktiv utøvelse av friluftsliv. Richardson (1993) forstår friluftslivet som et kulturelt fenomen, og analyserer kulturfenomenet friluftsliv i en sosiokulturell kontekst:

“Jeg er av den oppfatning at friluftslivet best kan forstås gjennom å se det i perspektiv av den kultur som la grunnlaget for fenomenet, altså den borgerlige. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at samfunnsendringer også medfører endringer innen friluftslivet”

(Ibid:20)

Friluftsliv kan dermed knyttes til både fortid og fremtid. Det blir viktig å ta utgangspunkt i en kulturell arv, men også viktig å rette friluftslivsundervisningen mot fremtiden, ved å ta utgangspunkt i en tolkning og forståelse av vår tids utfordringer. Nedrelid (1993) mener norsk identitet hviler tungt på forholdet til naturen, noe som ikke minst skyldes bindingen mellom natur og det frie selvstendige land Eidsvollsmennene etablerte i 1814: **“Da Eidsvoll-mennene gjorde selvstendigheten avhengig av naturen, var det et mesterverk av tidsriktig symbolskaping”** (Ibid:9).

På denne måten kan Eidsvollsmennene stå som forbilder for oss i den forstand at vi oppmuntres til å la vår tids utfordringer være konstituerende for vår forståelse av friluftslivet, og den basis og de rammer vi vil sette for dette.

Kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv er samfunnsorientert og fokuserer på overføring og bevaring av kulturelle verdier og tradisjoner. På denne måten kan denne retning av friluftslivsundervisningen bli for mye opptatt av fortiden, og i mindre grad rette blikket fremover. I dagens hurtige samfunnsutvikling vil begge deler være nødvendig for å kunne finne fram til alternative veier, slik at menneskene kan rette opp den skjeve kursen som mange mener vi er inne på. Kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv ivaretar delvis de grunnleggende verdier som kommer fram i folkehøgskolebevegelsens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet.

Utfordringsrettet friluftsliv

Utfordringsrettet friluftsliv kan ha røtter i Outward Bound-bevegelsen. Tordsson (1993) beskriver i denne sammenheng Outward Bound-bevegelsen slik:

“Outward Bound, med sin instrumentalistiske anvendning av naturen ock sin betoning av att övervinna de krav naturen ställer, har et samband med den imperiala naturopfattningen”
(Ibid:148)

Tordsson finner en forbindelse mellom en instrumentalistisk bruk av naturen og et samfunnssyn som er a-politisk eller konservativt (Ibid:148). Dette er i liten grad samsvarende med folkehøgskolens verdigrunnlag. I følge Tordsson finnes det mye i Outward Bound-bevegelsen som avviker fra tradisjonelt nordisk syn på friluftsliv, og peker i denne sammenheng spesielt på målsettingen som i stor grad er karakterdannende, og i påfallende liten grad retter seg mot naturopplevelse (Ibid:150).

I en beskrivelse av risikotaking i sport peker Breivik (1983:114) på utviklingen av et risikomarked som kjennetegnes av profesjonalisering og kommersialisering. Det konkurranseaspekt som kommer til syne her, er en kontrast til det økologisk rettede friluftsliv. Dersom konkurranseaspektet fokuseres er det uheldig i forhold til å utvikle positive holdninger til vern om natur. Breivik drøfter også risiko-taking i forhold til kulturell utvikling. Gjennom årtusener har mennesket vært nødt til å ta sjanser for å overleve som art. Breivik nevner eksempler fra Himalaya (Ibid:124), men det er ikke vanskelig å knytte samme tema til norsk kultur, slik den har vært utviklet bl. a i deler av kyst-Norge.

I en studie om helserelatert atferd sier Ommundsen (1989): **“Risikoadferd henspiller på en livsstil hvor man antar at det er økt sannsynlighet for skadelige eller problematiske konsekvenser”** (Ibid:25). Samtidig som slik atferd kan få negative konsekvenser, vises det også til positive trekk:

“Risikotaging er den viktigste eksperimentelle metode unge tar i bruk for å forstå seg selv, sine muligheter og sin framtidige plass i samfunnet, en form for realitetstesting”

(Ibid:26)

Telnes (I: Vaagbø 1994) har studert forskjeller mellom norsk og engelsk friluftslivstradisjon, og mener britenes tradisjon bl. a springer ut av militære idealer om å fremme overlevelsessevne, og å styrke evnen til å tåle påkjenninger av fysisk og psykisk art. Naturen blir brukt som arena for å oppnå dyder som dristighet, utholdenhet, høy smerteterskel, men også forståelse for gruppedynamikk og miljølære (Ibid:21).

Det er ikke først og fremst friluftslivets spenningskapende elementer, eller innholdet av en viss form for risiko som er problematisk i forhold til folkehøgskolens verdigrunnlag og tolkning av allmenndanningsbegrepet: Det avgjørende er den måten og de sammenhenger disse element brukes på. Breivik (I Sjong 1992) peker på at mennesker er forskjellige i forhold til stimulisøking og at: **“Høyt behov for sansestimulering er et utgangspunkt man kan gjøre ulike ting ut av”** (Ibid:49).

Flere av de undersøkte folkehøgskoler har elementer i sine mål som delvis kan knyttes til utfordringsrettet friluftsliv. Fana folkehøgskole peker på at friluftslivet **“gir utfordringer både av fysisk og psykisk karakter”** (Fana1994:84). Dersom den utfordrende handling klarere knyttes utover i forhold til medmennesker, natur og livsmiljø kan denne retningen bidra positivt i forhold til undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. En ensidig vektlegging av det å overvinne indre og ytre hindringer vil likevel kunne sperre for andre friluftslivsverdier. Sagavoll folkehøgskoles utsagn om at: **“Naturen brukes som redskap for å skape utfordringer og krevende situasjoner”** (Dypwad 1993:57), åpner i liten grad for en dypere økologisk forståelse av naturen, eller et nærere forhold mellom menneske og natur.

Den vektlegging som er gjort innenfor denne retningen er for sterkt fokusert på menneskets egne opplevelser, og knytter i for liten grad disse til ansvar utover til medmennesker, natur og livsmiljø. Denne oppfatning støttes av Storli (1996:10) som mener ekstremt friluftsliv frustrerer og vil, sammen med kommersielle krefter i samfunnet, bruke norsk natur for egotripper og adrenalin-kick.

Det utfordringsrettede friluftslivet har sin styrke i det å skape situasjoner som kan forme mennesket, og dyktiggjøre det i forhold til oppgaver i samfunnet. Slik det utfordringsrettede friluftslivet beskrives i denne studien er det i for stor grad fokusert på egne opplevelser. Utfordringsrettet friluftsliv ivaretar i liten grad de grunnleggende verdier som kommer fram i folkehøgskolebevegelsens verdigrunnlag og forståelse av allmenndanningsbegrepet.

Konklusjon i forhold til de ulike retningenes plass innenfor folkehøgskolen

I forhold til mange andre skoleslag er folkehøgskolen en skole der det legges liten vekt på kunnskap knyttet til bestemte fag. Folkehøgskolen har vært, og er en allmenndannende skole. På denne måten passer undervisning i friluftsliv godt inn, fordi friluftsliv ikke på samme måte som f. eks kroppsøving, norsk eller matematikk, er et avgrenset fagområde, men mer et uttrykk for helhetlig levemåte og for sammenheng mellom menneske, natur og kultur. I denne helhet og sammenheng skal ulike retninger innenfor undervisning i friluftsliv vurderes. Det er i utgangspunktet ikke en type målformuleringer som kan legitimeres ut fra folkehøgskolens fastsetting av verdigrunnlag og tolkning av allmenndanningsbegrepet. Det er mulig å finne gode målformuleringer som kan relateres til henholdsvis individ, samfunn og natur innenfor alle de fire ulike hovedretningene innenfor undervisning i friluftsliv. Dersom man betrakter basis for folkehøgskolens målformuleringer i et samlet perspektiv, der verdigrunnlag og tolkning av allmenndanningsbegrepet settes inn i en samfunnsmessig kontekst, er det likevel vanskelig å kunne legitimere enhver mulig

målformulering . I dokumentasjonsprosjektet heter det:

“Det er ei pedagogisk utfordring å tolke og fastsetje allmenndanningsomgrepet inn i skiftande tider og samfunnstilhøve. På denne måten får skolen ei verdibasering som gjev han særlege føresetnader for å vere haldningsskapande”
(KUF 1995:3).

Dersom disse perspektiv legges til grunn er det vanskelig å komme utenom å aktivt forholde seg til den truende økologiske situasjonen i verden idag, også i utforming av mål for undervisning i friluftsliv i folkehøgskolen. Det blir viktig å kunne være med på å påvirke elevenes vilje og evne til å være med og ta ansvar for utviklingen.

De fire ulike hovedretningene innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen kan på hver sin måte ivareta sentrale deler av folkehøgskolens forståelse av allmenn-danningsbegrepet. Det er ikke nødvendigvis målformuleringene som alene er avgjørende i denne sammenheng. Valg av naturområder, utvalg av aktiviteter, bruk av utstyr og arbeidsformer vil kunne være like avgjørende. Samtidig er det klart at det i de fire retningene kan finnes elementer som bryter med folkehøgskolens ideologi. Dette vil i særlig grad gjelde utfordringsrettet friluftsliv, dersom det først og fremst settes på egne opplevelser, og ikke relaterer målene i forhold til medmennesker, samfunn og natur.

Det økologisk rettede friluftslivet ivaretar folkehøgskolens verdigrunnlag på den beste måten. Det er i denne sammenheng lagt vekt på vurderinger knyttet til grunnleggende verdier i folkehøgskolens idegrunnlag, og på vesentlige trekk i dagens samfunnsutvikling. En bevissthet i søkingen mot denne retningen vil innebære en positiv utvikling som dagens folkehøgskole må sikte mot. Det økologisk rettede friluftslivet kan bygge på, og hente inspirasjon fra tradisjonelt norsk friluftsliv, og må utvikle elevene i forhold til de oppgaver de står overfor i utforming av et bærekraftig samfunn, med tanke på utvikling av glede, helse og frihet for natur og menneske. På denne måten kan det økologisk rettede friluftslivet ta opp i seg

vesentlige elementer fra flere retninger innenfor friluftslivsundervisningen med sikte på integrasjon og utvikling av et helhet tilbud i friluftsliv der det er rom for såvel utfoldelse som forpliktelse.

5.0 AVSLUTNING

Hensikten med studien har vært å belyse hva folkehøgskolen vil med sin friluftslivsundervisning. På bakgrunn av en undersøkelse av åtte skoler har studien funnet fram til og vurdert ulike hovedretninger innenfor friluftslivsundervisning i folkehøgskolen, og ut fra dette gitt et bidrag til å bevisstgjøre og profilere den fagdidaktiske tenkningen, slik at forholdet mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og faglige mål med undervisning i friluftsliv kan komme klarest mulig frem.

Blandt de åtte skolene som er undersøkt, blir målsettingen for undervisningen i friluftsliv profilert i forhold til økologisk rettet friluftsliv, utfordringsrettet friluftsliv, helse- og rekreasjonsrettet friluftsliv og kultur- og tradisjonsrettet friluftsliv. Studien har fokusert på forholdet mellom skolenes tolkning av allmenndanningsbegrepet og de faglige mål for undervisning i friluftsliv. De ulike profileringene som er funnet knytter seg til ulike tolkninger av allmenndanningsbegrepet. De skolene som har en bred tolkning av begrepet, har sin friluftslivsprofilering nærest knyttet til økologisk rettet friluftsliv. En smalere tolkning av allmenndanningsbegrepet ser ut til å forme målene for undervisning i friluftsliv mot helse- og rekreasjonsrettet, kultur- og tradisjonsrettet og utfordringsrettet friluftsliv.

I en gjennomgang av skolebrosjyrene for 1995/96 ser det ut til at mange skoler fortsatt satser på et økologisk rettet friluftsliv, men at stadig flere skoler søker mot utfordringsrettet friluftsliv. Jeg tror mange skoler kan gi gode tilbud innenfor disse retningene, og samtidig stå for sitt verdigrunnlag og sine overordnede mål. Likevel ser jeg en fare i at friluftslivsundervisningen kan bli et lokketilbud der målsettinger som action ute og inne, og aktiviteter som fallskjermhopping, vannscooterkjøring og strikkhopping ikke på noen måte kan legitimeres ut fra folkehøgskolens verdigrunnlag og overordnede mål, men kun blir et forsøk på å opprettholde elevtallet ved skolen, og å imøtekomme aktuelle behov hos elevene.

Folkehøgskolen kan gjennom en fast forankring til sitt verdigrunnlag og et bevisst forhold til allmenndanningsbegrepet, være et korrektiv og et supplement i det totale skoletilbud. Det målbevisst arbeid som idag foregår i folkehøgskolen med bevisstgjøring og selvdefinering kan være med på å synliggjøre skoleslaget og posisjonere det i forhold til det endrede bilde som idag tegner seg i skole, utdannings- og folkeopplysningslandskapet. Denne synliggjøring kan samtidig avsløre folkehøgskolen som et skoleslag som ikke er seg sitt ansvar bevisst, og som bruker friluftslivsbegrepet uten å reflektere over fagets sammenheng, tradisjon og innhold. En nærmere avklaring av det innhold undervisning i friluftsliv bør ha i folkehøgskole-sammenheng, og undersøkelser om i hvilken grad undervisningen når de ønskede mål er gode tema for videre forskning.

Studien har beveget seg på intensjonsplanet, og vurdert hva ulike folkehøgskoler vil med sin undervisning i friluftsliv. Dersom gode tanker og ideer om friluftslivs-undervisningen i folkehøgskolen skal få gjennomslagskraft, er det ikke nok med godt formulerte mål og gjennomtenkte fagtilbud. Folkehøgskolenes intenderte læreplaner må omgjøres i praktisk virkelighet. I denne prosessen kreves gode rammebetingelser, og en sterk fokusering på implementeringen av læreplanen både i forhold til den enkelte skole og til den enkelte lærer. En utvikling av friluftsliv som fagområde i folkehøgskolen er avhengig av godt utdannede lærere som både har god innsikt i friluftsliv som fag, og en grundig forståelse av folkehøgskolens pedagogiske plattform. Ulike lærere vil og skal ha forskjellige meninger og oppfatninger av friluftslivsfaget, men det bør stilles sterke faglige krav til lærere som underviser i friluftsliv, slik at man sikrer et best mulig faglig nivå, og en nærest mulig tilknytning mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og den profilering undervisningen i friluftsliv får.

“Det synes klart at en lærer med fagdidaktisk skolering som gir forståelse for fagets berettigelse og rolle ut fra et historisk så vel som samtidig perspektiv, bedre vil kunne vurdere hva som er best egnet for den enkelte i dagens situasjon enn en lærer som ikke kjenner til fagets forhistorie eller premissene for faget i dagens situasjon”
(Ulstrup Engelsen 1993:168)

I forhold til disse tanker, og med bakgrunn i lærerens spesielle situasjon i utviklingen av fagplaner i friluftsliv i folkehøgskolen (jfr kap 1.4), er læreren en nøkkelperson i forhold til vektlegging av mål i ulike retninger innenfor friluftslivsundervisningen. En nærmere undersøkelse av den enkelte lærers bakgrunn, og forståelse av friluftslivet, blir også et viktig område i videre studier om friluftslivets plass i folkehøgskolen.

Folkehøgskolen er en eksamens- og pensumfri skole. Det er opp til den enkelte skole, den enkelte lærer og de elever som er deltagere i undervisningsprosessen, å styre mål og innhold. Dette er en styrke for folkehøgskolen, men kan også bli en svakhet. Det er et manglende ledd i folkehøgskolenes struktur med tanke på samarbeid og fagutvikling. Er det i denne sammenheng påkrevd og ønskelig å knytte folkehøgskolene sterkere sammen i et forpliktende samarbeid? Folkehøgskoleorganisasjonene skal ikke styre den enkelte skole, men kunne være med på å organisere et samarbeid med tanke på utvikling av friluftslivsfaget. Folkehøgskolen har et kreativt miljø, driver friluftslivsundervisning sammen med mange elever og burde ut fra sin rolle som allmenndannende skole være en pådriver i utvikling av friluftslivsfaget i Norge. Sammen med andre ideelle organisasjoner i den tredje sektor, kunne dette være en kraftfull og innflytelsesrik konstellasjon. Det er mitt håp at denne studien kan være med på å gi inspirasjon og grunnlag for et slikt utviklingsarbeid, og at det vil bli gitt mulighet og anledning for lærere med kortere eller lenger fartstid i folkehøgskolen til å delta i denne prosessen. I motsatt fall vil utvikling av friluftslivsfaget i folkehøgskolen kun øke i kvantitet, uten å ha med seg de nødvendige kvalitative forutsetningene.

*

Mennesket skal utfolde seg, men en utfoldelse uten forpliktelser overfor andre enn seg selv blir et vrengebilde av menneskets oppgave slik den hittil er forstått i folkehøgskoletradisjonen.

LITTERATURLISTE

Arneberg, P.

“Kan skolen oppdra til demokrati?”

Gyldendal

Oslo 1994

Befring, E.

“Forskningsmetode og statistikk”

Samlaget

Oslo 1992

Bjørndal, B. & Lieberg, S.

“Nye veier i didaktikken? : en innføring i didaktiske emner og begreper”

Aschehoug

Oslo 1978

Brevik, G.

“Friluftsliv - noen filosofiske og pedagogiske aspekter”

I: Kompendium nr 50

Norges Idrettshøgskole

Oslo 1979

Brevik, G.

“Utfordring og spenning i kroppsøving, idrett og friluftsliv”

I: Kroppsøving nr. 6-95

Landslaget fysisk fostring i skolen

Tønsberg 1995

Brevik, G.

“Vi trenger et dristig friluftsliv”

I: KRIK Villmarks jubileumsnummer

Oslo 1995

Breivik, G.

**“Risiko-taking i sport,
Litteratur og teori”**

Kompendium, 1. utkast
Norges Idrettshøgskole
Oslo 1983

Breivik, G

“Gutters trang til å sprengre grenser”

I: Samtiden 1990 nr 3
Oslo 1990

Brown, L.

“State of the world”

Scanbok forlag
Oslo 1990

Brundtland, G.

“Vår felles fremtid”

Tiden Norsk Forlag
1987

Bø, T.

“133000 flere elever om ti år”

I: Aftenposten 25/5 1996
Oslo 1996

Dahle, B.

“Friluftsliv: en viktig del av vår kulturarv”

I: Kroppsøving nr. 6-95
Landslaget fysisk fostring i skolen
Tønsberg 1995

Damman, E.

“Bak rom og tid”

Dreyers Forlag A/S
Oslo 1987

- Emmelin, L.
- “Nordisk seminarium om friluftslivsforskning”**
Nordplan
Stockholm 1994
- Enerstvedt, R. T.
- “The Problem of Validity in Social Science”**
I: Kvale, S. (editor), “Issues of Validity in Qualitative Research”
Studentlitteratur
Lund 1989
- Fjelland, R. & Gjengedal, E.
- “Vitenskap på egne premisser - Vitenskapsteori og etikk for helsearbeidere”**
Gyldendal
Oslo 1995
- Flemmen, A.
- “Idrettsutdanning og vitenskapssyn sett i forhold til nytt grunnfag ved Norges idrettshøgskole”**
I: Kroppsøving nr 6/94
Landslaget for fysisk fostring
Oslo 1994
- Faarlund, N.
- “Støy og stillhet i friluftsliv”**
Statens forurensningstilsyn
Hemsedal 1992
- Faarlund, N.
- “Vurdering for fast tilsetning som amanuensis ved Telemark Distriktshøgskole”**
Notat/Telemark Distriktshøgskole 1994
- Faarlund, N.
- “Friluftsliv Hva - Hvordan - Hvorfor”**
Kompendium nr. 32
Norges Idrettshøgskole 1973

Goksøy, M.

“Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv”

I: Nytt Norsk Tidsskrift 2/1994

Granheim, M. K. & Lundgren, U. P.

**“Målstyring og evaluering i norsk skole- sluttrapport fra
EMIL-prosjektet”**

Pedagogisk institutt

Universitetet i Oslo

Oslo 1990

Grønhaug, K.

“Grunnkurs i markedsføring”

TANO

1988

Gundem, B. B.

**“Læreplanpraksis og læreplanteori : en introduksjon til
læreplanområdet”**

Universitetsforlaget

Oslo 1990

Gundem, B.B.

“Skolens oppgave og innhold : en studiebok i didaktikk”

Universitetsforlaget

Oslo 1991

Henriksen, J. O.

“Tegn, tekst og tolk”

Universitetsforlaget

Oslo 1993

Hiim, H. & Hippe, E.

**“Læring gjennom opplevelse, forståelse og handling : en
studiebok i didaktikk”**

Universitetsforlaget

Oslo 1993

Holme, M. I. & Solvang, K. B.

"Metodevalg og metodebruk"

Tano

1986

Imsen, G.

"Elevens verden, Innføring i pedagogisk psykologi"

TANO A/S

1991

Jacobsen, B. & Schnack, K. & Wahlgren, B.

"Videnskapsteori"

Gyldendal

1979

Jonassen, O.

"FIN-brosjyren"

Informasjonskontoret for kristen folkehøgskole/

Informasjonskontoret for folkehøgskolen

Oslo 1995

Justisdepartementet

"Lov om folkehøgskolar nr. 64,1984"

Killingbergtrø, R.

"Natur - friluftsliv - folkehøgskole"

Semesteroppgave i pedagogikk hovedfag

Pedagogisk institutt

Trondheim 1990

Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet

"Kompetanseprosjektet i folkehøgskolen - en dokumentasjon"

Oslo 1995

Kjørmo, O.

“Kunnskapssynet i idrettsfaget”

I: Kroppsøving nr 7-8/94
Landslaget for fysisk fostring
Oslo 1994

Kleven, J.

“Normer, vaner valgmuligheter og barrierer - hva påvirker omfanget av norsk friluftsliv?”

Seminarinnlegg
Frisk i friluft
Geilo 1993

Klingenberg, T.

“Friluftsliv som pedagogisk utviklingsarbeid i folkehøgskolen, anvendt på faget friluftsliv”

Hovedfagsoppgave
Norges Idrettshøgskole
Oslo 1985

Korsæth, O.

“Forelesningsnotat”

Levanger 1995

Korther, O. & Munthe, P. & Tveterås, E.

“Store norske leksikon”

Kunnskapsforlaget
Oslo 1978

Kristiansen, R. E.

“Økoteologi”

ANIS
Frederiksberg 1993

Kristiansen, R. E.

“Økologisk kristendom: Naturfølelse og naturforståelse”

I: Ung teologi. - Årg. 27, nr 3 1994

Kroksmark, T.

“Didaktiken i idrottsdidaktiken”

I: Annersted, C. (Red), “Undervisa i idrott”

Studentlitteratur

Lund 1990

Kvale, S.

“To Validate Is to Question”

I: Kvale, S. (editor), “Issues of Validity in Qualitative Research”

Studentlitteratur

Lund 1989

Miljøverndepartementet

“Om friluftsliv”

Stortingsmelding nr 40 1986-87

Oslo 1987

Miljøverndepartementet

“Norges oppfølging av verdenskommissjonens rapport”

Stortingsmelding nr 46 1989

Oslo 1989

Monsen, L.

“Kunnskaps sosiologi”

I: Skagen, K. & Tiller, T., “Fag - skole- samfunn, Innføring i fagdidaktikk”

Aschehoug

Oslo 1983

Nedreid, T

“Friluftslivets år 1993 - nødvendig vedlikehold av et identitetsskapende kulturtrekk?”

I: Dugnad nr. 4/1993

Norsk Folkehøgskolelag

“Program for norsk folkehøgskolelag”

Norsk folkehøgskolelag

Oslo 1995

Norges Kristelige Folkehøgskolelag

“Prinsipp-program 1995-1997”

Oslo 1995

Næss, A.

“Fri natur og friluftsliv”

I: Rapport fra Nordisk symposium i miljølære, “Vi har en fremtid hvis.... “

Napar

1985

Næss, A.

“Vitenskapsfilosofi”

Universitetsforlaget

Oslo 1980

Næss, A.

“Økologi, samfunn og livsstil”

5. utgave

Universitetsforlaget

Oslo 1991

Ommundsen, Y.

“Forebyggende helsepedagogiske tiltak for unge med utgangspunkt i idrettsmiljø”

Rapport fra Norges idrettshøgskole

Oslo 1989

Pedersen, K.

“På sporet av et mangfold av friluftslivsstiler”

I: Damkjær, S. & Ottesen, L., “Dansk idrættshistorisk årbog”

Universitetsforlaget

Odense 1995

Repp, G.

“Leirskole og friluftsliv : verdisyndspunkt og didaktiske tilhøve i historisk perspektiv”

Universitetsforlaget

Oslo 1977

Repp, G.

"Natur og friluftsliv i grunnskolen"

Møreforskning

Volda 1993

Richardson, H.

"Norway the northern Playground

Et kulturanalytisk blikk på fjell-friluftslivet"

I: Dugnad 4-1993 Volum 19

Rønholt, H. & Peitersen, B.

"Idrætsdidaktikk - og pedagogisk praksis"

DHL's forlag

København 1992

Sjong, M.

"Friluftsliv i behandlingen av belastede grupper"

Kommit rapport 1990:4

Universitetet i Trondheim

1990

Sjong, M.

"Friluftsliv i behandling av belastede grupper"

DN-rapport 1992-8

Trondheim 1992

Skogen, K.

**"Mot i brystet, vett i pannen... Friluftsliv, psykisk helse og
problemadferd blandt ungdom"**

Ungforsk Rapport 7/94

Norges forskningsråd

Oslo 1994

Storli, H.

"Ekstremt friluftsliv frustrerer"

I: Folkehøgskolen nr 1 - 96

Norsk folkehøgskolelag

Oslo 1996

Strømme, S.

“Kroppsøving mot forfall”

I: Kroppsøving nr 5/95

Landslaget for fysisk fostring

Oslo 1995

Tordsson, B.

“Perspektiv på friluftslivets pedagogikk”

Hovedfagsoppgave

Norges Idrettshøgskole

Bø 1993

Tordsson, B.

“Forelesningsnotat”

Bø 1994

Torstendahl, R.

“Introduktion til historieforskningen : historia som vetenskap”

Stockholm 1966

Ulleberg, H. P.

“Kompetansespørsmålet i folkehøgskolen. En evaluering av deler av forsøksvirksomheten”

Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt

Trondheim1995

Ulstrup Engelsen, B.

“Når fagplan møter lærer”

Gyldendal

Oslo 1993

Vik, J. O. & Aaby, J.

“Friluftsliv som virkemiddel i sosialt arbeid”

Diakonhjemmets Sosialhøgskole

I: DIASOS artikkelserie; 17-1979

Oslo 1979

Vaagbø, O.

“Den norske turkulturen”

FRIFO- rapport

Oslo 1993

Vaagbø, O.

“Turen som kontemplasjon”

I: Dyade nr 2 1994

Tidsskrift for kultur, filosofi, psykologi, samfunn

Oslo 1994

Wilhelmsen, B. U.

“Helsefremmende arbeid i skolen”

I: Klepp, K. & Aarø, L. E., “Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid”

Universitetsforlaget

Oslo 1991

Woon, L. L.

“Hvordan jeg lærte å gå på tur- norsk friluftsliv sett utenifra”

I: Klepp, I & Grimestad, I. (red) “Idrett og fritid i kulturbildet. Humaniora-
dagene 1993”

Universitetet i Oslo

Oslo 1993

Waler, R.

**“Hundekjøring som naturkontaktsform -
forvalteransvar for natur”**

Hovedfagsoppgave

Høgskolen i Levanger

Levanger 1993

Ydegaard, T.

“Har trær rettigheter?”

I: For-ut Budstikka nr 2 1996

Stiftelsen for naturlig friluftsliv

Holmsbu 1996

Østberg, K.

"Friluftsliv - hva menes med det? En begrepsanalyse"

Hovedfagsoppgave

Norges Idrettshøgskole

Oslo 1980

LISTE OVER KILDEGRUNNLAG

Birkeland folkehøgskole

“Kompetansespørsmålet i folkehøgskolen”

Birkeland 1994

Dybwad, H.

“Pedagogisk utviklingsarbeid til friluftsliv/idrett/ekstrem”

Prosjektoppgave ved Telemark lærerhøgskole

Gvarv 1993

Elverum folkehøgskole

“Dokumentasjon av en frilynt folkehøgskole”

Elverum 1994

Fana folkehøgskole

“Skoledokumentasjon”

Fana 1994

Hallingdal folkehøgskole

“Skuledokumentasjon Hallingdal folkehøgskule”

Gol 1994

Hurdal folkehøgskole

“Skoledokumentasjon”

Hurdal 1994

Nordhordland folkehøgskole

“Skolebeskrivelse”

Frekhaug 1994

Sagavoll folkehøgskole

“Et bilde av en skole og en virksomhet”

Gvarv 1993

Voss folkehøgskole

“Voss folkehøgskole - ein dokumentasjon”

Voss 1994

VEDLEGG

1) MATRISE I TOLKNINGSPROSESSEN

BÆRENDE PRINSIPP

Verdigrunnlag

Samfunnssyn

Kunnskapssyn

Natursyn

Overordnede mål

Samfunnsretta mål

Individretta mål

FAGMÅL

Faglige hovedmål

samfunnsretta

individretta

Faglige delmål

Kognitive

Affektive

Psyko-motoriske